د پوهنې وزارت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او د ښوونکو
د روزنې معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تالیف لوی ریاست

تفسیر شریف

دولسم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۹۶ هـ . ش

تفسیر شریف - دولسم ټولګی

درسي کتابونه د پوهنې په وزارت پورې اړه لري، اخیستنه او خرڅونه يې په کلکه منع ده. له سرغړوونکو سره قانوني چلند کیږي.

moe.curriculum@gmail.com

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی
دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې
هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی
د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو
د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، گوجر دي
پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي
هم ایماق، هم پشه یان
دا هیواد به تل ځلیږي
لکه لمر پر شنه آسمان
په سینه کې د آسیا به
لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مو دی رهبر
وایو الله اکبر وایو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې وزارت
د تعليمي نصاب د پراختيا او د
ښوونکو د روزنې معينيت
د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي
کتابونو د تاليف لوی رياست

تفسير شريف

دولسم ټولگی

د چاپ کال: ۱۳۹۶ هـ. ش.

ليكوالان

- دکتور فضل الهادی وزین
- فضل الله نیازی

علمي او مسلکي ایډیټ

- محمد عارف لودین
- محمدآصف کوچي

د ژبي ایډیټ

- محمد قاسم هیله من

دیني، سیاسي او کلتوري کمیټه

- مولوی قیام الدین کشاف
- دکتور عبدالصبور فخري

د څارنې کمیټه

- دکتور اسدالله محقق د تعلیمي نصاب د پراختیا او د ښوونکو د روزنې معین
- دکتور شیر علي ظریفي د تعلیمي نصاب د پراختیا د پروژې رئیس
- دکتور محمد یوسف نیازی د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی ریاست سرپرست

طرح او ډیزاین

عنایت الله غفاري

بسم الله الرحمن الرحیم

د پوهنې د وزیر پیغام

د لوی خدایﷻ ډېر شکر دی چې انسان یې په احسن تقویم کې پیدا او هغه ته یې د خبرو کولو توان ورکړ او د علم او فکر پرګاڼه یې سمبال کړ. ډېر درود دې وي د اسلام پرګران پیغمبر حضرت محمد مصطفیﷺ چې د انسانیت ستر ښوونکی دی او د رحمت، لارښوونې او روښنايي پیغام راوړونکی.

ښوونه او روزنه په هره ټولنه کې د بدلون او پراختیا بنسټ دی. د ښوونې او روزنې اصلي موخه د انسان د بالقوه ځواکونو فعالول او د هغه د پټو استعدادونو غوړول دي.

درسي کتاب د ښوونې او روزنې په بهیر کې یو مهم رکن بلل کیږي چې له نوو علمي بدلونونو او پرمختګونو سره اوږه په اوږه د ټولنې له اړتیاوو سره سم تالیف کیږي. درسي کتابونه باید د منځپانګې له مخې خورا بډای وي چې وکړای شي د علومو له نوو لاسته راوړنو سره مل دیني او اخلاقي زده کړې د نوو میتودونو له لارې زده کوونکو ته ولیږدوي.

دغه کتاب چې اوس ستاسو په واک کې دی، د همدغو پورته ځانګړنو پر بنسټ چمتو او تالیف شوی دی. د پوهنې وزارت تل زیار باسي چې په هیواد کې تعلیمي نصاب او درسي کتابونه د اسلامي ښوونې او روزنې او د ملي هویت د ساتلو پر بنسټ جوړ او له علمي معیارونو، نوو روزنیزو میتودونو او د نړۍ له علمي پرمختګونو سره سم چمتو کړي.

د زده کوونکو استعدادونه په ټولو اخلاقي او علمي خواوو کې وغوړیږي او په هغوی کې د تفکر او نوښت توان او د پلټنې حس پیاوړی کړي. د خبرو اترو او پیرزوینې د فرهنګ دودول، د هیواد پالنې او د مینې او محبت د حس پیاوړی کول، ښښنه او پیوستون د پوهنې د وزارت نوري غوښتنې دي چې ښایي د لوست په کتابونو کې ورته پام وشي.

درسي کتابونه د ښه او مسلکي ښوونکي له درلودو پرته نشي کولای ټاکل شوي موخې ترلاسه کړي. ښوونکی د ښوونې او روزنې یو مهم جزء او د ښوونې او روزنې د پروګرامونو پلي کوونکی دی. د هیواد له ژمنو او زړه سواندو ښوونکو څخه، چې د تورتم او ناپوهۍ په وړاندې یې جګړه خپله دنده ګرځولې، دوستانه هیله لرم د تعلیمي نصاب په دقیق او مخلصانه تطبیق کې د هیواد ماشومان، نجونې او تنکي ځوانان د پوهې، اخلاقو او معنویت لوړو څوکو ته ورسوي.

د هیواد د زده کړې د نظام برې د خلکو له جدي مرستو پرته امکان نه لري. له دې امله له ټولو قشرونو او د ملت له شریفو خلکو، په تیره بیا له کورنیو او د زده کوونکو له درنو اولیاوو څخه هیله لرم چې د معارف د موخو د لاسته راوړو په برخه کې له هیڅ ډول مرستې څخه ډډه ونه کړي. دغه راز له ټولو لیکوالو، پوهانو، د ښوونې او روزنې له ماهرینو او د زده کوونکو له محترمو اولیاوو څخه هیله کیږي چې په خپلو رغنده نظرونو، وړاندیزونو او نیوکو د درسي کتابونو په لاښه والي کې د پوهنې له وزارت سره مرسته وکړي.

لازمه بولم له ټولو ښاغلو مؤلفانو، د پوهنې وزارت له اداري او فني کارکوونکو او له ملي او نړیوالو بنسټونو څخه، چې د دغه کتاب په چمتو کولو، چاپولو او ویش کې یې زیار ایستلی او مرسته یې کړې، مننه وکړم.

په پای کې له لوی خدایﷻ څخه غواړم چې په خپله بې پایه مهربانۍ له موږ سره د پوهنې د سپیڅلو ارمانونو په لاسته راوړلو کې مرسته وکړي. انه سمیع قریب مجیب.

د پوهنې وزیر

دوکتور اسدالله حنیف بلخي

سرليکونه

لومړی لوست: قرآن کريم د رڼا په لور هدايت ۱
دويم لوست: د تېر لوست پاتې برخه ۷
دريم لوست: د شورا ارزښت........................ ۱۱
څلورم لوست: د تېر لوست پاتې برخه ۱۵
پنځم لوست: د انبياوو مقام........................ ۱۹
شپږم لوست: د تېر لوست پاتې برخه........................ ۲۲
اووم لوست: اسلام غوره دين دی........................ ۲۸
اتم لوست: د تېر لوست پاتې برخه ۳۲
نهم لوست: په آخرت ايمان او پر ژوند يې اغيز........................ ۳۸
لسم لوست: د تېر لوست پاتې برخه........................ ٤۱
يوولسم لوست: په دين کې اعتدال (منځلاريتوب) ٤٦
دولسم لوست: د تېر لوست پاتې برخه ۵۰
ديارلسم لوست: گټوره سوداگري........................ ۵۸
څوارلسم لوست: د ديني زده کړې ارزښت ٦٤
پنځلسم لوست: د ديني شعائرو تعظيم او درناوی........................ ٦۹
شپاړسم لوست: دتېر لوست پاتې برخه........................ ۷۳
اوولسم لوست: ټولنيز عدالت د قرآن په رڼا کې........................ ۷۷
اته لسم لوست: د تېر لوست پاتې برخه........................ ۸۲
نولسم لوست: د انسان د وينو تويولو حرمت ۸۸
شلم لوست: د تېر لوست پاتې برخه........................ ۹۲
يو ويشتم لوست: د خلکو په شتمنيو د تيري حرمت ۹٦
دوه ويشتم لوست: گډ ژوندون او خواخوږي........................ ۱۰۲
درويشتم لوست: په قرآن کريم کې نمونه ځوانان ۱۰۸

قرآن کريم د رڼا په لور هدايت

قال الله تعالی: ﴿الر كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ۞ اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَوَيْلٌ لِلْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ۞﴾ [ابراهيم:١-٢]

د کلمو معنا

الر: الف، لام، را- په دې آيت کې د مقطعه تورو له جملې څخه دي چې په معنا او تفسير يې پرته له الله تعالی او د هغه له پيغمبرﷺ څخه بل هيڅوک نه پوهيږي.

كِتَابٌ: قرآن.

لِتُخْرِجَ: چې وباسې ته.

الظُّلُمَاتِ: د ظلمة جمع ده، تيارې.

النُّورِ: رڼا.

الْعَزِيزِ: غالب، د الله له مبارکو نومونو څخه يو نوم دی.

الْحَمِيدِ: ستايل شوی،د الله له مبارکو نومونو څخه يو نوم دی.

وَيْلٌ: هلاکت، افسوس، د دوزخ په ښخ کې يوه کنده ده.

ژباړه

(اـ ل ـ ر) ای پيغمبره! دا يو کتاب دی چې موږ ستا لورې ته نازل کړی دی چې ته پرې خلک د هغوی د رب په مرسته له تيارو څخه د رڼا په لور چې د برلاسي او ستايل شوي رب لیار ده راوباسې.
الله هغه ذات دی چې د آسمانونو او ځمکې د ټولو هستيو څښتن دی. او سخت عذاب او هلاکت د کافرانو په برخه دی.

تفسير

د آيتونو شرح او څېړنه

د دې لوست مبارک آيتونه د (ابراهيم) سورت لومړني آيتونه دي چې مدينې منورې ته له هجرت د مخه په مکه معظمه کې نازل شوي دي. د دې سورت لومړنی آيت په (الر)

يعني درې تورو (الف، لام، را) پېل شوی دی. دا ډول توري په قرآن عظيم الشان کې د مقطعه، يعني له يو بل نه بيل او جلا تورو په نامه ياديږي. د قرآن عظيم الشان نهه ويشت سورتونه په دغو تورو پيل شوي دي.

مفسرين د دغو تورو د معنا په هکله بيل، بيل او متفاوت نظرونه لري،[1] خو د دغو تورو حقيقي معنا او په دغو تورو د قرآن عظيم الشان د ځينو سورتونو د پيلېدو اسرار يوازې الله تعالى او د هغه رسول عليه السلام ته معلوم دي او موږ نشو کولای په يقين سره د دې تورو د معنا او مفهوم په اړه څه ووايو.

په مبارك آيت کې له کتاب څخه مراد قرآن مجيد دی. (کتاب) د قرآن عظيم الشان له نومونو څخه دی چې په ګڼ شميرآيتونو کې په دې معنا ياد شوی دی. په نکره صيغې سره د (کتاب) لفظ کارول د دې مبارک کتاب په اوچت مقام او لوړې مرتبې دلالت کوي.

د کتاب د نازلېدو معنا دا ده چې قرآن عظيم الشان د الله له لوري د جبرايل ﷺپه واسطه د دنيا د اسمان له (بيت العزة) نه په پيغمبرﷺ باندې نازل شو.

له تيارو نه د رڼا په لور د خلکو را ايستل د پيغمبرﷺ د رسالت او بعثت ستر هدف دی . د تيارې لفظ له کفر، جهل، شرک، بدعت او نورو ټولو اعتقادي او عملي مفاسدو او انحرافاتو څخه استعاره ده. د **(ناس)**: کلمه په عربي ژبه کې د خلکو په معنا ده. د (ال) راتلل د دغې کلمې په سر کې د انسان په مطلق جنس دلالت کوي، د هرې زمانې او هر ځای انسانانو ته شامليږي چې د خدایﷻ د وروستني پيغمبر په حيث د رسول اللهﷺ په عالميت، او د هغه مبارک د رسالت په تل پاتې کېدو او د وروستني کتاب په حيث د قرآن عظيم الشان په عالميت، عموميت او همېشه والي دلالت کوي.

د (نور) کلمه له ايمان، توحيد، اسلام، د پيغمبرﷺ له سنتو او ټولو اعتقادي او عملي فضايلو او ښېګڼو څخه استعاره ده. دلته د تيارو او ظلمونو لپاره د جمعې لفظ (الظلمات) تيارې، او د رڼا لپاره مفرد لفظ (النور) کارول شوی دی؛ ځکه کفر ډېر انواع او طريقې لري، خو د ايمان لاره يعني د الله تعالى او اسلام لاره يوه ده.

---

[1]– د امام بيضاوي انوار التنزيل تفسير

د ﴿بِإِذْنِ رَبِّهِمْ﴾ عبارت په دې دلالت کوي چې له تیارو، شرك او اعتقادي او عملي مفاسدو څخه د خلکو را ایستل د قرآن او د پېغمبرﷺ د لارښوونو په وسیله، د الله تعالی په امر او ارادې سره ترسره کیږي. لکه څرنګه چې د ﴿إِلَى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ﴾ له مبارکې جملې څخه څرګندیږي. د الله ﷻ له لارې نه مقصد د الله تعالی دین، شریعت او الهي سنن دي. د آیت پای په دوو صفتونو(العزیز) یعني غالب، او(الحمید) یعني د ټولو مخلوقاتو په ژبه ستایل شوي، سره شوې ده، چې په دې کې د کفارو لپاره یو ډول ډار (انذار) او یادونه (تذکیر) ده ترڅو کفار پرکفر او عملي مفاسدو باندې له اصرار څخه لاس واخلي.

د لوست د دویم آیت لومړنی برخه پر ټوله هستی او کایناتو یعنې اسمانونو او ځمکې باندې د الله تعالی د مالکیت او مطلق قدرت څرګندونه کوي. د آیت په دویمه برخه کې د کافرانو لپاره تهدید او سخت وعید دی، چې پر کفر باندې د استمرار په حالت کې به سخت عذاب د دوی په انتظار کې وي. د نکرې صیغې کارول د (ویل)، (عذاب) او (شدید) په کلماتو کې د عربي ژبې د اسلوب او دستور له نظره د عذاب په شدت او سختی دلالت کوي چې د کفارو لپاره تیار شوی دی.

دآیتونو لنډ مفهوم

د پورتنیو مبارکو آیتونو اجمالي مفهوم دا دی چې الله تعالی په دغو دوو مبارکو آیتونوکې د قرآن عظمت ته په اشارې سره په روان او څرګند اسلوب سره د قرآن کریم د نازلېدو او د پېغمبرعليه‌السلام د بعثت موخه، د کفرله تیارو نه د خلکو را ایستل او له اعتقادي انحرافاتو او عملي مفاسدو نه د ایمان او اسلام د رڼا په لور راتلل ښودلي دي او پر هستی اوکایناتو باندې د عزیز او حمید ذات بشپړې غلبې ته په اشارې سره یې کافران پرکفر د اصرار اوسرغړونې له خطرناکو پایلو څخه ویرولي دي.

د قرآنکریم ځانګړتیاوې

۱ - قرآن د هدایت او لارښوونې کتاب

څرنګه چې په پورتنیو آیتونو کې یادونه وشوه چې الله تعالی قرآن نازل کړ، ترڅو پیغمبرعليه‌السلام خلك له تورو تیارو نه راوباسي او د رڼا په لور ورته لارښوونه وکړي. دا د دې څرګندونه کوي چې قرآن د هدایت او لارښوونې کتاب دی. په قرآن عظیم الشان

کې داسې ډېر آيتونه شته چې په هغو کې قرآن ته هدايت ويل شوی دی. نوموړي آيتونه د پورتني آيت شرح او تفسيرکوي؛ ځکه چې د قرآن ښه او غوره تفسيرونکی پخپله قرآن دی. مثلاً: په لاندينيو مبارکو آيتونو کې غور او دقت وکړئ:

﴿ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِلْمُتَّقِينَ﴾ [البقرة:۲] **ژباړه:** دا د الله کتاب دی، هيڅ شک پکې نشته، پرهيزګارانو ته لارښوونکی دی. ﴿هَذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِلْمُتَّقِينَ﴾ [آل عمران:۱۳۸] **ژباړه:**دا قرآن د عامو خلکو لپاره بيان او د پرهيزګارانو لپاره هدايت او پند دی. ﴿وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ﴾ [النحل:۸۹] **ژباړه:** او موږ داسې کتاب پرتا نازل کړی دی چې هر څه يې پوره بيان کړي او د مسلمانانو لپاره هدايت، رحمت او د خوښۍ زيری دی.

د پام وړ ده چې د هدايت لفظ په قرآن کريم کې کله د ارشاد او لارښوونې په معنا او کله هم د توفيق په معنا کارول کيږي.

۲ - قرآن نړيوال او تلپاتې کتاب

قرآن کريم کې د (هدايت) د کلمې معنا کارولو ته په پام او په مختلفو مواضعوکې د قرآن مجيد د آيتونو سياق او مفهوم ته په کتلو سره، پرته له شکه دا ځرګنديږي چې قرآن کريم د هغو کسانو لپاره د هدايت او لارښوونې کتاب دی چې ايمان يې پرې راوړی دی او د هغه د تعليماتو او ژغورونکو قوانينو له خوږې سرچينې څخه يې ګټه پورته کړې ده، خو په دې کې هم شک نشته چې د قرآن دعوت او خطاب عام او نړيوال دی؛ ټول بشريت ته په هرځای او هروخت کې متوجه دی او په يوې ځانګړې ډلې او يا خاصو خلکو پورې اړه نه لري.

د مثال په توګه: په لاندينيو آيتونو کې قرآن کريم د ټولو خلکو لپاره هدايت بلل شوی دی:

الف: ﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ﴾[البقرة: ۱۸۵].

ژباړه: روژه هغه مياشت ده چې په دې کې هغه قرآن نازل شوی دی چې د خلکو لپاره له سره تر پايه هدايت دی او داسې ځرګندې لارښوونې په کې دي چې د سمې لارې ښوونکې او د حق او باطل يوله بله په ډاګه بيلوونکې دي.

ب: ﴿تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا﴾ [الفرقان:۱] **ژباړه:** ډېر لوړ او برکتناك دی هغه ذات چې پرېکړه کوونکی قرآن يې پر خپل بنده (محمد) نازل کړی تر څو د ټولو خلکو لپاره ډاروونکی وي.

ج: ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ﴾[ص:۸۷] **ژباړه:** قرآن پرته له دې، چې د ټول عالم لپاره پند وي، بل څه نه دی.

د قرآن عظیم الشان د عالمیت بل دلیل د خاتم الانبیا حضرت محمدﷺ نړیوال او تلپاتې رسالت دی چې دا کتاب پرې نازل شوی دی، ځکه نبوت اوقرآن دوه نه بېلیدونکي شیان دي او یو له بل څخه نه جدا کیږي. الله تعالی فرمایي:﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ﴾ [الأنبيا: ۱۰۷]. **ژباړه:** موږ ته نه یې رالیږلی، مګر رحمت د ټولو عالمیانو لپاره.

د قرآن عظيم الشان آيتونه پردې ناطق او ګواه دي چې قرآن یو نړیوال، عالمي او تلپاتې کتاب دی. دا کتاب په خپلو تعليماتو، احکامو او ارزښتونوسره د تل لپاره نوی دی، هيڅکله هم نه زړيږي او په هر وخت او زمان کې د بشر د هدايت او لارښوونې لپاره واضح او ځرګند پيغام لري.

فعاليت

زده کوونکي دې د ښوونکي په مرسته د قرآن کريم د نړيوالتوب، عالميت او هميشه والي په هکله په خپلوکې سره مباحثه وکړي.

۳ - قرآن کريم له لاس وهنې (تحريف او تبديل) نه ساتل شوی کتاب

د بشر د هدايت لپاره د الله تعالی د وروستني کتاب په حيث د قرآن د عالميت او هميښه والي غوښتنه دا ده چې دا کتاب له تحريف او لاس وهنو څخه پاك وي؛ ځکه که چېرې په قرآن کې هم د پخوانيو کتابونو، لکه د تورات او انجيل په څير تحريف او بدلون راغلی وای، نو په دې صورت کې قرآن نه شوای کولی د هرځای او هرې زمانې د خلکو لپاره د هدايت کتاب وای. له دې امله الله تعالی په ډېر ټينګار سره د قرآنکريم د ساتنې په اړه داسې فرمايي:﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾ [الحجر:۹] **ژباړه:** بېشکه چې موږ ذِکر (قرآن) رالېږلی دی او موږ يې خامخا ساتونکي يو.

د الله تعالی د دغې ژمنې تحقق موندل او ترسره کېدل د قرآن عظيم الشان له معجزو څخه يوه څرګنده معجزه ده. قرآن کريم د مسلمانانو په اجماع او د مخالفينو په ګواهۍ سره د تورات او انجيل پر خلاف، چې د يوې ځانګړې زمانې او خلکو لپاره نازل شوي وو، له تحريف او تبديل څخه محفوظ او مصئون پاتې دی، په دې معنا چې د قرآن په نصوصو يعنې آيتونو، سورتونو او الفاظو کې په لږه اندازه کمی، زياتی او يا تغير او تبديل هم نه دی رامنځته شوی. کوم قرآن چې دا مهال زموږ سره دی، په بشپړه توګه هماغه الهي وحي ده چې جبرئيل عليه السلام د الله له لوري پر محمد ﷺ باندې نازله کړې ده. بيا قرآن کريم د رسول عليه السلام په واسطه په ليکلې بڼه په صحيفو او د اصحابوکرامو په سينو کې وساتل شو. وروسته بيا دغه قرآن پرته له دې چې يوه کلمه او يا توری له هغه نه کم او يا پرې ورزيات شي، له يوه نسل نه بل نسل ته په نقليدو ترموږ راورسيد. دا لړۍ به تر قيامته پورې دوام ولري او قرآن به د الهي ژمنې پر اساس له لاس وهنې څخه خوندي پاتې وي. قرآن د انسانانو د هدايت او لارښوونې لپاره د الله تعالی وروستنی کتاب دی چې هيڅ ډول نسخ، تحريف او تبديل هغه ته لاره نشي موندلی. د قرآن کريم له نزول وروسته د وحي لړۍ بنده شوې ده. د الله تعالی له لوري بل کتاب نه راځي. همدارنګه بل پيغمبرهم نه راليږل کيږي. لکه څرنګه چې دا مطلب په لاندينې آيت کې په څرګند ډول بيان شوی دی، الله تعالی فرمايي: ﴿لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ﴾ [فصلت:٤٢] **ژباړه:** نه ورته د مخ له لورې باطل راتلای شي او نه د شا له لورې، دا د حکيم او ستايلي شوي ذات راليږل شوی کتاب دی.

قرآن کريم د رڼا په لور هدايت

۴ - قرآن کريم شامل او کامل کتاب دی

ځرنګه چې قرآن د بشر د هدايت لپاره په هرعصر او زمان کې تلپاتې کتاب دی، نو په کار ده چې دغه کتاب شامل او کامل کتاب وي او د ژوند ټولو برخو ته شامل وي. له دې امله د قرآن سپېڅلي تعليمات، احکام او ارزښتونه داسې هراړخيز دي چې د ژوند ټولې خواوې رانغاړي.

قرآن عظيم الشان د قضاياو په مطرحولو او څېړلو کې داسې بليغ او ځرګند اسلوب لري چې په هر وخت اوځای کې د تطبيق قابليت او وړتيا لري. د مثال په ډول لاندينی آيت تر غور لاندې نيسو. الله تعالی فرمايي: ﴿وَلَقَدْ جِئْنَاهُمْ بِكِتَابٍ فَصَّلْنَاهُ عَلَى عِلْمٍ هُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ [الأعراف:۵۲] **ژباړه:** موږ هغوی ته د علم په رڼا کې پوره او بشپړ کتاب راوړی و چې د ايمان راوړونکي قوم لپاره هدايت او رحمت و. همدارنګه فرمايي: ﴿وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ﴾ [النحل: ۸۹] **ژباړه:** او موږ پر تا داسې کتاب (قرآن) نازل کړی دی چې هر څه يې پوره بيان کړي دي او د مسلمانانو لپاره هدايت، رحمت او د خوښۍ زيری دی.

۵ - قرآنکريم او پخواني آسماني کتابونه

قرآن کريم د بشريت د لارښوونې لپاره د الله تعالی وروستنی او تر ټولو بشپړ کتاب دی. د قرآن کريم په نزول سره ټول پخواني اسماني کتابونه منسوخ شوي دي، ځکه قرآن د بشر د لارښوونې لپاره د الله تعالی د وروستني کتاب په حيث د پخوانيو کتابونو ټول هغه احکام چې د بقا وړتيا يې درلوده په خپل ځان کې لري او د دغو کتابونو تصديق کوونکی دی. الله تعالی فرمايي: ﴿نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَأَنْزَلَ التَّوْرَاةَ وَالْإِنْجِيلَ﴾ [آل عمران: ۳] **ژباړه:** (الله تعالی) په حقه پر تا هغه کتاب (قرآن) نازل کړی چې پخواني آسماني کتابونه ريښتيني ګڼي او هم يې تورات او انجيل نازل کړی دی.

له دې امله پر ټول بشريت فرض دي چې پر قرآن اوخاتم النبيين حضرت محمدﷺ باندې ايمان راوړي. رسول اللهﷺ په دې اړه داسې فرمايلي دي: «وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَا يَسْمَعُ بِي أَحَدٌ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ يَهُودِيٌّ أَوْ نَصْرَانِيٌّ ثُمَّ يَمُوتُ وَلَا يُؤْمِنُ بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ إِلَّا كَانَ مِنْ

أَصْحَابِ النَّارِ» [1] **ژباړه:** قسم په هغه ذات چې د محمد نفس د هغه په لاس کې دی هرڅوك له دې امت څخه که هغه يهودي وي يا نصراني او زما له بعثت څخه خبر شي، بيا په داسې حال وفات شي چې ايمان رانه وړي پر هغه څه چې زه پرې راليږلی شوی يم، مگر دا چې هغه به د دوزخيانو له جملې څخه وي.

خرنگه چې په پخوانيو کتابونو کې ډېر زيات تحريف او بدلون راغلی دی او نسخې يې يو تر بله ډېر توپير لري نو موږ نشو کولای چې پر دغو نسخو د الهي کتاب په حيث اعتماد وکړو. الله تعالی فرمايلي دي: ﴿فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا...﴾ [البقرة: ٧٩] **ژباړه:** هغه خلك دې هلاك وي چې يوشی په خپل لاس وليکي او بيا وايي دا د الله ﷻ راليږلي ليکنه ده، ترڅو ډېرې لږې پيسې پرې ترلاسه کړي.

قرآن د تورات او انجيل د هغو کتابونو (کوم چې اوس مهال اهل کتاب ورته لاس رسي لري) د محتوياتو د حقيقت او بطلان تشخيصوونکی او څيړونکی دی. له دې امله قرآن عظيم الشان ته د نورو اسماني کتابونو ساتونکی(مهيمن) او ناظر ويل شوی دی. الله تعالی فرمايي:﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ..﴾ [المائده: ٤٨] **ژباړه:** ای محمده، موږ تا ته دا کتاب (قرآن) په حقه درليږلی دی چې له ده وړاندې کتابونه رېښتيني گڼي او ساتونکی يې دی.

- د قرآن په وړاندې د مسلمان مسؤوليت

پر قرآن باندې د ايمان لرلو او د الله تعالی د وروستني کتاب په حېث د هغه د تعظيم او درناوي برسېره، مسلمان د قرآن په وړاندې نور وجايب او مکلفيتونه هم لري چې د قرآن د نصوصو په رڼا کې به له دغو مسؤليتونو نه ځينې په لنډ ډول بيان کړو:

١- پر قرآن باندې د پوهېدو او گټو ترلاسه کولو په منظور په ډېر دقت سره د قرآن کريم د آيتونو استماع او اوريدل. الله تعالی فرمايي: ﴿وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾ [الأعراف:٢٠٤] **ژباړه:** او کله چې ستاسې په وړاندې قرآن لوستل کيږي نو هغه په غور سره واورئ او چپ اوسئ، ښايي چې پر تاسې رحم وشي.

---

١ – رواه مسلم

۲- د قرآن له آيتونو څخه پند او ګټه اخيستل او د هغو په احکامو او حکمتونو ځان پوهول. الله تعالی فرمايي: ﴿وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ﴾ [القمر: ۱۷] **ژباړه:** او په يقين سره موږ قرآن د پند اخيستلو لپاره اسان کړی، آيا شته کوم پند اخيستونکی؟.

۳- د قرآن په آيتونو کې تفکر او تدبر او د هغه په احکامو، اوامرو، نواهيو او ارزښتونو پوهيدل. الله تعالی فرمايي:﴿كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ﴾ [ص:۲۹] **ژباړه:** دا يو برکتناک کتاب دی چې موږ پرتا نازل کړی تر څو يې هغوی په آيتونو کې فکر وکړي او د عقل څښتنان ترې پند واخلي.

۴- د قرآن تلاوت، يعنې په سمه توګه د قرآن تلاوت او لوستل، په تلفظ او معنا کې له غلطۍ او خطا نه د مخنيوي په خاطر د تجويد د قواعدو او احکامو د مراعاتولو پر اساس د تورو ادا کول. د قرآن تلاوت په سمه توګه پرهر نارينه او ښځينه مسلمان لازم دي، الله تعالی فرمايي:﴿وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا﴾ [المزمل: ٤] **ژباړه:** او قرآن په ترتيل او تجويد سره ولوله.

۵- د قرآن کريم تبليغ او نورو ته د هغه د احکامو، تعليماتو، ارزښتونو او پيغام رسول. دا خبره د پام وړ ده چې د قرآن تبليغول او په مختلفو سطحو کې د هغه د مفاهيمو، علومو او ارزښتونو خپرول د ټولو مسلمانانو (که هغه نارينه وي يا ښځينه، ټولنه وي او يا حکومت) دنده او مکلفيت دی. الله تعالی فرمايي: ﴿يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ﴾ [المائدة: ٦٧] **ژباړه:** ای رسوله، هغه څه خلکو ته ورسوه چې ستا د رب له لوري پر تا نازل شوي دي.

۶- د قرآن د احکامو او تعليماتو پلي کول، د الله تعالی د کتاب په وړاندې د مسلمان په فردي او ټولنيز ژوند کې ترټولو مهم مسؤوليت او مکلفيت د قرآن کريم د اوامرو د تطبيق او پلي کولو لپاره مخلصانه هڅه او هاند دی، ځکه قرآن کريم د تطبيق او عملي کولو په خاطر نازل شوی دی. الله تعالی فرمايي: ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللَّهُ وَلَا تَكُنْ لِلْخَائِنِينَ خَصِيمًا﴾ [النساء: ۱۰۵] **ژباړه:** موږ تا (محمدﷺ) ته قرآن په حقه نازل کړی دی تر څو د الله ﷻ د لارښوونو په رڼا کې د خلکو ترمنځ پريکړې وکړې او هېڅکله د خاينانو لپاره جګړه کوونکی مه کيږه.

الله تعالی دې ټولو مسلمانانو ته د قرآن کریم د سم تلاوت، ژورې پوهې، په احکامو او تعلیماتو د عمل کولو او د قرآن تر سیورې لاندې د نیکمرغه ژوند کولوتوفیق ورکړي.

د لوست گټې او لارښوونې

۱- قرآن په هر وخت او هر ځای کې د ټول بشریت هادي او لارښود دی.

۲- قرآن یو نړیوال کتاب دی او د کومو ځانگړو خلکو او یا ځانگړې ډلې لپاره نه دی رالیږل شوی.

۳- قرآن کریم له تغیر او تبدیل نه محفوظ او مصئون دی او هیڅوک نشي کولی په هغه کې تحریف او بدلون راولي.

۴ـ د قرآن کریم خدمت، د هغه حفظ کول، په هغه پوهیدل، د هغه تبلیغ او تطبیق د ټولو مسلمانانو دنده او رسالت دی.

۵ـ د قرآن کریم د نزول او د نبي کریمﷺ د بعثت مقصد د کفر له تیارو، شرک، جهل او له اعتقادي او عملي مفاسدو څخه د خلکو را ایستل دي.

پوښتنې

۱- مقطعه تورې یعنې څه؟ د تفسیر علماء د دې تورو د معنا په اړه څه نظر لري؟

۲- ولې په دغه مبارک آیت کې د تیارې لپاره د جمعې صیغه او د رڼا لپاره د مفرد صیغه کارول شوې ده؟

۳ـ په دې مبارک آیت کې د الله ﷻ له لارې نه مقصد څه شی دی؟

۴ـ د دې مبارک آیت کومه برخه د قرآن کریم په نړیوالتوب او همیشه والي باندې دلالت کوي؟

۵ـ د دی مبارکو آیتونو لنډ او اجمالي تفسیر بیان کړئ.

۶ـ په دې لوست کې په قرآن سره د قرآن د تفسیر دوه نمونې بیان کړئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د قرآن په وړاندې د مسلمانانو د مسئولیت په هکله یوه مقاله ولیکي. بیا دې په ټولگي کې د ښوونکي په مرسته او لارښوونه د دې موضوع په اړه خبرې وکړي.

د شورا ارزښت

قال الله تعالى: ﴿فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ﴾ [آل عمران: ۱۵۹]

د کلمو معنا

{لِنْتَ}: نرم شوې.

{فَظًّا}: بد خويه.

{غَلِيظَ الْقَلْبِ}: د سخت زړه خاوند.

{لَانْفَضُّوا}: هرو مرو به خواره شوي وو.

{شَاوِرْهُمْ}: مشوره وکړه له هغوی سره.

{عَزَمْتَ}: هوډ(قصد) دې وکړ.

{فَتَوَكَّلْ}: نو توکل وکړه.

{يُحِبُّ}: خوښوي.

ژباړه

نو د الله ﷻ د مهربانۍ له امله نرم شوې ته د هغوی(صحابه وو) لپاره او که وای ته بد خويه سخت زړی، هرو مرو به دوی ستا له شاوخوا نه خپاره شوي وو. نو هغوی ته عفوه وکړه او د هغوی لپاره بښنه وغواړه او په کار کې له هغوی سره مشوره وکړه او کله چې هوډ وکړ تا، نو توکل وکړه په الله ﷻ بې شکه الله ﷻ خوښوي توکل کوونکي.

تفسير

د آيت شرح او څېړنه

پورتنی مبارك آيت د (آل عمران) د سورت له آيتونو څخه دی. د (آل عمران) سورت په مدينه منوره کې نازل شوی دی. دغه سورت د نورو مدني سورتونو په څير د اسلامي

ټولنې د چارو د تنظیم لپاره په ډېرو احکامو او تعلیماتو مشتمل دی. یو له دغو احکامو څخه چې په دې سورت کې بیان شوی دی، د (شورا) حکم دی.

دغه مبارک آیت دهغو آیتونو په لړ کې نازل شوی دی چې د احد په غزوې پورې (چې د هجرت په دریم کال پیښه شوه) تړاو لري. په دې آیت کې پیغمبرﷺ ته خطاب شوی دی؛ خو د اطاعت او پیروۍ د اصل پر بنسټ د پیغمبرﷺ امت په هغه سره د خطاب وړ ګرځېدلي دي او د دی مبارک آیت د احکامو د مقتضا په عملي کولو مکلف دي.

د (ب) توری د{فَبِمَا} په کلمه کې د سبب د بیان، یعنې د پیغمبرﷺ د اصحابو او یارانو په وړاندې د هغه د نرمۍ د سبب د بیان لپاره، چې د الله ﷻ له رحمت او مهربانۍ څخه عبارت دی، راغلی دی.

د [ما] توری دلته د الله تعالی د رحمت او مهربانۍ د تأکید افاده کوي.

غلظت د رقت او نرمۍ ضد دی او د زړه غلظت د سختۍ او نه متأثره کېدلو په معنی دی.

د آیت لومړنی برخه یعنې د ﴿فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ﴾ جملې د رسول اللهﷺ په یارانو د هغهﷺ د نرمۍ سبب د الله تعالی رحمت او مهرباني بیان کړې ده او د سخت خویه او سخت زړې صفتونه یې له هغه څخه نفې کړې دي.

د (عزم) کلمه د هوډ او ارادې په معنا ده. الله ﷻ خپل ګران پیغمبرﷺ ته امر کوي وروسته له دې چې دې له خپلو یارانو سره د یو کار په تر سره کولو کې مشوره وکړه او بیا دې تصمیم ونیو، نو پرته له کوم شک او تردد څخه پر الله ﷻ توکل او اعتماد وکړه او کار دې ترسره کړه.

د آیت لنډ مفهوم

د آیت لومړنی برخه چې د احد د غزا د آیتونو د سیاق په لړ کې نازل شوې ده په دې کې الله تعالی خپل پیغمبرﷺ د هغهﷺ له یارانو سره په نرمۍ او شفقت کولو ستایلی دی او له هغه نه د ناوړو صفاتو، بدو خویونو او سخت زړه والي نفې کوي؛ ځکه که چېرې په هغه کې ناوړه صفاتو شتون درلودای، نو دا به له پیغمبرﷺ نه د خلکو د کرکې او لریوالي لامل شوی وی، له شک پرته دا کار د رسالت د سترې موخې، چې خلکوته د رښتیني بلنې رسول او په ښې طریقې سره د دغې بلنې د قبلولو لپاره د خلکو هڅول دي، مطابقت نه لري.

د آیت په دویمه برخه کې الله تعالی خپل پیغمبرﷺ ته امر کوي چې د خپلو یارانو له تېروتنو څخه تېر شي. دغه تېروتنې د احد د غزا پر مهال رامنځته شوې چې په پایله کې یې مسلمانان ډېر زیات زیانمن شول او ګټلې جګړه یې ظاهراً له لاسه ورکړه. همدارنګه الله جَلَّ جَلَالُهُ خپل پیغمبرﷺ ته امر کوي د خپلو یارانو تېروتنې او خطاګانې، چې د احد په غزا کې له هغوی نه شوي دي، وبښي.

په دې آیت کې پیغمبرﷺ ته د الله تعالی له لوري دریم امر مشوره کول دي. الله تعالی خپل پیغمبرﷺ ته امر کوي چې د کارونو په ترسره کولو کې له خپلو اصحابو سره مشوره وکړي او د هغوی نظر واوري. دا حکم یعنې په شورا امر کول د اسلامي ټولنې، حکومت او چارواکی د نظام بنسټ جوړوي.

د آیت په پای کې الله تعالی خپل پیغمبرﷺ ته خطاب کوي اوداسې فرمایي، وروسته له دې چې د کارونو په ترسره کولو کې دې مشوره وکړه، نو په الله جَلَّ جَلَالُهُ توکل او اعتماد وکړه او پرته له تردد څخه کار ترسره کړه، ځکه الله جَلَّ جَلَالُهُ هغه کسان خوښوي چې پر الله تعالی توکل کوي.

د حکیم او پوه لارښود ځینې صفات

په دغه مبارك آیت کې د پیغمبرﷺ اووه صفتونه بیان شوي دي، درې صفتونه یې د وصف او اخبار صبغه لري او څلور نور صفتونه یې د امر په صیغې راغلي. دغه صفتونه په لاندې ډول دي:

- له نورو سره په شفقت او نرمۍ کړنه اوتعامل.
- له خلکو سره له بد خویۍ او بد چلن څخه ځان ساتل.
- له پیغمبرﷺ نه د سخت زړه توب د او صافو نفې کول.
- عفوه او بښنه.
- د عفوې او بښنې غوښتل.
- په چارو کې مشوره کول.
- د چارو په ترسره کولو کې پر الله تعالی توکل او اعتماد لرل.

د قرآن کریم د پورتنې آیت د احکامو پر بنسټ مسلمانان د الله تعالی د رسول په پیروۍ مکلف دي. الله تعالی فرمایي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ..﴾ [الأنفال:٢٠].

ژباړه: ای مؤمنانو، د الله تعالی او د هغه د رسول ﷺ متابعت او فرمانبرداري وکړئ. ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا﴾ [الأحزاب:٢١]. **ژباړه**: په يقين سره چې د الله رسول ستاسې د هغو خلکو لپاره ښه او غوره نمونه ده، چې د الله او آخرت د ورځې هيله لري او الله ډېر يادوي.

پيغمبر ﷺ د مسلمانانو لپاره يوه ښه اوغوره نمونه ده او هغوی مکلف دي په خپلو اخلاقو، صفاتو او کړنو کې د پيغمبر ﷺ پيروي وکړي. سره د دې چې په آيت کې د ذکر شويو صفاتو خپلول پرهر مسلمان لازم دي، خو پر دغو صفاتو باندې د هغو کسانو سمباليدل ډير مهم او اړين دي چې د قيادت او لارښوونې په مناصبو کې ځای لري.

د آيت له الفاظو نه ښکاره ګنديږي، که چېرې قائد او لارښود، نرم خويه او مهربانه وي او له بدو او ناوړو اخلاقو څخه، چې د خلکو د کرکې لامل ګرځي، ځان وژغوري، نو يقيناً د خلکو زړونه خپلوي، رعيت يې د اوامرو اطاعت کوي او چارې يې په سمه توګه پرمخ ځي. همدارنګه د ملګرو، دوستانو او د ولس له تېروتنو څخه تيريدل، هغوی ته عفوه کول، هغوی ته د برکت، ښېښنې او مغفرت دعا کول او د چارو په ترسره کولو کې د هغوی د نظرياتو او مشورو اخيستل د چارو په سمون کې ډيره زياته اغيزه لري.

څلورم لوست

د تېر لوست پاتې برخه

د شورا ارزښت

شورا يو قرآني بنسټ (اصل) دی

شورا د اسلام په دين کې يو ثابت اصل دی. مسلمانان مکلف دي د الله تعالی د امر د تعميل او له پيغمبر ﷺ څخه د پيروی په خاطر دغه مهم اصل په خپل فردي او ټولنيز ژوند کې مراعات او پلی کړي.

د چارو په ترسره کولو کې مشوره کول، رايه ورکول او د نورو نظرياتو ته غوږ نيول او د هغو شريکولو ته شورا ويل کيږي. د شورا د اهميت په هکله دا بسنه کوي چې په قرآن عظيم الشان کې يو ځانګړی سورت د (الشوری) په نامه نومول شوی دی. په پورتني مبارك آيت کې الله تعالی خپل محبوب پيغمبرﷺ ته، سره له دې چې وحی هم پرې نازلېدله په شورا امر کړی دی، ترڅو د چارو په ترسره کولو کې له خپلو اصحابو سره مشوره وکړي.

ستر تابعي امام حسن بصري د دې آيت په تفسير کې داسې وايي: ″د الله تعالی امر خپل پيغمبرﷺ ته په مشوره کولو د دې لپاره نه دی چې ګواکې د يارانو نظر ته يې اړتيا ليدل کېده، بلکې دا امر د دې لپاره دی تر څو مسلمانان د شوری په فضيلت او ارزښت پوه شي، د رسول عليه السلام پسې اقتدا وکړي او د چارو په ترسره کولو کې د هغه پيروي وکړي″.

امام قرطبي د پورتني آيت په تفسير کې داسې وايي: ″شورا د شريعت له قواعدو او ثابتو او ارزښتناکو احکامو څخه ده. که چيرې مسؤولين او د حکومت چارواکي له ديني علماوو او تجربه لرونکو کسانو سره مشوره ونه کړي، نو له دندې څخه ګوښه کول يې واجب دي″.

شورا د اسلامي ټولنې يوه ځانګړتيا ده

په چارو کې مشوره کول نه يوازې د اسلام يو شرعي حکم دی بلکې د مسلمانانو او اسلامي ټولنې له صفاتو او ځانګړ تياوو څخه بلل کيږي.

الله تعالی د مسلمانانو د اساسي اوصافو په اړه داسې فرمايي: ﴿وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ﴾ [الشورى: ۳۸]. **ژباړه:** او مؤمنان هغه کسان دي چې د خپل رب بلنه يې منلې ده او لمونځ يې اداء کړی (قايم کړی) دی او خپل منځي کارونه يې په مشورې سره دي او له هغه څه نه چې موږ دوی ته ور روزي کړې د الله په لار کې يې مصرفوي.

له دې مبارک آيت نه دا ځرګنديږي چې شورا نه يوازې د اسلام د سياسي نظام يو اصل دی، بلکې د هغې ريښې د مسلمانانو په ژوندانه کې ډيرې زياتې ژورې دي. د قرآن کريم له نظره شورا د اسلامي ټولنې له ارزښتناکو مشخصاتو څخه ګڼل کيږي چې په پراخه توګه په مختلفو برخو کې د هغې پلي کول د اسلامي امت فردي او ټولنيز ژوند جوړوي.

رسول الله ﷺ به د چارو په ترسره کولو کې د تجربې او راپې له خاوندانو سره مشوره کوله او شورا ته په ډير لوی ارزښت قايل وو. د شورا د فضيلت او ارزښت په هکله له رسول الله ﷺ نه ډير زيات احاديث روايت شوي دي. د مثال په ډول په يو حديث کې له رسول الله ﷺ نه روايت شوی دی، چې فرمايي : «ما خاب من استخار ولاندم من استشار»[1] **ژباړه:** څوک چې د کارونو په ترسره کولو کې مشوره وکړي هغه به هيڅکله پښيمانه نشي او څوک چې استخاره وکړي هغه به هيڅکله زيانمن او نا اميده نشي. په بل حديث کې رسول الله فرمايلي دي: «ما شقى قط عبد بمشورة وما سعد باستغناء برأى»[2] **ژباړه:** چا چې په کارونو کې مشوره وکړه هغه به هيڅکله بدمرغه نشي او چا چې د نظر او راپې له اخيستلو نه استغنا وکړه هغه به هيڅکله هم نيکمرغه نشي.

امام بخاري رحمه الله په دې هکله، چې شورا په اسلامي ټولنه کې يو رايج او دوديز عمل دی، داسې فرمايي:" د پيغمبرﷺ له مړينې وروسته به اسلامي امت په ټولو مباحو او مشروعو امورو کې د امينو عالمانو او پوهانو سره مشوره کوله ترڅو له ټولو نه په آسان شي عمل وشي."

---

[1] – الطبرانى فى المعجم الصغير و الأسط.

[2] – مسند شهاب باب ماشقى عبد قط بمشورة

فعاليت

زده کوونکي دې د مضمون د ښوونکي په مرسته د ټولګي او ښوونځي د ځينو مسائلو په اړه مشوره وکړي.

شورا د اسلامي نظام يو ارزښتناك اصل دی

پرته له شکه شورا په اسلام کې د حکومتي نظام يو ارزښتناك اصل او پياوړی ستن (رکن) بلل کيږي. پيغمبرﷺ د اسلامي نظام او دولت د لومړني رئيس په توګه په مختلفو حالاتو لکه د بدر، احد، احزاب، حديبيې او نورو غزواتو کې له خپلو اصحابو، يارانو او پاکو بيبيانو يعنې امهات المؤمنين سره د هغو چارو په هکله، چې په هغو کې د مسلمانانو ښېګڼې نغښتې وې، مشوره کړې ده.

د دې امت سلف صالح يعنې د امت مخکيني مشران لکه خلفای راشدين، صحابه او تابعينو د رسول اللهﷺ په طريقو عمل کړی او د مسلمانانو ارزښتناك او مهم کارونه يې په مشوره ترسره کړي دي.

پرته له شکه د شورا د کمزورۍ او نشتوالي په صورت کې پر ټولنې، حکومتي نظام او د خلکو پر برخليك ظلم اواستبداد برلاسی کيږي چې په دې سره د چارواکو لپاره د طغيان او زورواکۍ زمينه برابريږي او ټولنه د بد مرغۍ، تېري او بې عدالتۍ کندې ته پريوزي.

د يومفسر په وينا " په کومه ټولنه کې چې د شورا دروازه وتړلې شي په هغې کې د ظلم او تيري دروازه پرانستل کيږي".

يو بل مفسر د دې آيت په تفسير کې داسې وايي: " د شورى له اصل سره دوه ډوله چارواکي مخالفت کوي: يو هغه چارواکي چې متکبر او مغرور وي، ځان پر نورو لوړ ګڼي او ګومان کوي چې د هيچا مشورې ته اړتيا نه لري، د ده هرنظر او خبره سمه ده او د نورو نظر ناسم دی. بل هغه چارواکي چې ظالم، مستبد او د حق مخالفت کوي او څه يې چې زړه وغواړي هغه تر سره کوي، ځکه هغه پوهيږي که چيرې له چا سره مشوره وکړي نو خلك به د ده په ظلم، تيري او ناوړو چارو خبر شي. "

سوکاله او نيکمرغه ژوند ته د رسيدلو لپاره که هغه د کورنۍ، ټولنې او يا حکومت په کچه وي د شورا د مهم او حياتي اصل پلي کول او پر هغې پابندي کول ډير اړين بلل

کیږي. د عدالت پلي کېدل، د خلکو د برخلیك په مسائلو کې د هغوی مشارکت او ونډه اخیستل، په کورنی او ټولنه کې د مرستې او ورورګلوۍ د فضا رامنځته کېدل او د ظلم، تیري او اختناق له منګولو نه خلاصیدل او داسې نورې ستونزې پرته له شورا څخه نشي هواریدلی.

د لوست ګټې او لارښوونې

- ❖ د پیغمبرﷺ اخلاقی کمال.
- ❖ دصحابه وو رضی الله تعالی عنهم فضیلت.
- ❖ د مسلمانانو په فردي، ټولنیز او سیاسي ژوند کې د یومهم اصل په توګه د شورا تثبیت.
- ❖ وروسته له مشورې او تصمیم څخه له تردد نه ځان ساتل.
- ❖ په ټولو چارو کې پر الله تعالی توکل او اعتماد لرل.

پوښتنې

۱- ولې د قرآن کریم په مدني سورتونو کې شرعي احکام زیات دي؟

۲- که چیرې د شورا اصل په ټولنه کې شتون ونه لري، د ټولنې خلك به په کوم ډول ستونزو اخته شي؟

۳- آیا د شورا اصل یوازې په سیاسي نظام پورې تړاو لري او که د ژوندانه په نورو برخو کې هم پلې کیدای شي؟

٤- کوم ډول چارواکي د شورا له اصل سره مخالفت کوي او ولې؟

٥- د نیک اوصالح لارښود او چارواکي لپاره د ځینو اړینو صفاتو نومونه واخلئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې له آیت او حدیث نه په استفادې سره د شورا د ارزښت او په ټولنه کې د هغې د تطبیق کیدو په هکله یوه مقاله ولیکي چې له دوو مخونو څخه کمه نه وي.

پنځم لوست

د انبیاوو مقام

قال الله تعالی: ﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾ [الحدید: ۲۵]

د کلماتو معنا

{رُسُلَنَا}: زموږ رسولان.

{بِالْبَيِّنَاتِ}: په ښکاره او څرګندو نښانو (دلایلو او معجزاتو).

{الْمِيزَانَ}: تله.

{بِالْقِسْطِ}: په انصاف او عدل.

{الْحَدِيدَ}: اوسپنه.

{بَأْسٌ}: جنګ، ډېر زور او طاقت.

{عَزِيزٌ}: برلاسی، غالب.

ژباړه

موږ په رښتیا خپل رسولان له روښانه او څرګندو نښو (دلایلو) سره ولیږل، له هغو سره مو کتاب او تله نازل کړل، ترڅو خلک په انصاف ولاړ وي، او راښکته کړې (پیدا کړې) ده موږ اوسپنه چې په هغې کې ډېر زور دی او جنګ پرې کېدای شي او خلکو ته پکې ډېرې ګټې پرتې دي، ترڅو معلومه کړي، الله، چې څوک د هغه له لیدلو پرته د هغه او د هغه د رسولانو مرسته او ملاتړ کوي. بې شکه الله ډېر ځواکمن او برلاسی دی.

تفسیر

د آیت شرح او څېړنه

پورتنی مبارک آیت د سورة (الحدید) له مبارکو آیتونو څخه دی چې په مدینه منوره کې نازل شوی دی. د (بینات) کلمه د (بینة) جمع ده. دلته د هغو دلایلو او نښانو په معنا ده چې د پېغمبرانو (کوم چې د الله تعالی له خوا موږ ته رالیږل شوي) په رښتینولۍ دلالت کوي، چې د هغو له جملې څخه د پېغمبرانو حسي معجزې هم دي.

په مبارک آیت کې له کتاب څخه موخه ټول اسماني کتابونه دي چې پر پېغمبرانوعلیهم السلام باندې نازل شوي لکه تورات، انجیل، زبور او قرآن.

(میزان) عبارت له تلې څخه دی چې د یو شي د تللو لپاره کارول کیږي، دلته ترې موخه د خلکو ترمنځ په احکامو او معاملاتو کې عدالت کول دي. تله له عدل او انصاف څخه استعاره ده چې د معقول تشبیه په محسوس سره شوې ده یعني د عدل او انصاف تعبیر په تلې شوی دی. د تلې رالیږل د خلکو په منځ کې د عدالت او انصاف د تبلیغ او خپرولو په معنا دی.

د {قسط} لفظ د عدل معنا ورکوي او ټولو چارو ته شاملیږي. د اوسپنې له رالیږلو څخه مراد د هغې پیدا کول او د خلکو د ګټې لپاره د هغې چمتو کول دي.

له ﴿بَأْسٌ شَدِيدٌ﴾ څخه د اوسپنې قوت او ځواک مراد دی چې ګټه او تاوان دواړه په هغې کې نغښتي دي. د اوسپنې له منفعت څخه مراد له هغې نه د ژوند په مختلفو اړخونو لکه د سامان آلاتو د جوړولو او داسې نورو برخو کې ګټه اخیستل دي.

له ﴿وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ﴾ څخه مطلب د اثارو د څرګندیدلو له لارې د الله تعالی د علم ظاهرېدل دي چې د پیغمبرانو او اسمانی کتابونو د رالیږلو او په خلکو کې د عدالت د حاکمولو او له اوسپنې نه د ګټې په اخیستلو سره تحقق مومي.

دغه مبارک آیت د الله تعالی د دوو صفتونو "قوی" او"عزیز" په یادولو سره پای ته رسیږي، یعني الله تعالی هغه قوي او غالب ذات دی چې هیڅکله هم ماتې نه خوري او نه هم مغلوبیږي.

د آیت لنډ مفهوم

په دی مبارک آیت کې الله تعالی د دې لارښوونه کوي، موږ رسولان د څرګندو او روښانو دلایلو، معجزاتو سره ولیږل او پر هغوی مو هغه کتابونه نازل کړل چې د شریعت پر احکامو مشتمل دي او تله مو د عدالت لپاره نښه و ګرځوله، تر څو خلک په خپلو چارو او معاملاتو کې د انصاف خیال وساتي.

همداراز د دی یادونه کوي موږ اوسپنه پیدا کړې ده چې په هغې کې ډېر زور او طاقت دی او د خلکو لپاره په هغې کې ډېرې ګټې دي، ترڅو الله تعالی خپل علم هغوخلکو ته ظاهر کړي چې په غیب سره د الله او د هغه د رسول مرسته او ملا تړ کوي. پرته له شکه الله تعالی هغه قوي او غالب ذات دی چې هیڅکله هم نه مغلوبیږي.

د پېغمبرانو رالیږلو ته د بشر اړتیا

د دې لوست مبارک آیت د قرآن عظیم الشان د هغو آیتونو له جملې څخه دی چې د انبیاوو علیهم السلام د بعثت او د بعثت د ځینو موخو په اړوند راغلي دي. بندګانو ته د پېغمبرانو رالیږل پر هغوی باندې د الله تعالی ستر نعمت دی ځکه چې پېغمبرانو علیهم الصلاة السلام د هدایت د بلو ډیو په څېر د تاریخ په مختلفو پړاوونو کې خلکو ته د کفر او جهل له تیارو څخه د علم او ایمان د رڼا په لور د وتلو لارښوونه کړې ده.

لکه څرنګه چې انسان د خپل پایښت او روغتیا لپاره هوا او خوړو ته اړتیا لري همدارنګه د الله تعالی هدایت، چې د پېغمبرانو له لارې انسانانو ته رسیږي، په دنیا کې د هغوی د نېکمرغۍ اساس او په آخرت کې له اور نه د خلاصون لپاره اړین بلل کیږي. ځکه د سمې او نا سمې لارې توپیر کول، حق له باطل نه بېلول، د ایمان او الحاد ترمنځ توپیر کول او اسلام له کفر نه جلاکول یوازې اویوازې د الهي وحې د لارښوونو له لارې چې د پېغمبرانو په واسطه انسانانو ته وړاندې کیږي، ممکن دی.

الله تعالی د پېغمبرانو د رالیږلو سبب داسې بیان کړی دی:﴿كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ..﴾ [البقرة: ۲۱۳]. **ژباړه:** ټول خلک یو امت و، نو پاک الله زیرې ورکوونکي او ډاروونکي پېغمبران واستول او نازل یې کړ له هغوی سره کتاب په حقه ترڅو پریکړه وکړي د خلکو په مینځ کې په هغه څه کې چې اختلاف یې پکې کړی و.

د دې مبارک آیت پر اساس د ځمکې لومړني کسان د حق او رښتیني دین پیروان وو، خو د وخت په تیریدلو سره د دوی ترمنځ شخړې او خپلمنځي اختلافات زیات شول او د سمې لارې په پرېښودلو یې په ځمکه کې د تېرې او فساد لاره اختیاره کړه. الله تعالی د دوی د اصلاح او هدایت لپاره پېغمبران راولیږل چې په دې سره د پېغمبرۍ لړۍ پیل شوه.

له عبد الله بن عباس رضي الله عنهما څخه روایت دی چې فرمايي: «كان بين آدم و نوح عشرة قرون، كانوا على الحق حتى اختلفوا فبعث الله إليهم نوحا و النبيين من بعده»[1]

ژباړه: د آدم او نوح علیهما السلام ترمنځ د زماني واټن (فاصله) لس پېړۍ وه. د دې مودې په لړ کې خلکو په سمې او رښتیني لارې ژوند تیراوه. وروسته د خلکو تر منځ اختلافات او شخړې پیدا شوې، نو له دې امله الله ﷻ نوح او نور پېغمبران علیهم الصلاة و السلام د دوی د هدایت او لار ښوونې لپاره راولیږل.

[1] - المستدرک علی الصحیحین تفسیر سورة حم عسق

د انبیاوو مقام

نبوت الهي ورکړه ده

د قرآن کریم د آیتونو او مبارکو احادیثو له نصوصو نه دا څرګندیږي چې نبوت د الله تعالی ورکړه ده او د هیچا په هڅه او هاند سره دا مقام چاته نه حاصلیږي. دې ستر مقام ته د رسیدلو لپاره دنیوي اسباب او عوامل لکه د انسان غوښتنه، وراثت، ځانګړې هڅه او هاند، بشري ذکاوت او نبوغ، مال او عزت، کورنی مقام، ټولنیز مقام او داسې نور لاملونه کوم تاثیر نه لري. الله تعالی په دې اړه فرمايي: ﴿اللَّهُ يَصْطَفِي مِنَ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ﴾ [الحج: ۷۵]. **ژباړه:** الله له ملايکو او انسانانو نه استازي غوره کوي، بې شکه الله ښه اورېدونکی او د هر څه لیدونکی دی.

همدارنګه الله تعالی په بل آیت کې د ځینو پیغمبرانو علیهم الصلاة و السلام ستاینه کوي او داسې فرمایي: ﴿وَإِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْأَخْيَارِ﴾ [ص: ٤٧] **ژباړه:** او بې شکه هغوی زموږ په وړاندې له غوره کړو شوو ښو خلکو څخه وو.

پیغمبران د الله تعالی غوره بنده ګان دي

انبیاء علیهم السلام د ځمکې پر سر د الله تعالی غوره بنده ګان دي. د پیغمبرانو علیهم السلام ژوند د انساني ژوندانه په ټولو اړخونو کې د لوړو پوړیو د کمال یو څرګند عیني مثال دی. د دغو کمالاتو موجودیت د انبیاوو علیهم السلام د رسالت له درندې او ارزښتناکې دندې سره مطا بقت لري، ځکه چې پیغمبران علیهم السلام د خلکو او ټولنې د لارښوونې دنده پر غاړه لري او د بشري ټولنې د غوره کسانو په توګه باید دوی د هغو بشپړو صفاتو خاوندان وي چې هغه په نورو انسانانو کې موندل کیدای نشي.

الله تعالی د ځینو پیغمبرانو په ستاینې او وصف کې داسې فرمايي:

﴿وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ﴾ [الأنبياء: ۷۳]. **ژباړه:** او ګرځولي وو موږ هغوی (په مخکنې آیت کې یاد شوي پیغمبران) امامان چې زموږ په امر به یې (خلکو ته) لار ښوونه کوله او وحې کړې وه موږ

په لور د هغوی د نيکو کارونو ترسره کول او اداء کول د لمانځه او ورکړه د زکات او هغوی زموږ عبادت کوونکي وو.

د پېغمبرانو علیهم السلام مهم صفات، چې په څرګند ډول په قرآن کريم کې راغلي دي، په لاندې ډول دي:

- صدق او رښتينولي.
- تبليغ او بلنه.
- امانت.
- ذکاوت.
- له هغو نيمګړتياوو نه لرل چې د خلکو د کرکې لامل ګرځي.
- د پېغمبرانو علیهم السلام پاکي او عصمت له ګناه نه او د وحې په رسولو کې له تېروتنې څخه.

فعاليت

زده کوونکي دې د ښوونکي په مرسته، پېغمبرانو ته د بشر اړتيا او د پېغمبرانو د اوصافو په اړه علمي خبرې اترې وکړي.

د پېغمبرانو دندې

د قرآن عظيم الشان د نصوصو په رڼاکې د انبياوو علیهم السلام سترې او مهمې دندې په لاندې ډول دي:

١. د الله تعالی د پېژندنې، توحيد او عبادت په لور د خلکو دعوت، الله تعالی په قرآن عظيم الشان کې په دې اړه داسې فرمايي: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ﴾ [الأنبياء: ٢٥]. **ژباړه:**اونه دی لیږلی موږ (ای پیغمبره) له تا نه وړاندې هیڅ استازی مګر وحې کړې موږ د هغه په لور چې پرته له ما نه بل معبود نشته نو یوازې زما عبادت وکړئ.

٢. خلکو ته د الله تعالی د اوامرو او نواهيو رسول او تبليغ کول، الله تعالی فرمايي: ﴿يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ..﴾ [المائده: ٦٧]. **ژباړه**: ای رسوله، هغه څه خلکو ته ورسوه چې ستا د رب له لوري پر تا نازل شوي دي.

۳. د سمې او نېغې لارې په لور خلکو ته لارښوونه کول، الله تعالی په دې اړه داسې فرمايي: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا. وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا﴾ [الأحزاب: ٤٦]. **ژباړه:** ای پېغمبره، موږ ته شاهد، زيری ورکوونکی، ډاروونکی او د الله په حکم د هغه لوري ته بلونکی لېږلی يې او روښانه څراغ مو ګرځولی يې.

٤. د بشر لپاره غوره نمونه: الله تعالی فرمايي: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ..﴾ [الأحزاب: ٢١]. **ژباړه:** په يقين سره ده ستاسې لپاره په (کړنو) د رسول الله کې ښه او غوره نمونه (اقتدا) ده.

٥. خلکو ته د هغوی د خلقت او پيدايښت او وروستني برخليک يادونه او دا چې وروسته له مرګ نه انسان ته څه پيښيږي، الله تعالی فرمايي: ﴿يَا مَعْشَرَالْجِنِّ وَالْإِنْسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي وَيُنْذِرُونَكُمْ لِقَاءَيَوْمِكُمْ هَذَا...﴾ [الأنعام:١٣٠]. **ژباړه:** ای ډلې د پېريانو او انسانانو، ايا نه وو راغلي تاسې ته رسولان له تاسې نه چې بيانول به يې پر تاسې آيتونه زما او تاسې يې ډارولئ د دې ورځې له ملاقات څخه.

٦. د آخرت د ژوندانه په لور د بشر پام اړول او د فاني دنيا د ژوندانه په خوندونو کې له ډوبيدو نه د هغوی ژغورل، چې د سترګو په رپ سره تيريږي او له منځه ځي. الله تعالی د دنيايي ژوند او د هغه د زوال په هکله داسې فرمايي: ﴿وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَلَلدَّارُ الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾ [الأنعام: ٣٢]. **ژباړه:** او نه دی ژوند د دنيا، مګر لوبه او عبث او بې شکه. د آخرت کور غوره دی لپاره د هغو کسانو چې پرهېزګاري کوي، ايا تاسې عقل په کار نه اچوئ ؟

٧. پر خلکو د اتمام حجت او دليل قائمولو لپاره، الله تعالی فرمايي: ﴿رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا﴾ [النساء: ١٦٥]. **ژباړه:** رسولان زيري ورکونکي او ډارونکي (لېږل شوي)دي ترڅو د هغو له لېږلو وروسته د خلکو سره د الله په مقابل کې کوم حجت او دليل پاتې نشي او الله په هر حال غالب او حکيم دی.

د پېغمبرانو علیهم السلام شمیر او د ځینو نومونه

د یو حدیث پر اساس د پېغمبرانو علیهم الصلاة و السلام شمیر زیات او کم یو لک او څلرویشت زرو ته رسیږي. د الله تعالی دغه غوره بنده ګان په مختلفو زمانو کې د خلکو د هدایت او لارښوونې لپاره رالېږل شوي وو.

د قرآن عظیم الشان د نصوصو له مخې هېڅ داسې امت او ډله نشته چې هغوی ته پېغمبر نه وي لېږل شوی. الله تعالی په قرآن عظیم الشان کې په دې اړه داسې فرمايي: ﴿وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ﴾ [فاطر: ٢٤]. **ژباړه:** او هېڅ داسې کوم امت نه شته چې په هغوی کې ډاروونکی(پېغمبر) نه وي راغلی. په قرآن عظیم الشان کې د (٢٥) پېغمبرانو نومونه یاد شوي چې عبارت، دي له: آدم، نوح، ابراهیم، اسماعیل، اسحاق، یعقوب، داود، سلیمان، ایوب، یوسف، موسی، هارون، زکریا، یحیی، ادریس، یونس، هود، شعیب، صالح، لوط، الیاس، الیسع، ذوالکفل، عیسی او محمد صلوات الله علیهم اجمعین.

په قرآن عظیم الشان کې الله تعالی مسلمانانو ته امر کوي چې پر ټولو پېغمبرانو علیهم السلام باندې ایمان راوړي چې نومونه یې په قرآن کریم کې ذکر شوي او که نه. پېغمبرانو علیهم السلام باندې ایمان راوړل د عقیدې او ایمان له ارکانو څخه یو رکن دی او هیڅوک هم پر ټولو انبیاوو علیهم السلام باندې له ایمان راوړلو پرته مسلمان بلل کېدای نشي. الله تعالی فرمايي: ﴿آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ...﴾ [البقره: ٢٨٥]. رسول او مؤمنانو پر هغه څه ایمان راوړی دی چې رسول ته د هغه د رب له لوري رالېږل شوي دي. دوی ټولو په الله او د هغه په ملایکو، کتابونو او رسولانو ایمان راوړی دی.(او وایي) موږ د الله په پېغمبرانو کې یو تر بله هیڅ توپیر نه کوو. یعنې داسې نه کوو چې پرځینو پېغمبرانو ایمان راوړو او د ځینو نورو له نبوت نه منکرشو.

محمد ﷺ خاتم النبیین

محمد بن عبدالله ﷺ خاتم النبیین دی او د ده ﷺ په بعثت سره د نبوت لړۍ ختمه او بشپړه شوه او وروسته له هغه څخه د الله تعالی له لوري نه کوم پېغمبر او نه کوم کتاب رالېږل

کيږي. د پیغمبرﷺ له رحلت وروسته د وحې نازلېدل هم بند شو.که چېرې څوك د نبوت دعوه وکړي نو هغه کس دروغجن دی.

قرآن عظيم الشان د ختم نبوت په اړه او دا چې حضرت محمد ﷺ خاتم النبيين دی داسې فرمايلي دي:﴿مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا﴾ [الأحزاب: ٤٠]. **ژباړه:** محمد ستاسې د سړيو د هېڅ يوه پلار نه دی، بلکې د الله رسول او اخرنی پيغمبر دی او الله پر هر څه ښه پوه او عالم دی.

د قرآن کريم د آيتونو او نبوي احاديثو پر اساس ټول انسانان د الله تعالی له لوري مکلف دي چې پر حضرت محمد صلی الله عليه وسلم باندې د وروستني پيغمبر په حيث ايمان راوړي او د هغه ﷺ فرمانبرداري وکړي. څوك چې د محمد ﷺ په نبوت او رسالت ايمان نه را وړي هغه کس کافر دی او په آخرت کې به د دوزخ په اور کې سوځي.

د لوست ګټې او لارښوونې

❖ الله ﷻ د زماني په هر پړاو کې د بندګانو د هدايت او لارښوونې لپاره انبياء عليهم السلام را لیږلي دي.

❖ د انبياوو عليهم السلام بعثت د الله تعالی له لوري پر انسانانو د هغه د رحمت او مهرباني نښه ده.

❖ لکه څرنګه چې انسان د خپل پايښت او روغتيا لپاره هوا او خوړو ته اړتيا لري په همدې توګه د پيغمبرانو وجود هم د بشر د لارښوونې لپاره اړين بلل کيږي.

❖ انبياء عليهم السلام ټول د بشر له جنس څخه وو. دوی ټول نيک او غوره انسانان وو. نور انسانان که هر څومره غوره او نيک اعمال ترسره کړي بيا هم د انبياوو مرتبې او مقام ته نشي رسېدای.

❖ پيغمبران عليهم السلام له ګناه نه معصوم او پاك دي او د دين او رسالت په تبليغ کې هيڅکله نه سهوه کيږي او نه هم تېروځي.

❖ پر پيغمبرانو عليهم السلام باندې ايمان راوړل د عقيدې او ايمان له ارکانو څخه يو رکن دی. که څوك د يو پيغمبر له نبوت نه منکر شي. هغه کافر دی.

❖ حضرت محمد ﷺ آخري پېغمبر دی. وروسته له هغه څخه بل کوم پېغمبر نه راځي. ټول انسانان د الله تعالی له لوري مکلف دي چې پرحضرت محمدﷺ باندې د وروستني پېغمبر په حيث ايمان راوړي او د هغه ﷺ فرمانبرداري وکړي.

❖ له پېغمبرﷺ سره مينه اومحبت لرل، د هغه اطاعت کول، د هغه عزت او درناوی، د هغه ﷺ په سيرت او سنتو پوهېدل، د هغهﷺ له عظيم الشأن لوړمقام، مرتبې او شخصيت نه دفاع کول او ټولو نړيوالو ته د اسلام د سپېڅلي دين تبليغ د هر مسلمان سړي او مسلمانې ښځې اسلامي او شرعي وجيبه ده.

❖ د مسلمانانو مکلفيت د پيغمبرﷺ په وړاندې چې له هغه سره د مينې او دوستۍ د اظهار علامت دی او د مسلمانانو لپاره د اجر او ثواب حاصلولو لامل گرځي. هغه پر پيغمبرﷺ باندې د زيات درود ويل دی. کله چې د پيغمبرﷺ مبارک نوم ياد شي مستحب دی چې پر هغه ﷺ باندې درود وويل شي.

پوښتنې

۱.ولې د پيغمبرانو عليهم السلام رالېږل د بشريت لپاره اړين بلل کېږي؟ څرگند يې کړئ.

۲.د پيغمبرانو عليهم السلام مهمې دندې کومې دي؟ ځينې يې بيان کړئ.

۳.دا څه حکمت دی چې پيغمبران عليهم السلام د بشر له جنس څخه دي؟

٤.که څوک پر ځينو پيغمبرانو عليهم السلام ايمان راوړي او د ځينو نورو له نبوت نه منکر شي، د هغه حکم څه شی دی ؟

۵.د پيغمبرﷺ په وړاندې د مسلمان دنده او مسئووليت څه شی دی؟ څرگند يې کړئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د آيتونو او حاديثو په رڼا کې د پيغمبرانو د اوصافو او دندو په اړه يوه مقاله وليکي چې له (۲۰) کرښو څخه کمه نه وي.

اسلام غوره دين دی

قال الله تعالی: ﴿إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ وَمَنْ يَكْفُرْ بِآيَاتِ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ۞ فَإِنْ حَاجُّوكَ فَقُلْ أَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلَّهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِ وَقُلْ لِلَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْأُمِّيِّينَ أَأَسْلَمْتُمْ فَإِنْ أَسْلَمُوا فَقَدِ اهْتَدَوْا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ﴾ [آل عمران:۱۹-۲۰].

د کلمو معنا

{الدِّينَ}: شريعت او ملت.

{الْإِسْلَامُ}: تسليمېدل، غاړه ايښودل، د اسلام دين.

{بَغْيًا}: د کينې او رخې له مخې.

{حَاجُّوكَ}: شخړه کوي له تا سره، دلايل وړاندې کوي.

{أَسْلَمْتُ}: ما سپارلی دی، تسليم او منقاد يم.

{اهْتَدَوْا}: ليار يې وموندله، هدايت يې وموند.

{تَوَلَّوْا}: وګرځېدل هغوی، سر غړونه يې وکړه.

{الْبَلَاغُ}: رسونه، تبليغ.

ژباړه

بې شکه د الله په وړاندې (ترټولو غوره) دين اسلام دی او اختلاف نه دی کړی(د اسلام د قبلولو په اړه) هغو کسانو چې کتاب ورکړ شوی دی(اهل کتابو) مګر وروسته له هغه چې علم او پوهه ورته راغله (يعني په حقيقت پوه شول) خو د خپل منځي کينې او حسد له کبله يې اختلاف ته ملا وتړله. څوک چې د الله تعالی له آيتونو نه منکر شي (نو پوه دې شي چې) الله پاک ډېر ژر حساب کوونکی دی. که (د کبر له مخې) دوی له تا سره(ای محمده) جګړه کوي نو ووايه سپارلی دی ما خپل مخ خاص لپاره د الله تعالی(د الله حکم ته تسليم اومنقاد يم) او زما ملګري (متابعت کوونکي)هم هغه ته تسليم دي او ووايه هغو کسانو ته چې ورکړل شوی دی کتاب او نالوستو ته آيا اسلام مو راوړی دی؟ که اسلام يې راوړ نوپه تحقيق سره سمه او نېغه لاره يې وموندله او که وګرځېدل او

سرغړونه يې وکړه، نو بې شکه پرتا(يوازې د حق) رسونه ده. او الله پاک خپل بند ګان ښهويني.

تفسير

د مبارکو آيتونو شرح او څېړنه

د(**دين**) کلمه په لغت کې د جزا او بدل په معنا ده او دلته له (دين) نه مطلب عقايد او هغه احکام دي چې د الله تعالی له لوري پرحضرت محمد ﷺ نازل شوي دي نو دين په دې مبارک آيت کې د ملت او شريعت په معنا دی.

(**اسلام**) د تسليمېدلو او انقياد په معنا دی او دلته له (**اسلام**) نه مراد هماغه حنيف دين دی چې محمد ﷺ د ټول بشريت لپاره راوړی دی.

د (**عند الله**) جمله د عربي ژبې د قانون او دستور له مخې حذف شوي کلمې لکه (ثابت) يا (مقبول) پورې تړاو لري، يعنی د الله په وړاندې ثابت او مقبول دين. د(**عند الله**) په جمله کې د اسلام د دين نسبت اللهﷻ ته، د دغه دين په شرف او غوره والي دلالت کوي اومعنا يې داسې ده چې اسلام د الله ﷻ هغه دين دی چې د خپلو بندګانولپاره يې غوره کړی دی. د دې وينا پر بنسټ د ﴿إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ﴾ **ژباړه**: يوازينی غوره او معتبر دين د الله تعالی پر وړاندې د اسلام دين دی، يعنی هغه شريعت چې محمد ﷺ له ځان سره راوړی دی.

د﴿الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ﴾ **په** جمله کې مراد له (**کتاب**) څخه هغه آسماني کتابونه دي چې مخکې له قرآن کريم څخه نازل شوي وو لکه د تورات او انجيل کتابونه. د دغو کتابونو پيروانو ته اهل کتاب (يهود او نصاری) ويل کيږي. د ﴿إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ﴾ په جمله **کې** له (**علم**) نه مراد د وروستني پيغمبر په حيث د حضرت محمد ﷺ د پيغمبری پرحقانيت د اهل کتابو د علم او پوهې حاصلېدل دي. د(**بغيا**) کلمه دلته د کينې اوحسد په معنا ده. د ﴿وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ﴾ **د** جملې مفهوم دا دی چې: د اهل کتابو مخالفت د اسلام له دين يعنې له هغه څه سره چې حضرت محمد ﷺ راوړی دی، د پيغمبر د رښتينولۍ او د اسلامي دين له حقانيت نه د جهل او بې علمۍ له مخې نه دی، بلکې دغه مخالفت د علم له حاصلېدلو نه وروسته د حسد له امله دی.

د (**کفر**) کلمه په لغت کې د انکار په معنا ده او دلته ترې مراد د حضرت محمد ﷺ له نبوت نه انکار کول او د اسلام نه منل دي.

د ﴿فَإِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ﴾ په جمله کې د هغو کسانو لپاره چې د اسلام او خاتم النبيين له پيغمبرۍ نه انکار کوي يو ډول وعيد او تهديد وجود لري، يعنې هغه کسان چې کفر او سرغړونه کوي، الله تعالی له هغوی سره محاسبه کوي او د الله تعالی محاسبه ډېر ژر ده چې دلته د حسا ب سرعت د عذاب په سختۍ دلالت کوي.

له﴿حَاجُّوكَ﴾ څخه مراد د پيغمبر ﷺ سره د اهل کتابو عناد، سرغړونې، جګړې او د اسلام د سپېڅلي دين پر ضد د هغوی غليمانه ناسم تعبيرونه دي.

د ﴿أَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلَّهِ﴾ د جملې معنا د الله تعالی احکامو او اوامرو ته غاړه ايښودل اوتسليمېدل دي او دلته (**وجه**) د ذات اوځان په معنا ده، يعنې ما خپل ځان د الله حکم ته تسليم او منقاد کړ. د ﴿فَإِنْ حَاجُّوكَ فَقُلْ أَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلَّهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِ﴾ جملې مفهوم دا دی چې که چېرې کفار او اهل کتاب او د دوی په څېر نور خلک له تا سره د عناد، تکبر او غرض په مقصد شخړې او جګړې ته ملا وتړي نو د هغوی د دروغو او تکبر پروا مه ساته او هغوی ته ووايه چې زه او زما پيروان د الله تعالی اوامرو او احکامو ته تسليم يو.

له ﴿الْأُمِّيِّينَ﴾ نه مراد هغه کسان دي چې د هېڅ کوم کتاب پيروان نه دي يعنې د عربو مشرکان. د﴿فَإِنْ أَسْلَمُوا فَقَدِ اهْتَدَوْا﴾ جمله هغه ګټه او فايده بيانوي چې اهل کتاب او مشرکين يې د اسلام د سپېڅلي دين د قبلولو په صورت کې ترلاسه کوي، ځکه چې هغوی د الله تعالی د اوامرو په عملي کولو او د اسلام د سپېڅلي دين په قبلولو سره سمه او نېغه لاره مومي او د کفر او شرک له تيارو نه بهر راووځي.

د﴿وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ﴾ په جمله کې د پيغمبرعليه الصلاة و السلام د زړه لپاره تسليت دی او معنا يې داسې ده: که چېرې کفار د اسلام د سپېڅلي دين له منلو نه منکر شي او سر غړونه وکړي، نو ای محمده، په دې سره تاته هېڅ ضرر او تاوان نشته، ځکه تا خپله دنده، چې خلکو ته د سپېڅلي دين تبليغ و، په سمه توګه تر سره کړې دی.

دغه مبارک آيتونه د﴿وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ﴾ په جملې سره پای ته رسيږي چې دغه جمله پر وعده او وعيد دواړه مشتمله ده، يعنې نيک عملو مؤمنانو ته د اجر او ثواب ورکولو وعده او کافرانو ته د سخت عذاب تهديد، ځکه چې الله تعالی د بندګانو پر کړنو او زړونو خبر دی او هر چا ته د هغه د کړنې او عمل سره سم جزا ورکوي.

دآيتونو لنډ مفهوم

یوازینی دین چې الله تعالی یې خوښوي او پر ټولو پیغمبرانو یې نازل کړی دی او پرته له هغه بل دین نه قبلوي هغه د اسلام سپېڅلی دین دی. د اسلام دین د الله تعالی اوامرو او احکاموته د غاړه ایښودلو یعنې د الله تعالی بندګی، فرمان برداری او د هر عصر د پیغمبرانو د بعثت پر مهال د هغوی اطاعت کولو ته ویل کیږي. د پیغمبرانو د لړۍ وروستنی پیغمبر حضرت محمد ﷺ دی چې ټول انسانان باید د ده د سپېڅلي دین اسلام چې د ټولو انبیاوو د ادیانو بشپړ شکل دی پیروي وکړي. الله تعالی د پیغمبر ﷺ له بعثت وروسته پرته له اسلام نه بل هیڅ دین نه قبلوي. د اسلام د منلو په هکله د اهل کتابو یعنې یهودو او نصاراؤ اختلاف او په مختلفو ډلو د هغوی ویشل کېدل، دا د هغوی د حسد، په دنیا پورې د هغوی د زړه تړلو او مقام حاصلولو له امله دی چې وروسته د دلایلو له وړاندې کولو او د پیغمبرانو او کتابونو له رالیږلو، یعنې د اسلام د دین پر حقانیت او د وروستني پیغمبرﷺ پر رښتینولی له علم او پوهې حاصلېدلو وروسته، پېښ شوی دی. هغه کسان چې د الله تعالی له آیتونو انکار کوي د حق له منلو او د الله تعالی له احکامو او اوامرو نه چې د اسلام سپېڅلي دین منل دي، سرغړونه وکړي، الله تعالی ورسره محاسبه کوي او د الله تعالی محاسبه ډېر ژر او سخته ده چې هر چا ته د هغه د کړنې او عمل سره سم جزا ورکول کیږي.

ای پیغمبره، که چېرې اهل کتاب او مشرکان د دلایلو له راوړلو نه وروسته د حق دین یعنې د اسلام له منلو نه منکرشي او د تکبر په غرض له تا سره شخړه وکړي، نوهغوی ته ووایه چې زه او زما مؤمن پیروان د الله تعالی اوامرو او احکامو ته تسلیم او تابع یو. اهل کتابو او مشرکینو ته ووایه که چېرې تاسې د اسلام سپېڅلی دین ومنئ، نو سمه او نېغه لاره مومئ او که چېرې د اسلام د سپېڅلي دین له منلو انکار او سر غړونه وکړئ، نو الله تعالی به له تاسې سره محاسبه وکړي او زه خلکو ته د حق له رسولوپرته بل کوم مسؤولیت نه لرم چې هغه مې په ښه او سمه توګه تر سره کړی دی. الله تعالی د بندګانو پر ټولو شیانو یعنې زړونو او کړنو خبر دی او هر چا ته د هغه د عمل مطابق جزا ورکوي.

اتم لوست

د تېر لوست پاتې برخه

اسلام غوره دين دی

د اسلام د دين معنا او مفهوم

لکه څرنگه چې وړاندې ذکر شو د اسلام لغوي معنا انقياد او تسليمېدل دي او اسلام د الله تعالی اوامرو ته د غاړې ايښودلو په معنا دی، خو دا انقياد بايد د انسان په خپل رغبت او رضا وي، ځکه په کائناتو کې ټول مخلوقات د انسان په شمول په خپل خلقت کې د الله تعالی تکويني قوانينو ته جبراً تسليم او منقاد دي او له هغو نه د مخالفت توان نه لري. له دې امله په دې ډول انقياد باندې کوم ډول ثواب او يا عقاب نه مرتبېږي. د قرآن کريم په ځينو آيتونو کې اسلام په همدې معنا سره ذکر شوی دی.﴿أَفَغَيْرَ دِينِ اللَّهِ يَبْغُونَ وَلَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ﴾ [آل عمران: ۸۳]. **ژباړه:** آيا کافران د الله له دين څخه پرته بل دين غواړي؟ (حال دا چې) ټولو موجوداتو په اسمانونو او ځمکه کې هغه ته په خوښه او نا خوښه غاړه ايښې ده او ټول هغه ته ورگرځول کيږي.

د اسلام د دين جوهر او اساس په خپل اختيار سره د الله تعالی اوامرو او احکامو ته د انسان غاړه ايښودل دي چې د اجر، ثواب اوعذاب د ورکولو لپاره اړين بلل کيږي. دغه انقياد او تسليمېدل بايد په بشپړه توگه وي او انسان بايد د الله تعالی شريعت او قانون په عام او تام شکل سره په خپل فردي، ټولنيز ژوند کې پلی کړي او دا هماغه دين دی چې ټولو انبياؤ عليهم السلام خلک د دې لوري ته دعوت کړي دي او په خپله يې هم په همدې مفهوم د اسلام د سپېڅلي دين پيروي کړې ده. الله ﷻ فرمايي: ﴿وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى وَإِلَى اللَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ﴾ [لقمان:۲۲]. **ژباړه:** او هرڅوک چې خپل مخ (ځان) الله تعالی ته وسپاري او نېکوکار وي نو منگوله يې ولگوله هغه په رسی (کړی)کلکې او د ټولو کارونو پای يوازې د الله تعالی په لور دی.

قرآن کريم د ابراهيم اويعقوب عليهما السلام په هکله داسې فرمايي:﴿وَوَصَّى بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ [البقرة: ۱۳۲].

ژباړه: او وصيت کړی و په دې دين ابراهيم او يعقوب هم خپلو زامنو ته، ای زما زامنو!

بېشکه الله غوره کړی دی ستاسې لپاره همدا دین، نو باید مړه نه شئ خو چې یاستئ تاسې مسلمانان.

د اسلام اطلاق

د نبوت د لړۍ له بشپړېدلو او د وروستني پیغمبر په توګه د حضرت محمد ﷺ له بعثت څخه وروسته، د اسلام اطلاق پر هغه دین کیږي چې د الله تعالی له لوري حضرت محمدﷺ ته وحي شوی دی، نو ټول انسانان مکلف دي او له هغوی نه دا غوښتنه شوې ده چې دغه دین ومني او احکامو ته یې غاړه کیږدي. دا هماغه دین دی چې د دې لوست په مبارکو آیتونو کې په بشپړ صراحت سره د الله تعالی یوازینی غوره او منل شوی دین بلل شوی دی.

د یادو شوو مبارکو آیتونو په رڼا کې علماوو د اسلام دین داسې تعریف کړی دی: "اسلام په خپل اختیار سره الله تعالی ته له خضوع او انقیاد څخه عبارت دی او څرګندونه یې هغه شریعت ته غاړه اېښودل دي چې الله تعالی خپل پیغمبر حضرت محمدﷺ ته وحی کړی دی او هغه علیه السلام یې د دغه شریعت په تبلیغ مکلف کړی دی." (۱)

فعالیت

زده کوونکي دې د ښوونکي په لارښوونه په څو ډلو وویشل شي اوهره ډله دې د اسلام د دین د مفهوم په هکله له یو بل سره بحث او خبرې اترې وکړي.

اسلام هراړخیز نظام دی

اسلام شامل او هر اړخیز دین دی چې د انسان د ژوندانه ټول اړخونه رانغاړي او د بشر د کړنو، سلوکو او اعمالو د ټولو برخو لپاره څرګند قوانین لري. الله تعالی خپل ګران پیغمبرﷺ ته د اسلام د سپېڅلي دین په اړوند او دا چې د انسان مرګ او ژوند باید د الله تعالی لپاره او د هغه د نظام په چوکاټ کې وي، داسې فرمايي:﴿قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ [الأنعام: ١٦٢] **ژباړه:** ووایه ای محمده، بېشکه زما لمونځ، زما قرباني، زما ژوند او زما مرګ د الله لپاره دی چې د ټولو عالمیانو رب دی.

۱- اصول الدعوة ، دکتور عبد الکریم زیدان، ۲مخ.

د قرآن عظیم الشان په بل آیت کې الله ﷻ د اسلام د هر اړخیزوالي (شمول)په هکله داسې فرمايلي دي: ﴿مَا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ..﴾ [سورۀالأنعام:۳۸] **ژباړه:** موږ په دې کتاب کې هېڅ شی نيمګړی نه دی پرېښی.

ځينو مفسرينو په دې آيت کې کتاب په لوح محفوظ سره تفسير کړی دی يعنې ټول شيان په لوح محفوظ کې ليکل شوي او خوندي ساتل شوي دي.

ځينې نور مفسرين له کتاب نه قرآن کريم مطلب اخلي چې د دې تفسير پر بنسټ د ټولو شيانو کليات او اساسات په قرآن کريم کې موجود دي او هر هغه څه چې د انسان د لارښوونې او نېکمرغۍ لپار اړين بلل کيږي. په قرآن کريم کې په تفصيلي او يا کلي بڼه بيان شوي دي تفصيلات او جزئيات يې د پيغمبرﷺ په سنتو کې، چې د قرآن کريم لپاره تفسير، تشريح بلل کيږي، موجود دي چې دا پخپله د اسلام د سپېڅلي دين په شموليت دلالت کوي.

اسلام وروستنی او بشپړ دين دی

مخکې له دې چې رسول الله ﷺ له دې فاني نړۍ څخه رحلت وکړي، الله تعالی د اسلام دين بشپړ کړ او هغه يې منل شوی او غوره دين وباله او د ځمکې د سر ټول انسانان يې پر دې مکلف وګرځول چې د دې دين پيروي وکړي. الله تعالی په دې اړه داسې فرمايي: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ [المائدة: ۳]

ژباړه: نن ما پوره کړ د ستاسې لپاره ستاسې دين او ما پوره کړ پر تاسې خپله لورينه او غوره مې کړ ستاسې لپاره اسلام د دين په توګه.

د اسلام د دين دکمال معنا دا ده چې د دې دين تعليمات او احکام د انسانانو د فردي او ټولنيز ژوند په هره برخه کې د هغوی د اړتياوو د پوره کولو لپاره داسې دقيق او مطابق دي،که چېرې په سمه توګه تطبيق شي نو د بشريت نيکمرغي تضمينوي. د اسلام د سپېڅلي دين تعليمات او د احکامو کمال هغه وخت په سمه توګه څرګنديږي چې په عملي او بې پلوه بڼه دغه دين له نورو اديانو، نظامونو او قوانينو سره پرتله شي.

قرآن کريم په صراحت سره بيان کړی دی چې د الله تعالی پر وړاندې يوازينی منلی شوی دين د اسلام دين دی او پرته له اسلام نه بل هيڅ دين د قبول وړ نه دی. که څوک له اسلام نه پرته بل دين غوره کړي په آخرت کې به ضرور په زيان او تاوان کې وي: ﴿وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ [آل عمران: ۸۵].

ژباړه: او هر څوک چې پرته له اسلام نه بل دین غواړي (لټوي) نو وبه نه منل شي له هغه څخه او هغه به په آخرت کې له زیان کارانو څخه وي.

د اسلام د سپېڅلي دین د ټولو تعلیماتو پلي کولو ته اړتیا

په پورتنیو مبارکو آیتونوکې د اسلام د سپېڅلي دین د شمول او کمال په اړه، چې بل ټکی ډېر مهم او ارزښتناک بریښي، هغه د ژوند په ټولو اړخونو کې په بشپړه توګه د اسلامي احکامو او لارښوونو پلي کول دي؛ ځکه په ځینو چارو کې د اسلام د احکامو او لارښوونو نیمګړی او ناقص تطبیقول او په ځینو نورو کې د هغو له پلي کولو نه ډډه کول، سره له دې چې مطلوبې پایلې نه ورکوي، د قرآن او سنت له نص او روح نه مخالفت بلل کیږي او د دنیا او آخرت د تباهی او زیان لامل ګرځي. الله تعالی په قرآن کریم کې په دې اړه داسې فرمايي:﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَافَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ﴾ [البقره: ۲۰۸]. **ژباړه:** ای هغو کسانو چې ایمان مو راوړی دی په اسلام کې په بشپړ ډول ورننوځئ (د اسلام د سپېڅلي دین ټول احکام او تعلیمات ومنئ) او د شیطان پر پلونو مه ځئ، بې شکه چې شیطان ستاسې ښکاره دښمن دی.

یو مفسر د دې آیت په شرحې او تفسیر کې داسې وایي:

"د (سلم) دکلمې، د سین په زور او زیر د اسلام پر دین او سلامتی (د امن په معنا) پر دواړو اطلاق کیږي. یعنې ای مؤمنانو د اسلام په دین کې داخل شئ او د هغه د ټولو تعلیماتو او لارښوونو التزام او پابندي وکړئ. د اسلام د سپېڅلي دین ټول احکام پلي کړئ او د هغو کسانو په څېر مه اوسئ چې د اسلام پر ځینو احکامو ایمان راوړي او ځینې نور احکام یې نه مني او ترې انکار کوي. نو مطلب دا دی چې د اسلام ټول احکام او اوامر ومنئ او پرې عمل وکړئ." [۱]

په بل آیت کې الله تعالي د بني اسرائیلو د بدو اوصافو د بیانولو په لړ کې د هغو کسانو، چې د کتاب ځینې برخې مني او د ځینو نورو له منلو نه انکار کوي، داسې غندنه کړې ده:﴿أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَمَا جَزَاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذَلِكَ مِنْكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَى أَشَدِّ الْعَذَابِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ﴾ [البقره: ۸۵]. **ژباړه:** آیا

---

۱ – تفسیر الوسیط للطنطاوی، د بقرې د سورې ۲۰۸ آیت تفسیر

تاسې د کتاب ځینې برخې منئ او ځینې نورې یې نه منئ او انکار ترې کوئ، نو نه ده جزا د هغه چا له تاسې څخه چې کوي دا کار، مګر رسوایي ده په ژوند د دنیا کې او په ورځ د قیامت به وګرځول (وروستل) شي هغوی په لور د سخت عذاب او الله پاک ناخبره نه دی له هغه څه نه چې تاسې یې کوئ.

د کتاب پر ځینو برخو د ایمان راوړلو او له ځینو نورو برخو نه د انکار کولو معنا دا ده چې د کتاب ځینې احکام او الهي اوامر ومني او د ځینو نورو له منلو څخه انکار وکړي چې پایلې یې ډیرې بدې او خطرناکې وي.

د لوست ګټې او لارښوونې

- ❖ اسلام د بشر لپاره د الهي دین یو بشپړ او متکامل انځور او وروستنی اسماني دین دی چې له دې وروسته هیڅکله بل کوم دین راتلای نشي.
- ❖ قرآن کریم د انس او جن لپاره نازل شوی دی. د اسلام سپیڅلی دین په هر ځای او عصر کې د ټولو انسانانو لپاره الهي دین دی. د اسلام د دین احکام په هر وخت کې د تطبیقولو وړتیا لري او هېڅکله هم نه زړیږي.
- ❖ یوازینی غوره او معتبر دین د الله تعالی پر وړاندې د اسلام دین دی او څوک چې په دغه دین کې داخل نه وي هغه کافر دی او که چېرې له دنیا څخه کافر ولاړ شي نو د دوزخ د اور مستحق ګرځي.
- ❖ اسلام کامل شامل او هر اړخیز دین، نظام او قانون دی چې د انسان د ژوندانه ټول فردي او ټولنیز اړخونه رانغاړي.
- ❖ د اسلام دین الله تعالی ته د غاړې ایښودلو او تسلیمېدلو په معنا دی، خو دا تسلیمېدل او انقیاد باید د انسان په خپل رغبت او رضا وي نه جبراً، ځکه په کایناتو کې ټول مخلوقات جبراً د الله تعالی سننو او قوانینو ته تسلیم او منقاد دي.
- ❖ اسلام باید د ژوند په ټولو اړخونو کې په بشپړ ډول پلی شي، ځکه د اسلام ناقص او نیمګړی پلي کول د قرآن او سنت له نص او روح نه مخالفت بلل کیږي.

پوښتني

۱.د اسلام دین په لغت او اصطلاح کې تعریف کړئ.

۲.د لوست د مبارکو آیتونو اجمالی مفهوم ولیکئ او استدلال وکړئ چې د انسان انقیاد او تسلیمدل د اسلام دین ته باید ولې اختیاري وي ؟

۳.د اسلام د دین د کمال او هراړخیز والي (شمول)معنا څه ده؟ په تفصیل سره یې شرح کړئ.

٤.ولې د اسلام دین په هر زمان او مکان کې د پلي کولو او تطبیق وړتیا لري او تعلیمات او احکام یې هېڅکله هم نه زړیږي؟

۵.آیا د اسلام د دین جزئي او ناقص تطبیق د قرآن له آیتونو او نبوي احادیثو سره مطابقت لري؟ ستاسې ځواب باید مستدل او د قرآن او احادیثو له مخې وي.

٦.څوك چې د اسلام په دین مشرف نشي او مړ شي د قرآن او سنت له نظره یې حکم څرنګه دی؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د مبارکو آیتونو په رڼا کې یوه مقاله ولیکي چې له (۲۰) کرښو څخه کمه نه وي او لاندیني ټکي راونغاړي.

- د اسلام تعریف او مفهوم.
- د اسلام د سپېڅلي دین د کمال او شمول معنا.
- په فردي او ټولنیز ژوند کې د اسلام د پلي کولو ګټې او ارزښت.

په اخرت ایمان او پر ژوند يې اغيز

قال الله تعالى: ﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ.فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ﴾ [المؤمنون: ١١٥ – ١١٦]

د کلمو معنا

أَفَحَسِبْتُمْ: آيا تاسې گومان کاوه.

عَبَثًا: بې گټې، عبث، بابېزه.

فَتَعَالَى: نو ډېر لوړ او پورته دی.

الْكَرِيمِ: قدرمن، ستر.

ژباړه

آيا تاسې انگيرلې وه (گومان کړی وو) چې موږ تاسې بابېزه (عبث) پيدا کړي ياست او زموږ لوري ته ستاسې بېرته راگرځېدل نشته؟ نو ډېر لوړ او پورته دی الله، حقيقي پاچا، له هغه پرته بل هېڅ کوم بر حق خدای نشته، هغه ذات د ستر عزتناک عرش څښتن دی.

تفسير

د آيتونو لنډ مفهوم

په پورتنيو مبارکو آيتونو کې الله تعالى د هغو کسانو په هکله، چې د آخرت له ورځې او له مرگ نه وروسته له بيا راژوندي کېدلو نه منکر دي او ايمان پرې نه لري، توبيخاً داسې فرمايي: آيا تاسې داسې گومان کوئ چې الله تعالى تاسې هسې عبث او بابېزه پيدا کړي ياست او ستاسې کار په دې دنياکې يوازې خوړل، څښل او د دنيا له خوندونو څخه گټه اخيستل دي او تاسې وروسته له مرگ نه بيا نه راژوندي کيږئ ؟!

آيا گومان کوئ چې حساب او کتاب او ستاسو د کړنو پوښتنې کولو ته کومه اړتيا نه ليدل کيږي، له تاسو سره محاسبه نه تر سره کيږي او نه هم کوم ثواب او عذاب شتون لري؟!

نه هېڅکله هم داسې نه ده لکه څرنگه چې تاسې گومان کوئ. موږ تاسې هېڅکله هم عبث او بابېزه نه ياستئ پيدا کړي، بلکې ستاسې خلقت او پيدايښت د يو علم، حکمت او

خرګندو موخو پر اساس دی او ستاسو ټولو بېرته راګرځېدل د الله تعالی په لور دی او ستاسو د هغو کړنو او اعمالو پوښتنه به وشي چې تاسو تر سره کړي دي.
د لوست په دویم آیت کې الله تعالی له عبثو او بې ګټو کړنو نه د خپل سپېڅلي ذات پاکي بیانوي او داسې فرمايي، الله تعالی له دې څخه پاك او سپېڅلی دی چې تاسې بې فايدې او عبث پيداکړي، ځکه دا کار د الله تعالی له لوړ شان سره، چې مطلق حاکم، يوازينی حقيقي معبود او د لوی او ستر عرش څښتن دی، مطابقت نه لري.

د آيتونو شرح څېړنه

دغه دوه مبارك آيتونه د هغو آيتونو په سياق کې قرار لري چې د آخرت په هکله دي او د هغه څه څرګندونه کوي چې د دغې ورځې منکرينو او کفارو ته پېښيږي. لومړنی آيت يعني د ﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ﴾ په پوښتنې سره پيل شوی دی. دې ډول پوښتنې ته په عربي ژبه کې انکاري استفهام ويل کيږي چې د پوښتنې د موضوع د نفی او انکار په معنا راځي او د هغې مخالف مفهوم ثابتوي، يعنی: داسې نه ده لکه څرنګه چې تاسې ګومان کوئ، موږ تاسې بابېزه او بې ګټې نه ياستئ پيدا کړي. د عربي ژبې د بلاغت او دستور له مخې په دې پوښتنه کې د غندنې معنا نغښتې ده؛ په دې معنا الله تعالی د هغو کفارو معتقداتو او نظريو غندنه کوي چې له بعث نه منکر او په دې ناسم ګومان دي چې د دنيا ژوند يوازې د خوراك، څښاك او نورو خوندونو لپاره دی او دا چې له مرګ نه وروسته بيا راژوندي کېدل، حساب او کتاب او د اعمالو پوښتنه وجود نه لري.
د (عبث) کلمه د هغې بې ګټې کړنې او وينا په معنا ده چې کومه فايده پرې نه مرتبيږي.
د ﴿وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ﴾ مبارکه جمله پر مخکينۍ جملې عطف ده چې د آخرت د ورځې د منکرينو د ناسم او غلط ګومان نفې کوي او د بعثت پر حتمي واقع کېدلو او دا چې د ټولو رجوع د الله تعالی په لور ده، تأکيد کوي.
د ﴿فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ﴾ جمله له عبثو او بې ګټو کړنو نه د الله تعالی پاکي او سپېڅلتيا بيانوي او له هر هغه څه څخه چې د هغه له لوړ شان سره مناسبت او سمون نه لري، پاك او منزه دی او هر کار يې د علم او حکمت پر اساس دی.

د آخرت پر ورځ د ايمان لرلو معنا

د آخرت پر ورځ ايمان او باور لرل د ايمان د اووګونو ارکانو له جملې څخه يو رکن دی او له دې ورځې څخه انکار کول کفر دی. د قرآن کريم آيتونه او د پيغمبراکرمﷺ احاديث پر دې ګواه دي چې د آخرت پر ورځ له باور پرته د انسان ايمان نه صحيح

کیږي. د آخرت پر ورځ ایمان ډېر اهمیت او ارزښت لري ځکه چې په قرآن کریم کې ډېر ځله پر الله تعالی له ایمان سره یو ځای ذکر شوی دی. الله تعالی په دې آیت کې فرمایلي دي: ﴿مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ (المائده:٦٩). **ژباړه:** هرچا چې په الله او د آخرت په ورځ ایمان راوړ او نیک کارونه یې وکړل، نو هغوی به نه ډاريږي او نه به غمجن کیږي.

پیغمبرﷺ په یو مشهور حدیث کې، چې د جبرئیل حدیث باندی یادیږي د آخرت پر ورځ ایمان او باور لرل د ایمان د ارکانو له جملې څخه بللی او داسې یې فرمایلي دي: "أن تؤمن بالله وملائكته وكتبه ورسله واليوم الآخر وتؤمن بالقدر خيره وشره" [1] **ژباړه:** ایمان په الله تعالی، د هغه پر ملایکو، د هغه پر کتابونو، د هغه پر رسولانو، د آخرت پر ورځ او د خیر او شر په تقدیر چې د الله تعالی له لوري دی، باور او یقین لرل دي.

د قرآن کریم د آیتونو او د رسول اللهﷺ د احادیثو پر بنسټ د آخرت پر ورځ ایمان لرل په لاندینیو عناصرو مشتمل دي:

- د قیامت پېښیدل، په دې معنا چې دنیا پای ته رسیږي او ټول مخلوقات د خپل خالق په لور بېرته راګرځي.
- له مرګ نه وروسته بیا راژوندي کېدل، هغه ورځ چې الله تعالی په هغه کې ټول مخلوقات داسې بیا راژوندي کوي لکه څرنګه چې یې په لومړي ځل پیدا کړي وو.
- حشر یا په یو ځای کې د ټولو مخلوقاتو جمع کېدل.
- حساب.
- د اعمالو وزن.
- حوض.
- صراط (لاره).
- جنت.
- دوزخ (جهنم).
- د قبر عذاب او نعمت [2]

---

[1] -صحيح مسلم- كتاب الإيمان.

[2] - د آخرت د ورځې د تفصیل د پوهېدلو لپاره دې د عقایدو کتابونه وکتل شي.

لسم لوست
د تېر لوست پاتې برخه

په آخرت ایمان او پر ژوند يې اغيز

پر آخرت ایمان لرل د مهمو پوښتنو لپاره ځواب دی

د انسان په ذهن کې تل درې ارزښتناکې او برخلیک جوړوونکې پوښتنې شتون لري:

۱- موږ له کوم ځای څخه راغلي یو؟

۲ - موږ په دې دنیا کې د کوم هدف لپاره ژوند کوو؟

۳- زموږ وروستنی برخلیک به څه وي او وروسته له مرګ څخه به چېرته ځو؟

دغو پوښتنو د تل لپاره؛ په پخوانيو زمانو او اوسني عصر کې د بشر ذهن ځان ته اړولی دی چې دغو پوښتنو ته د ځواب ځرنګوالی د افرادو او بشري ټولنو د برخلیك په ټاکلو کې ستره ونډه لري.

دغو دريو پوښتنو ته ځواب په حقیقت کې د انسان تصور، او نړۍ لید جوړوي (هغه له نړۍ سره اشنا کوي) او له نړۍ او کایناتو سره د هغه د زغم او کړنو بڼه ټاکي او د وګړي ژوند ته سم لوری وربښي.

د اسلام سپېڅلی دین دغو پوښتنو ته ځرګند ځوابونه لري.

د لومړۍ پوښتنې ځواب: موږ ټول انسانان د الله تعالی مخلوق یو او هغه زموږ خالق دی الله فرمايي:﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَذْكُورًا.إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا﴾ [الانسان:۱-۲] **ژباړه**: آیا پر انسان داسې یو وخت یا داسې زمانه تېره شوې چې هغه د یاد وړ کوم شی نه و. بېشکه موږ انسان له ګډې شوې نطفې څخه پیدا کړ. موږ هغه ازمایو، نو(له همدې کبله) موږ وګرځاو هغه اورېدونکی او لیدونکی.

د دویمې پوښتنې ځواب: زموږ د پیدایښت او ژوندانه اصلي موخه په سمه او هر اړخیزه توګه د الله تعالی عبادت او بنده ګي ده: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ [الذاريات:٥٦] **ژباړه**: او نه دي پیدا کړي ما پېريان او انسانان مګر لپاره د دې چې زما عبادت وکړي.

د دریمې پوښتنې لنډ ځواب: د دنیا ژوند د کار پای او آخر نه دی. موږ انسانان پس له مرګه د الله تعالی حضور ته بیا راژوندي کیږو. زموږ د هغو اعمالو او اقوالو پوښتنه به وشي چې موږ تر سره کړي دي او له هغې سره سم به موږ ته جزا راکړل شي.

﴿اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ [الروم:١١] **ژباړه:** الله تعالی هغه ذات دی چې لومړی (له نشت) نه خلك پیدا کوي، بیا یې راګرځوي، بیا تاسې د هغه په لور ورروستل کیږئ.

﴿...ثُمَّ إِلَى رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ...﴾ [الزمر:٧] **ژباړه:** بیا ستاسو ټولو ورتګ په لور د رب ستاسې دی. هلته به مو له خپلو کړنو څخه خبر کړي.

دا د آخرت د ورځې او پر هغې باندې د باور لرلو معنا ده چې د انسانانو د برخلیك جوړوونکو دریو پوښتنو له جملې څخه دیوې پوښتنې ځواب دی.

د آخرت پر ژوند د ایمان لرلو اغیزه

د آخرت پر ورځ ایمان لرل د انسان پر فردی او ټولنیز ژوند باندې ډېره زیاته اغیزه او تاثیر لري. د آخرت پر ورځ د ایمان لرلو پایلې د انسان پر ژوند هغه مهال څرګندیږي چې موږ د یو مؤمن کړنې او سلوك د غیر مؤمن له کړنو او سلوك سره مقایسه کړو.

څوك چې د آخرت پر ورځ ایمان نه لري د ژوند په هکله د هغه لید او تصور توپیر لري، په دې معنا چې دغه شخص پرته له مادي ژوند نه د بل هیڅ شي په هکله سوچ نه کوي. د داسې انسان کړنې، پرېکړې، د تفکر بنه، دوستي، دښمني او هر څه پر مادیاتو څرخیږي او پرته له دې ورسره د ښه او بد، وړ او ناوړ، سم او ناسم د پرتلې او اندازه کولو لپاره بل کوم معیار وجود نه لري.

د داسې کړنو او تفکراتو پایلې دا دي چې انسان د انسانیت له ښو او لوړو درجو او اړخونو نه لېرې کوي او په هغه کې د حیوانیت اړخونو ته داسې وده ورکوي چې په پای کې حیواني ځانګړتیاوې د دغه انسان پر انساني صفاتو غلبه حاصلوي او ورو، ورو به هغه کې انساني فضایل او ښېګڼې وژني. قرآن کریم دغه ډول انسانان له څلوربولو ښارویو سره تشبیه کړي دي او د هغوی د بدې پایلې په اړه داسې فرمایي:

﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ﴾ [محمد: ١٢] **ژباړه:** او هغه کسان چې کافران دي ګټه او مزې اخلي له دنیا نه، د ښارویو په شان خوراك څښاك کوي او د هغوی ورروستنی استوګنځی اور دی.

لکه څرنګه چې قرآن کريم فرمايلي دي، کافر انسان د آخرت پر ورځ ايمان نه لري. هغه يوازې په دې سوچ او فکر کې وي تر څو په دې دنيا کې د ورکړل شوي فرصت څخه زياته مادي ګټه پورته کړي او له لذايذو څخه يې خوند واخلي. د داسې انسان لپاره حلال او حرام کوم ارزښت نه لري او نه هم اخلاقی معيارونه او انسانی ښېګڼې او فضايل د هغه لپاره کوم مفهوم لري. دغه نفسي او روحي ناروغ انسانان د خپلو مادي غوښتنو د پوره کولو لپاره هېڅ کوم بريد او پوله نه پېژني. همدارنګه د دنيوي فاني مال او متاع خوندونو د حاصلولو لپاره د دوی حرص دومره زيات وي چې هيڅ خنډ او قيد نه مني.

په دغو پليتو او ناوړو غوښتنو کې د انسان د پرېوتلو اساسی لامل، کفر، د آخرت پر ورځ د ايمان نه لرل او د کړنو او سلوکو له حساب او کتاب نه انکار کول دي.

د يادونې وړ ده، د آخرت پر ورځ ايمان نه لرل په نړۍ کې د زياتو مفاسدو، بې عدالتيو، ظلمونو، دحق ترپښو لاندې کېدلو او حرص جرړې او ريښې ګڼل کيږي چې د افرادو او بشري ټولنو ژوند په تورو تيارو بدلوي او د نړۍ په مختلفو برخو کې د کور ورانوونکو او تباه کوونکو جګړو لامل ګرځي.

بل لوري ته هغه کسان چې پر الله تعالى او د آخرت پر ورځ ايمان لري په يقين سره پر دې پوهيږي چې د فاني دنيا خوندونه، مال او متاع د آخرت د ابدي ژوند په مقابل کې هيڅ کوم ارزښت نه لري او نه ښايي د له منځه تلونکو مادي لذايذو په خاطر توازن له لاسه ورکړو او د ښو او بدو، حلالو او حرامو له پولو تېری وشي.

مؤمن د آخرت پر ورځ کامل باور او ايمان لري او په دنيا کې د حرامو لذايذو، مال او متاع نه د ځان د ژغورلو په صورت کې به الله تعالى هغه ته د دې په بدل کې څو برابره زيات اجر او ثواب ورکړي. دغه باور مؤمن له ګناه څخه ژغوري او د هغه قول او عمل توازن برابروي.

قرآن کريم په دې اړه داسې فرمايي:

﴿قُلْ أَؤُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرٍ مِنْ ذَلِكُمْ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَأَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ﴾ [آل عمران: ١٥-١٦] **ژباړه:** ووايه ای محمده، آيا زه تاسې ته تر دې (مادي پانګو) نه ښه او غوره څيزونو وښايم؟ د هغو کسانو لپاره چې له الله څخه وېرېږي. د تل لپاره داسې باغونه دي چې ويالې به پکې روانې وي او پاکې کړای شوې ښځې او د الله رضا (به د دوی په برخه وي) او الله تعالی د خپلو بندګانو ښه ليدونکی دی.

د انسان په ژوند کې د آخرت پر ورځ د ایمان لرلو اهمیت او اثر هغه مهال په روښانه توګه څرګندیږي چې مخ په زیاتېدونکې بشري ستونزې او د انسان پر روح، عقل او نفس باندې د ماده پرستی خطرناکې پایلې په علمي او هر اړخیز ډول تر بحث او څېړنې لاندې ونیول شي.

د نننې بشریت لپاره د بې جلبه مادي او شهواني ژوند له تباه کوونکو څپو څخه د ژغورنې یوازنی لار، پر اخرت ایمان لرل او د مرګ او وروستۍ ورځې لپاره تیاری کول دي. یقیناً د آخرت پر ورځ ایمان لرل د ماده پرستی له جاذبې او له محض مادي ژوند څخه د انسان د خلاصون تر ټولو غوره وسیله ده چې هغه ته د روحي او اخلاقي فضایلو او د ټولو انساني ښېګڼو د معنوي ژوند د پراخې فضا پر لور ختلو دروازې پرانیزي.

د لوست ګټې او لارښوونې

- د آخرت پر ورځ باور لرل د ایمان د ارکانو له جملې څخه یو رکن دی، ځوك چې پر دغې ورځ باندې ایمان و نه لري، مسلمان نه دی.
- د ټولو انسانانو ورتګ د الله تعالی په لور دی او هر چا چې په دنیا کې کوم عمل ترسره کړی وي د الله تعالی پر وړاندې به د خپلو کړنو مسؤول وي.
- د آخرت پر ورځ ایمان او باور لرل د انسان پر سلوکو او اعمالو باندې ژور او ارزښتناك اثر لري او د هغه په ژوند کې د توازن او تعادل د رامنځته کېدلو لامل ګرځي.
- د آخرت پر ورځ ایمان لرل د انسان د ژوندانه اړخ څرګندوي او هغه د مادیاتو په ډنډ کې له ډوبیدلو او ورکېدلو نه ژغوري.
- ځوك چې د آخرت پر ورځ ایمان نه لري، د هغه څاروي په څېر دی چې په ژوند کې د خوراك، څښاك او شهواني غریزې له ترسره کولو پرته بل کوم مقصد نه لري.
- د آخرت پر ورځ ایمان لرل په انسان کې د انساني فضایلو او ښېګڼو د ویاړ لامل ګرځي او په هغه کې د خیر او برکت د ودې زمینه برابروي.

فعالیت

د ټولګي زده کوونکي دې په پنځه کسیزو وړو ډلو وویشل شي. هره ډله دې د انسان پر ژوند د آخرت پر ورځ د ایمان لرلو د تاثیر په هکله خبرې اترې وکړي. په پای کې دې یوتن زده کوونکی د نورو ډلو په استازیتوب زده کوونکو ته د خبرو اترو پایلې ووایي.

پوښتني

- د لوست په رڼا کې د آخرت پر ورځ د ايمان لرلو مفهوم شرح کړئ.
- په مبارك آيت کې استفهام او يا انکاری پوښتنه د کوم مفهوم افاده کوي؟
- د آخرت پر ورځ د ايمان د ځينو عناصرو نومونه واخلئ.
- هغه څوك چې د آخرت پر ورځ ايمان نه لري، ولې مسلمان نه ګڼل کيږي؟
- د آخرت د ورځې د منکرينو پر ژوند د آخرت پر ورځ د ايمان نه لرلوخو پايلې بيان کړئ.
- د آخرت پر ورځ ايمان لرل څرنګه د انسان په ژوند کې د توازن پيدا کولو لامل ګرځي؟ خپل ځواب د ژوند د حقيقي مثالونو په ترڅ کې بيان کړئ.
- څرنګه کولای شو د آخرت پر ورځ د ايمان لرلو له لارې په ماديātو کې د ورکېدلو او ماده پرستی مخه ونيسو؟
- د آخرت پر ورځ ايمان نه لرل او يا د هغه ضعف څرنګه کولای شي د انسان د ژوند توازن له منځه يوسي؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د قرآني آيتونو او احاديثو په رڼا کې د انسان په فردي او ټولنيز ژوند باندې د ايمان د اغېزې او تاثير په هکله يوه مقاله وليکي چې له (۲۰) کرښو څخه کمه نه وي او په هغې کې دې له دلايلو او مثالونو نه استفاده وشي.

په دین کې اعتدال (منځلاریتوب)

قال الله تعالی: ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا...الآية ﴾ [البقرة: ١٤٣] و قال تعالی: ﴿يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقّ...الآية﴾ [النساء: ١٧١]

د کلمو معنا

{جَعَلْنَاكُمْ} تاسې مو وګرځولئ.

{أُمَّةً} ډله (امت).

{وَسَطًا} منځنی، معتدل او غوره.

{شُهَدَاءَ} ګواهان، شاهدان.

{شَهِيدًا} ګواه، شاهد.

{لَا تَغْلُوا} مبالغه او تیری مه کوئ.

{عَلَى اللَّهِ} پر الله، د الله په شأن کې.

{اِ لَّا الْحَقّ} پرته له حق څخه.

ژباړه

او په همدې توګه موږ تاسې یو وسط (غوره) امت ګرځولي یاست چې شئ تاسې پر خلکو شاهدان او پیغمبر پرتاسې شاهد اوسي. (البقره ١٤٣) - ای د کتاب خاوندانو، تاسې مبالغه مه کوئ، په خپل دین کې او مه وایئ پر الله پرته له حق نه بل څه.... (النساء ١٧١)

تفسیر

د آیتونو شرح او څیړنه

له بیت المقدس نه د کعبې شریفې په لور د مسلمانانو د قبلې له بدلون وروسته الله تعالی خپل پیغمبرﷺ ته خبر ورکړ، یهود او نور منافقین به ډېر ژر دا آوازې خپرې کړي چې محمد او اصحاب یې هره ورځ له یو لوري نه بل لوري ته مخ اړوي او پر خپل دین ثابت نه دي. د دوی د قبلې د بدلون یوازینی لامل له اهل کتابو سره د دوی کینه ده، خو ته ای

محمده! دغو ناپوهانو ته ووايه چې ختيځ او لويديځ ټول د الله دي. د الله تعالی چې هر چا ته خوښه شي هغه ته سمه لاره ورښيي. څه چې له دې آسماني ځواب نه څرګنديږي هغه دا دی چې د قبلې بدلون د الله تعالی له خوا پيغمبرﷺ او د هغه د امت لپاره يو ځانګړی فضيلت او غوره والی دی. ځکه کعبه شريفه د ځمکې پر سر هغه لومړنی خونه ده چې د الله تعالی د عبادت لپاره جوړه شوې ده. کعبه د اب الانبياء (د پيغمبرانو پلار) ابراهيم خليل الله قبله ده، چې اهل کتاب په دروغو ځانونه هغه ته منسوبوي. هر چاته چې الله تعالی د دې قبلې په لور د هغه د عبادت لارښوونه وکړه، هماغه کس په حقه سره د ابراهيم عليه السلام پېرو بلل کيږي. له دې مبارک آيت څخه وروسته الله تعالی مؤمنانو ته خطاب کوي او داسې فرمايي: ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا﴾ يعنی لکه څرنګه چې مو تاسې ته درنښت او لوی عزت درپه برخه کړ همدارنګه مو تاسې ته دا ستر مقام هم درکړ چې ﴿جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا﴾ موږ تاسې يو وسط (غوره) امت ګرځولي ياست. په عربي ژبه کې وسط په څو معناګانو راغلی دی لکه: د غوره، عدل، وسطيت، درميانه او ښېګڼې په معنا.

په دې توګه د دې مبارک آيت تفسير داسې دی، الله تعالی فرمايي: ما تاسې ترټولو غوره امت وګرځولئ، ما تاسې د عدل او انصاف امت وګرځولئ، ما تاسې منځنی(درميانه) او د افراط او تفريط تر منځ امت وګرځولئ او دا چې ما تاسې خېرخوښوونکی امت وګرځولئ او د دغه وسطيت پر مبنا ستاسې کتاب، ستاسې عقايد او ستاسې د دين احکام په ځانګړي اهتمام او پاملرنې سره ساتل شوي دي چې په هغو کې د هېڅ ډول تحريف او لاس وهنې امکان نشته.

﴿لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا﴾ يو له هغو مهمو چارو څخه چې پر وسطيت باندې مرتبيږي دا دی چې اسلامی امت د الله تعالی په نزد درميانه، د عدل، بلکې غوره او مختار امت دی، نو له دې امله پر نورو امتونو باندې د شاهد او ګواه په حيث پېژندل شوی دی ﴿لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ﴾

شهداء: د شهيد او شاهد جمع ده او د حاضر او ګواه په معنا راځي.

د " **النَّاسِ**: څخه مراد د هغه تفسير پر مبنا چې په رواياتو کې راغلی دی، پخواني امتونه دي، نو اسلامي امت به د شاهد او ګواه په توګه پر نورو امتونو ګواهي ورکوي چې

تفصيل به يې وروسته ذکر شي. د دې امت د عدالت او صداقت معيار د همدې لوست د لومړي مبارک آيت په وروستنۍ جمله کې بيان شوی دی

﴿وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا﴾ يعنې پيغمبرﷺ به پرتاسې شاهد اوسي. د الله تعالی تر ټولو غوره پيغمبرحضرت محمدﷺ به د خپل امت پرصداقت، عدالت او انصاف شهادت ورکړي.

﴿يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ﴾: د قرآن مجيد په آيتونو کې له اهل کتابوڅخه مراد يهود او نصارا دي، ځکه الله تعالی خپل آسماني کتابونه، چې له تورات او انجيل څخه عبارت دي، د قرآن کريم له نزول څخه مخکې دوی ته رالېږلي دي. الله تعالی دوی په اهل کتابو سره ځکه ستايلي دي، تر څو دوی لږ څه فکر وکړي او د الله تعالی هغه نعمتونه، لکه د الله تعالی له لوري د رسولانو او کتابونو ورلېږل ورپه ياد شي او سمه او نېغه لاره غوره کړي.﴿لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ﴾ غُلُو د زيادت، مبالغې او له حد څخه د تېرېدلو په معنا ده. په دين کې غلو کول له دې څخه عبارت دي چې انسان خپل دين پر خپل ځان سخت او مشکل کړي او يا په دين کې داسې شيان ورزيات او د معتقداتو له جملې څخه وګرځوي کوم چې له دين څخه نه دي. له دې مبارک آيت څخه دا څرګندېږي چې د اسلامي امت پر خلاف يهودو او نصاراو په خپل دين کې د اعتدال او ميانه روۍ حد پرېښی دی او زيادت او يا تقصير ته يې مخه کړې ده چې يوه څرګنده نمونه او بېلګه يې د دې مبارک آيت په وروستۍ برخه کې بيانيږي: ﴿وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقّ...﴾ او تاسې پر الله پرته له حق نه بل څه مه وايئ. تاسې ولې د عيسی عليه السلام په حق کې چې الله تعالی د (کن فيکون) په کلمې سره د معجزې په بڼه پيدا کړی دی، له غُلُوّ ډېر عزت او احترام څخه کار اخلئ او هغه د عبوديت له درجې نه د الوهيت لوړ مقام ته رسوئ؟ دا کار په دين او ايمان کې زيادت بلل کيږي.

د آيتونو لنډ مفهوم

﴿وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا...﴾ دا مبارک آيت د (بقرې) د سورت د ۱۴۳ آيت يوه برخه ده. د دې آيت په دغه برخه کې دوو مهمو امورو ته اشاره شوې ده.

لومړی الله تعالی د خپل هغه ستر انعام يادونه کوي چې پر اسلامي امت يې کړی دی او داسې فرمايي، لکه څرنګه چې موږ تاسې ته د غوري قبلې يعنې د ابراهيمي قبلې په لور

هدايت وکړ همدا راز موږ تاسې منځنی او با انصافه امت کړئ چې پر دې اساس موږ تاسې له ټولو امتونو څخه غوره امت وګرځولئ.

دويم: هغه پايله ده چې پر دغه عدالت او وسطيت بنا کيږي او هغه د نورو امتونو لپاره د وسط امت په حېث د اسلامي امت معيارګرځول او پر نورو امتونو د دې امت شاهد ګرځول دي، په دې معنا چې د قيامت په ورځ به د نورو امتونو د دعواګانو د رښتينولی او دروغولی په اړه به له اسلامي امت نه پوښتنه کيږي او هغوی ته به په الهي محکمه کې د رښتينو شاهدانو حيثيت ورکړل شي.

﴿يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ...﴾ دا مبارک آيت د (نساء) د سورت د ۱۷۱ آيت يوه برخه ده. دلته اهل کتابو ته، چې مراد ترې نصارا دي، خطاب شوی دی ترڅو هغوی په دين کې له زياتي غُلُوّ څخه لاس واخلي. دا په دې معنا چې په دين کې له تکلف، رهبانيت، واده نه کولو او پر ځان د حلالو نعمتونو له حرامولو څخه ډډه وکړي او دا چې دغه بدعتونه د دين برخه ونه ګڼي. همدارنګه له دوی څخه غوښتنه شوې ده چې د الله تعالی په اړه له خپل ځان نه هغه څه و نه وايي چې د هغه جل جلاله له شان سره سمون ونه لري او نه هم داسې عقايد رامنځته کړي چې په دين کې کوم اصل او اساس ونه لري، لکه دا چې له الله تعالی سره د هغه په ذات او يا صفاتو کې سيال او شريک ونيول شي او عيسی بن مريم عليه السلام چې د الله رسول دی، هغه ته د الوهيت لوړ مقام ورکړل شي.

د تېر لوست پاتې برخه

په دین کې اعتدال (منځلاریتوب)

په اسلام کې د اعتدال وړانګې

د الله تعالی اراده پر دې وه چې د اسلامي امت ټول امور پر وسطیت او میانه روۍ ولاړ وي. په داسې توګه چې د غوره والي دغه ځلاګانې په عقیده، ایمان، تفکر، سوچ، احساساتو، غرایزو، د اړیکو او ارتباطاتو په نظام، عباداتو، طاعاتو او لنډه دا چې د ژوند په ټولو امورو کې په څرګند ډول برېښي.

۱- په عقیده او ایمان کې منځلاریتوب

اسلامي عقیده یوه داسې عقیده ده چې پر الله تعالی باندې د ایمان او باور، د هغه پر وحدت، له ټولو عیوبو او نیمګړتیاوو نه د هغه په پاکوالي، یوازې د هغه د عبادت پر وړتیا، د الله تعالی پر ملایکو، پیغمبرانو، آسماني کتابونو، د آخرت پر ورځ، پر حساب او کتاب، جنت او دوزخ او الهي تقدیر باندې د ایمان او باور پر لړلو ولاړه ده. دا عقیده له دې امله د توحید، انصاف عقیده بلل کیږي چې د دې عقیدې خاوندان هیڅکله هم له الله تعالی سره شریک نه نیسي او نه هغه جل جلاله پر هغو صفاتو موصوفوي، چې د هغه له سپېڅلي ذات شان سره سمون نه لري. لکه څرنګه چې یهودیانو الله تعالی پر بې وزلۍ او تنګ لاسۍ موصوف کړی وو او د هغه په هکله به یې داسې ویل: ﴿إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ﴾ آل عمران – ۱۸۱ **ژباړه:** بې شکه الله تعالی بې وزلی (فقیر) دی او موږ بډایان (غنیان) یو. نصاراوو به الله تعالی د بشر پر اوصافو لکه پلارولي او داسې نورو اوصافو موصوف کاوه او داسې به یې ویل: ﴿اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا﴾ البقرة –۱۱۶ **ژباړه:** الله تعالی (د خپل ځان لپاره) زوی نیولی دی. خو د اسلام سپېڅلي دین د الله تعالی د شان په اړه له ټولو ادیانو ښخه غوره، معتدله او معقوله عقیده د بشریت لپاره ډالۍ کړه. الله تعالی فرمايي: ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ﴾ الاخلاص- ۴-۱ **ژباړه:** ای محمده، ووایه الله یودی، الله بې نیازه دی، نه یې څوک زیږولی او نه له چا زیږېدلی دی او نه څوک د هغه لپاره سیال او برابرشته.

د اسلام سپېڅلي دين د ملايکو په اړه نه د يهودو په څېر دښمني اختيار کړې ده، لکه څرنگه چې قرآن کريم د هغوی په اړه خبر ورکوي: ﴿قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ﴾ [البقرة –۹۷]

ژباړه:ووايه ای محمده، څوک چې له جبرائيل سره دښمني لري او نه هم د مشرکينو په څېر ملايکې د الله تعالی لوڼې گڼي ﴿وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِنَاثًا﴾ [الاسراء]۴۰ **ژباړه:** او(ستاسې رب) ملايکې د ځان لپاره د لورگانو په توگه نيولې دي. بلکې ملايکې د الله تعالی مطيع بندگان گڼي:﴿بَلْ عِبَادٌ مُكْرَمُونَ ۞ لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ﴾ [الأنبياء۲۶– ۲۷]

ژباړه: بلکې هغوی د الله تعالی عزتمند بنده گان دي، د هغه له اجازې پرته خبره نه کوي او يوازې د هغه په امر کار ته وړاندې کيږي.د پيغمبرانو په هکله د دوی عقيده داسې ده چې پر ټولو باندې يو شان ايمان واجب گڼي او د هغوی په درناوي کې يې منځنی او معقوله لاره اختيار کړې ده: ﴿لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ﴾ [البقرة – ۲۸۵] **ژباړه:** موږ د الله تعالی د پيغمبرانو تر منځ توپير نه کوو. داسې په سلگونو نور عقيدوي موارد شته دي چې د اسلامي امت او عقيدې د وسطيت څرگندونه کوي.

اسلامی عقيده داسې يوه عقيده ده چې د انسان د روح او جسم د ودې او پايښت لپاره يې زمينه برابره کړې ده او دواړو ته يې ارزښت قايل ده. دا سپېڅلې عقيده داسې نه کوي چې انساني روح يوازې پر معنوياتو تقويه او بډای کړي او تر څنگ يې د ژوند مادياتو ته په کوم اهميت قايل نشي او د جسم د هلاکت لامل وگرځي، بالعکس داسې هم نه کوي چې يوازې مادياتو ته مخه او معنوياتو ته شا کړي، بلکې دواړو اړخونو ته يې ځانگړې پاملرنه کړې ده.

۲- په سوچ کې منځلاريتوب

اسلام د تفکر، تدبر او سوچ په اړه په بشپړه توگه د عقل کارول نه ردوي او نه هم هغه خپلسری پرېږدي، هرشی په نظري او تجربوي علوموکې منحصر نه گڼي او نه تجربه او ماده بې بنسټه بولي. اسلام د فکري جمود او ړوند تقليد پرخلاف دی او بې قيده او خپلسری حريت او آزادي نه مني. بلکې د فکر، سوچ او د علم او نظر اړخونو او ابعادو ته يې داسې اصول او ضوابط وضع کړي دي، که چېرې په سمه توگه پلي شي نو د دنيوي او اخروي ژوند د نېکمرغی لپاره به انسانان ښې پايلې تر لاسه کړي. قرآن مجيد د عقل صفت او ستاينه داسې کوي: ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ [الرعد۴–] **ژباړه:** بې

شکه په دې کې خامخا ډېرې نښې دي د هغو خلکو لپاره چې له عقل نه کار اخلي. په بل آيت کې فرمايي: ﴿كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ [الروم- ۲۸] **ژباړه:** موږ په همدې توګه هغه قوم ته نښې بيانوو چې له عقل نه کار اخلي، خو د عقل د بې ځايه کارولو او الوتنو غندنه او ممانعت داسې کوي: ﴿وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ [البقرة: ۱۶۹]**ژباړه:** او دا چې تاسې ووايئ پر الله هغه څه چې پرې نه پو هیږئ. په دې معنا چې بايد عقل له خپلو حدودو څخه تېرى ونه کړي او په هغو مسائلو کې چې د الهي ذات، ملائکو، آخرت او هغو غيبي امورو پورې تړاو لري او د عقل له حدود څخه بهر وي، نو په دې صورت کې عقل بايد په ټوله معنا نقل ته يعني هغه څه ته چې د الله په کتاب او نبوي احاديثو کې څرګند شوي دي، غاړه کيږدي، تر څو د عقل او نقل تر منځ د وسطيت انډول وساتل شي.

۳ - په احساساتو او غرايزو کې منځلاريتوب

د اسلام په سپېڅلي دين کې د نفسي غوښتنو، احساساتو او غرايزو د لاسته راوړلو لپاره د ټول ژوند وقف کول جواز نه لري، خو د دې تر څنګ هغه احساسات او بشري غريزې، چې د انساني طبيعت مقتضا ده، له پام څخه نه غورځوي، د اسلام سپېڅلی دين نه د انساني غرايزو اهمال غواړي او نه هم په دې لړ کې انسانان خپلسرى ته پرېږدي، بلکې د ځانګړو قوانينو او مقرراتو په وضع کولو سره د هغو تهذيب او تاديب کوي تر څو د فساد، سرغړونې مخه ونيول شي. له دې امله د ژوندانه د تلې د يوې پلې په اړه داسې لارښوونه کوي: ﴿قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ﴾ [الأعراف-۳۲] **ژباړه:** ووايه اى محمده، چا حرام کړې دى زينت د الله هغه چې د خپلو بندګانو لپاره يې ايستلى دى او چا پاک او خوندور رزق حرام کړى دى. يعني هيڅوک نشي کولاى چې د الله تعالى نعمتونه او زينتونه پر تاسې حرام کړي. تاسې کولاى شئ واده وکړئ، حلال مال ترلاسه کړئ، تفريح او سياحت وکړئ او له زرګونو نورو الهي نعمتونو څخه ګټه پورته کړئ، خو د ژوندانه د تلې په بله پله کې داسې لارښونه کوي: ﴿وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ﴾ [الانعام- ۱۵۱] **ژباړه:** او مه نږدې کيږئ فاحشو کارونو ته، هغه چې ښکاره دي او هغه چې پټ دي.﴿وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ﴾ [البقرة – ۱۸۸] **ژباړه:**او تاسې خپل مالونه په خپل مينځ کې په ناروا مه خورئ، نوتاسې ته هېڅکله هم د دې اجازه

نشته چې بدو کارونو او ناوړو اعمالو ته نژدې شئ یا دا چې د خلکو مالونه په ناحقه او ناروا سره وخورئ ځکه دا د غرایزو د طغیان په معنا ده په داسې حال کې چې اسلام طغیان نه خوښوي او نه هم د نعمتونو نه ګټو اخیستلو پر خلاف دی، بلکې د دې دواړو حالاتو ترمنځ یې منځنی او وسط حالت غوره کړی دی.

٤ - په نظم او نظام کې منځلاریتوب

اسلام په هغه ټولنه باور نه لري چې له نظام، حکومت، مقرراتو او قوانینو څخه خالي وي او نه هم ظالمانه او جابرانه نظامونه مني او دې ته هم اجازه نه ورکوي چې یو شمیر خلك نور انسانان خپل مریان وګرځوي او نه هم په بشري ټولنو کې د ځنګل د قانون نافذولو ته اجازه ورکوي.

همدارنګه دې ته اجازه نه ورکوي چې کومه کورنۍ مشر او مسؤول و نه لري او نه دیته جواز ورکوي چې د کورنۍ مشر(سړی) د ښځې کرامت او شخصیت تر پښو لاندې کړي. له دې امله قرآن کریم ټول مسلمانان د جماعت التزام او یووالي ته رابولي او داسې فرمایي: ﴿وَاعْتَصِمُواْ بِحَبْلِ اللّهِ جَمِيعًا وَلاَ تَفَرَّقُواْ﴾ آل عمران١٠٣] **ژباړه:** او تاسې ټول د الله په رسۍ منګولې ولګوئ او مه خواره کیږئ.

همدارنګه پیغمبرﷺ هم په دې اړه فرمایي: "آمُرُكُمْ بِخَمْسٍ اللَّهُ أَمَرَنِی بِهِنَّ بِالْجَمَاعَةِ وَالسَّمْعِ وَالطَاعَةِ..."[۱] یعني زه تاسو ته پر هغو پنځو شیانو امر او نصیحت کوم چې ماته د الله تعالی له لوري پر هغو امر شوی دی، د هغو له جملې څخه د جماعت التزام او د مسلمانو مشرانو اطاعت او فرمانبرداري ده، خو له بل لوري رسول اللهﷺ په ښکاره توګه دا اعلانوي چې"لا طاعة لمخلوق فی معصية الخالق"[۲] (د الله په نافرمانی کې د مخلوق اطاعت جواز نه لري) یعنی اطاعت او پیروي په دې معنا نه ده چې مسلمان د دین او مقدساتو پر خلاف هر زور او ظلم قبول کړي، بلکې په دې چارو کې دې هم باید اعتدال وساتل شي او منځلاریتوب دې غوره کړای شي.

---

۱ – سنن ترمذی، صحیح ابن خزیمة، مسند احمد.

۲ – سنن ترمذی، مسند احمد و الطبرانی و غیرهم.

٥ – په اړيکو کې منځلاريتوب

اسلام د مسلمانانو د خپلمنځي اړيکو او پيوندونو په سلسله کې او همدارنګه د مسلمانانو او غير مسلمانو سره د اړيکو په هکله منځنۍلاره غوره کړې ده. نه د اړيکو لرلو مانع کيږي او نه هم پريږدي چې دا اړيکې د مسلمانانو د دين او دنيا په زيان پای ته ورسيږي، د بيلګې په توګه له غير مسلمو سره د اړيکو لرلو په هکله داسې فرمايي: ﴿لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُم مِّن دِيَارِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ﴾ [الممتحنة– ٨]

ژباړه: الله تاسې له دې څخه نه منع کوي چې له هغو خلکو سره د نيکۍ او عدل چلند وکړئ، چې هغوی د دين له امله له تاسې سره جنګ نه دی کړی او تاسې يې له خپلو کورونو څخه نه ياست ايستلي.

خو په وروسته آيت کې يې فرمايلي دي: ﴿إِنَّمَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَأَخْرَجُوكُم مِّن دِيَارِكُمْ﴾ [الممتحنة– ٩] **ژباړه:** بې شکه منع کوي تاسې الله د هغو کسانو له دوستۍ څخه چې د دين له امله يې له تاسې سره جنګ کړی او تاسې يې له خپلو کورونو نه ايستلي يئ.

نو له دې امله مسلمان بايد په هر ډول اړيکو کې ميانه روي اختيار کړي.

٦ – په عباداتو کې منځلاريتوب

د اسلام هميشنی غږ دا دی چې: ﴿لاَ يُكَلِّفُ اللّهُ نَفْسًا إِلاَّ وُسْعَهَا﴾ [البقرة – ٢٨٦]

ژباړه: الله تعالی پر هيچا د هغه له توان څخه پورته بار نه ږدي. بناء اسلام له خپلو پيروانو څخه دا نه غواړي چې شپه او ورځ په عملي عباداتو مشغول شي، يا هر هغه څه چې لاس ته راوړي هغه ټول د الله په لاره کې ولګوي او نه د ځينو اديانو په څير ټول عبادتونه په ځو دعاګانو، اشعارو يا په اوونۍ کې يو ځل عبادت ځای ته په تللو کې منحصروي او نه يې د حلالې روزۍ له پيدا کولو څخه منع کوي او نه د دې اجازه ورکوي چې د دنيا پلټنه د عبادت د پريښودو لامل شي. بلکې د تلې د دواړو پلو انډول برابر ساتي. د نبي کريمﷺ صحيح حديث دی چې فرمايي: "إنَّ هذا الدِّين يُسْرٌ، ولنْ يُشادَّ الدِّينَ أحدٌ إلا غَلَبَه"[١] دا دين

---

[١] – صحيح البخاری، کتاب الايمان، باب الدين يسر

آسانه دين دی، هیڅوک دې له دې دين سره مقابله نه کوي مگر دا چې دين به پرې غالب شي.

يادونه: له پورتني حديث شريف څخه مراد دادی چې تاسې په نفلي عباداتوکې پر ځان له وس نه زيات فشار مه راوړئ، د فرايضو په ادا کولو کې هيڅ ډول سختی شتون نه لري.

پر نورو امتونو د اسلامي امت د گواهی څرنگوالی

په حديث شريف کې راغلي دي چې رسول اللهﷺ وفرمايل: نوح عليه السلام د قيامت په ورځ غوښتل کيږي او پوښتنه ورځنې کيږي آيا زما دعوت دې خپل قوم ته ورساوه؟ ځواب ورکوي، هو. د نوح عليه السلام قوم راغوښتل کيږي او پوښتنه ورځنې کيږي آيا تاسو ته يې تبليغ کړی دی؟ قوم به يې وايي: موږ ته هيڅ کوم ويروونکی نه دی راغلی او موږ ته هيچا دعوت نه دی راکړی. نو بيا نوح عليه السلام ته ويل کيږي څوک به ستا لپاره شاهدي ووايي (پردې چې تا مسؤوليت اداء کړی دی) هغه وايي: محمد او د ده امت، وروسته د الله رسول دا آيت تلاوت کړي: ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا﴾.

د اهل کتابو د مبالغې بيلگې

لکه څرنگه چې وړاندې ذکر شو غُلُو له حد او پولې نه تيريدنې ته وايي. توپير نه کوي که دا غُلُو د افراط په بڼه وي او که د تفريط په بڼه، د مثال په توگه نصاراوو د عيسى عليه السلام په احترام او درناوی کې افراط وکړ. کله هغه ته خدای وايي: ﴿إِنَّ اللّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ﴾ [المائدة- ۱۷]

يعني: الله هماغه مسيح زوی د مريم دی او کله يې د الله زوی گڼي او وايي: ﴿الْمَسِيحُ ابْنُ اللّهِ ﴾ يعني مسيح د الله زوی دی او کله عيسى علبه السلام، د هغه مور مريم او خدای جل جلاله درې گوني خدايان په نامه يادوي او وايي:﴿إِنَّ اللّهَ ثَالِثُ ثَلاَثَةٍ﴾ [المائدة ۷۳] الله دريم د دريو دی. په دې ټولو ډولونو کې په دين اوعقيده کې د غلو او الحاد څخه پرته بل څه نشته، خو د تعجب خبره دا ده چې دوی سره له دې ټولو بيا هم د توحيد دعوا کوي.

يهود د نصاراوو په مقابل کې د عيسى عليه السلام په بې حرمتی او بې عزتی کې غلو کوي. العياذ بالله هغه گمراه بولي آن تر دې چې په ډير وياړ د هغه د وژلو مدعي شول او

وېي ویل: ﴿إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ﴾ [النساء-۱۵۷] **ژباړه:** موږ مسيح، چې هغه عيسى ابن مريم دی، ووژه.

د يهودو يوه بله ډله د عزير عليه السلام په هکله داسې غلو وکړه، لکه څرنګه چې مسيحيانو د حضرت عيسى عليه السلام په هکله عقيده درلودله هغوی به داسې ویل: ﴿عُزَيْرٌ ابْنُ اللَّهِ﴾ [التوبة- ۳۰] **ژباړه:** عزير د الله زوی دی.

همدارنګه نصاراوو په خپل رهبانيت کې غلو وکړه او د هغه په اساس يې په غارونو او کليساوو کې ګوښه توب غوره کړ، نکاح يې په ځان حرامه کړه چې د دوی دې کړنو ته قرآن کريم داسې اشاره کوي: ﴿وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ﴾ [الحديد- ۲۷] **ژباړه:** رهبانيت او ګوښه والی يې د بدعت په توګه پيدا کړ په داسې حال کې چې موږ په هغوی نه و فرض کړی.

همدارنګه يهودو د حلالو څارويو په هکله غلو وکړه او د هغوی پاکې غوښې يې پر ځان حرامې کړې. قرآن کريم د دوی دا عمل ردوي او فرمايي: ﴿كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلًّا لِبَنِي إِسْرَائِيلَ ﴾ [آل عمران ۹۳] ټول خوراکي شيان بنی اسرائيلو(يهودو) ته حلال وو، خو هغوی غلو وکړه او حلال شيان يې پر ځان حرام کړل. په پای کې قرآن کريم د دوی هغه غلو ته چې له کفارو سره د واقعي دوستۍ سرحد ته رسيدلې ده، داسې خبر ورکوي: ﴿تَرَى كَثِيرًا مِّنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذِينَ كَفَرُواْ﴾ [المائدة – ۸] **ژباړه:**ډير له دوی څخه وينې چې دوستي کوي له کافرانو سره. دا ډول غلو کول په اهل کتابو کې ډيره ده او اوس هم شته، نو ځکه قرآن کريم دوی د اسلام منځنۍ لارې ته را بولي او دوی په دين کې له غلو کولوڅخه منع کوي چې د ټولو په سر کې په وروستني پيغمبرﷺ باندې د دوی ايمان نه راوړل دي.

فعاليت

زده کوونکي دې په خو ډلو وويشل شي او د ښوونکي په لارښوونه دې په دين کې د غلو او مبالغې د زيانونو په اړه له يو بل سره بحث او خبرې اترې وکړي

د لوست ګټې او لارښوونې

پورتني مبارک آيتونه ډېرې ګټې لري چې ځينې يې په لاندې ډول دي:

١. په اسلامي احکامو کې د نسخې ثبوت او جواز، لکه څرنګه چې مسلمانانو د الله تعالی په امر له بیت المقدس نه خپله قبله د کعبې شریفې په لور بدله کړه چې دې ډول نسخې ته د بدل نسخه ویل کیږي.
٢. پر مسلمانانو تور لګول او د هغوی پر ضد پروپاګند د کفارو همېشنۍ دنده او عادت دی، نو مسلمانان باید هوښیار اوسي تر څو د کفارو د بریدونو او دسیسو ښکار نشي.
٣. پر نورو امتونو باندې د اسلامي امت د فضلیت ثبوت، ځکه دا امت د بشپړ وسطیت له مخې یو غوره امت دی.
٤. پر نورو امتونو باندې د قیامت پر ورځ د محمدﷺ د امت د شاهدۍ اثبات.
٥. د خپل امت پر عدالت او صداقت باندې د رسول علیه السلام، شهادت او ګواهي.
٦. په دین کې د زیادت او غلو کولو حرمت، ځکه دا کار په دین کې د بدعت اوګمراهۍ د رامنځته کېدو لامل ګرځي.
٧. د شرعي علم او اساس پرته د الله تعالی په شان کې د څه ویلو حرمت.
٨. په عقایدو، عباداتو او کړنو کې د اهل کتابو د ګمراهۍ، مبالغې او غلو بیان.

پوښتنې

١) لاندیني کلمات وژباړئ.

{جَعَلْنَاكُمْ}{أُمَّةً} {شُهَدَاءَ} {لَا تَغْلُوا} {عَلَى اللَّهِ} {اِ لَّا الْحَقّ}

٢) د ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا﴾ مبارک آیت له مخکیني آیت سره، چې د قبلې د بدلون په اړه دی، څه تړاو لري؟

٣) وسط په عربي ژبه کې په څه معنا دی؟

٤) اسلامي امت ته د نورو امتونو په منځ کې څه حیثیت ورپه برخه شوی دی؟

٥) څرنګه اسلامي امت پر نورو امتونو شهادت ورکوي؟

٦) له اهل کتابو څخه مراد کوم کسان دي؟

٧) د اهل کتابو د غلو درې نمونې بیانې کړئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په لوست کې د ورکړل شویو معلوماتو پر بنسټ د وسطیت د مختلفو جوانبو په هکله یوه مقاله ولیکي چې له شلو کرښو څخه کمه نه وي.

گټوره سوداګري

الله تعالی فرمايي:﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى تِجَارَةٍ تُنجِيكُم مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ۞ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ۞ يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ۞ وَأُخْرَى تُحِبُّونَهَا نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ﴾.[الصف: ۱۰-۱۳]

د کلمو معنا

هَلْ أَدُلُّكُمْ: آيا وښايم تاسې ته؟

تِجَارَةٍ: تجارت.

تُنجِيكُم: چې تاسې وژغوري.

عَذَابٍ أَلِيمٍ: درد ناک عذاب.

مَسَاكِنَ طَيِّبَةً: د اوسېدو غوره او ښه ځايونه.

الْفَوْزُ الْعَظِيمُ: لوی او ستر بری.

ژباړه

ای مؤمنانو، آيا زه وښايم تاسې ته هغه تجارت چې تاسې له دردناک عذاب نه وژغوري؟

پر الله او د هغه پر رسول ايمان راوړئ او د الله په لاره کې پر خپلو مالونو او خپلو ځانونو سره جهاد وکړئ، دا ستاسو لپاره غوره دی که تاسې پوهيږئ.

الله پاک به ستاسې ګناهونه وبښي او تاسې به هغو باغونو ته داخل کړي چې د هغو لاندې به ويالې بهيږي او په باغونو کې به ډير غوره کورونه درکړي. دا دی ستر برياليتوب. او بل څه چې تاسې يې ډېرخوښوئ د الله مرسته (کومک) او ډير نږدې بری دی او مؤمنانو ته (ای محمده) د دې زيری ورکړه.

تفسير

د آيتونو شرح او وضاحت

په پورتنيو مبارکو آيتونو کې الله تعالی مؤمنان د غوره کارونو د تر سره کولو په لورهڅوي. په اصلي ډول کې تصرف او د ګټې لاس ته راوړلو لپاره د هغې په کار اچولو ته تجارت ويل کيږي، دلته په دې مبارك آيت کې د تجارت څخه مراد ايمان او جهاد دی چې د نوموړي تجارت د تفسير او توضيح لپاره بيان شوی دی.

د﴿هَلْ أَدُلُّكُمْ﴾ په جمله کې استفهام د دې تجارت په لور د مؤمنانو د ترغيب او تشويق لپاره دی. همدارنګه د ﴿تِجَارَةٍ﴾ د کلمې راوړل په نکره صيغې سره د دې تجارت اهميت، ارزښت او ستر مقام را په ګوته کوي.

د﴿تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ﴾ مبارکه جمله يو الزامي امر دی چې د خبر په بڼه ذکر شوی دی او معنا يې داسې ده چې: ای مؤمنانو، تاسې په ايمان لرلو کې پر الله تعالی او د هغه پر پيغمبر او د هغه په لاره کې د جهاد لپاره ټينګ او ثابت قدم اوسئ چې دا کار ستاسې لپاره ډېر غوره دی که چيرې تاسې پوهيږئ.

په دې مبارك آيت کې د مالي جهاد يادونه پر نفسی جهاد مخکې شوې ده او دا ځکه چې د تجارت موضوع دا ايجابوي، يعنی په تجارت کې مالونه له يو لاس نه بل لاس ته ورځي او د جهاد لپاره مال او پانګه ضروري ده او د مالونو په واسطه وسله او د جهاد نورې اړتياوې برابريږي، لکه څرنګه چې د اسلام خوږ پيغمبرﷺ فرمايلي دي: (من جهز غازياً فقد غزا) يعنی: چا چې کوم مجاهد د جهاد لپاره (په وسله او نورو لوازمو) سمبال کړ، په حقيقت کې سمبالوونکي په خپله جهاد کړی دی.

خو په: ﴿إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُم بِأَنَّ لَهُمُ الجَنَّةَ﴾ [التوبة: ١١١]مبارك آيت کې چې د عرض او طلب مقام دی او د دغه پلورلو او پيرودلو بيه د الله جنت دی، نو له دې امله د دې ستر قيمت پر وړاندې د انسان تر ټولو قيمتي او ارزښتناکه پانګه چې د هغه نفس دی له مال څخه وړاندې ذکر شوی دی.

په دې مبارك آيت کې الله تعالی د مجاهدينو او شهيدانو د ګناهونو د بښنې او جنت ته د دوی د ننوتلو تر څنګ له دوی سره د ښايسته او هوسا کورونو او ماڼيو ژمنه هم کړې ده. ځينو علماوو او مفسرينو د ﴿مَسَاكِنَ طَيِّبَةً﴾ يعنې د مجاهدينو لپاره د ښايسته او هوسا

کورونو د یادولو مناسبت داسې څرګند کړی دی. چې مجاهدین په دنیا کې خپل کلي او کور د الله په لاره کې د جهاد لپاره پرېږدي او له خپلو کورونو څخه د جهاد لپاره لرې ځي او هر ډول ستونزې زغمي، نو الله تعالی ورته د هغه په بدل کې د جنت د ښایسته ماڼیو او هوسا استوګنې زیری ورکوي.

د مبارکو آیتونو لنډ مفهوم

په مخکینو آیتونو کې څرګنده شوه چې مشرکانو غوښتل تر څو د اسلام ځلانده ډیوه مړه کړي نو ځکه الله تعالی مؤمنانو ته د دښمنانو پر وړاندې د جهاد امر وکړ او دوی یې د الله تعالی په لار کې ایثار، سرښندنې او پر نفس او مال جهاد کولو ته وهڅول.

الله تعالی د مؤمنانو د هغې پوښتنې په ځواب کې چې له پیغمبرﷺ څخه یې وکړه چې الله تعالی په کومو کړنو او اعمالو ډیر زیات خوشالیږي ترڅو یې دوی ترسره کړي. دوی ته داسې خطاب وکړ: ای هغو کسانو چې پر الله او د هغه په رسول ایمان او باور لرئ! آیا تاسې ته د داسې تجارت او سوداګرۍ لارښوونه ونه کړم چې تاسې په دنیا او آخرت کې له دردناک عذاب څخه وژغوري؟ بیا وروسته مبارک آیت ځواب ورکوي چې په دې تجارت کې اساسي پانګه دا ده چې: ﴿تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ أَنفُسِكُمْ ﴾ په الله او پیغمبر یې ایمان راوړئ او د الله په لاره کې په خپل مال او نفس سره جهاد وکړئ چې دا تجارت ستاسو لپاره تر هرڅه غوره دی. که چیرې په ګټه او فایده یې پوهیږئ. بیا الله تعالی د دې تجارت ګټه او فایده په خپله بیان کړې ده چې ﴿يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ........﴾ د ګناهونو له ښښنې او د ابدي جنت باغونو ته له ننوتنې څخه عبارت ده چې د اوبو ویالې په هغه کې جاري دي او د هغه په ښایسته ماڼیو کې به د تل لپاره استوګن شي چې دا ډیر ستر بریالیتوب دی.

بیا الله تعالی مؤمنو مجاهدو ته یوه بله ګټه هم ور په برخه کړې ده چې دوی یې خوښوي او ډیر پرې خوشالیږي، هغه له سوبې، مرستې او پر دښمنانو د برلاسي او بري څخه عبارت ده؛﴿وَأُخْرَى تُحِبُّونَهَا نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ﴾ مراد له دې نږدې سوبې او فتحې څخه د مکې او د هغې د شاوخوا سیمو فتح کېدل او د اسلام په سپېڅلي دین کې د خلکو داخلیدل دي چې د الله تعالی له ژمنې سره سم یی په ډېره لنډه موده کې د عمل جامه واغوستله.

مفسرین وايي دا مبارك آیت د قرآن کریم له معجزو څخه دی چې له غیب څخه یې د فتحې خبر ورکړ او د زیري سره سم د پیغمبرﷺ په ژوندانه او ډېره لنډه موده کې مکه او نور فتوحات د رسول اللهﷺ او مسلمانانو په برخه شول. له عبدالله بن عباس رضي الله عنه څخه روایت دی چې فرمایي مراد له دې فتحې او الهي مرستې څخه د فارس او روم فتحه ده.

په قرآن کریم کې د جهاد مفهوم

د جهاد کلمه د اسلام له نظره یوه شامله او هر اړخیزه کلمه ده چې د هلو ځلو، کوښښونو او ستونزو ټول ډولونه په ځان کې رانغاړي؛ د الله په لاره کې جهادکول د جهاد ټولو ډولونه، لکه له نفس سره جهاد، د دښمنانو او د شر او فساد پر وړاندې جهاد پکې شامل دی. په دې ټولیز او هر اړخیز مفهوم سره په ټولنه کې د عامه افکارو د اصلاح لپاره ټولې ژبنۍ او قلمي هلې ځلې یو ډول جهاد بلل کیږي. همدارنګه د یوه ظالم او جابر نظام د تغیر لپاره مبارزه او هڅه او هاند، چې پر ځای یې د عدل او انصاف پر بنسټ ولاړ یو نوی نظام رامنځته شي، د اسلام له نظره یو ډول جهاد ګڼل کیږي. همدارنګه له حق، عدالت او انساني لوړو ارزښتونو څخه د دفاع لپاره د مال او پانګې لګول، ستونزې او کړاوونه زغمل هم یو ډول جهاد دی.

په اسلام کې جهاد د(فی سبیل الله) قید سره مشروعیت پیدا کوي او د جهاد د مفهوم لازم او نه بېلدونکی شرط دی، چې د دین حاکمولو لپاره ترسره کیږي، د ټول علماوو په اتفاق سره تر ټولو غوره او ستر جهاد په ځان او نفس سره جهاد دی چې د ستونزو او سختیو د ګاللو مستلزم دی او د الله په لار کې د شهادت د لوړ مقام لامل ګرځي.

له بله پلوه معلومه خبره ده چې اسلام جنګ نه خوښوي او نه ئوك ورته هڅوي، خوجهاد د الهي سترو موخو او د بشري ژوندانه د ارزښتونو د ترلاسه کولو لپاره فرض کړای شوی دی او په ځینو وختونو کې یې اړین امر بللی دی. ځکه اسلام د الله غوره دین دی، څو انسانان د کفر او شرك له تیارو او هر ډول اسارت او غلامۍ نه وژغوري او د یو الله د بندګی او عبادت لارې ته یې لارښوونه وکړي. د ځمکې پر مخ داسې قوتونه شتون لري چې د دغې الهي کړنلارې او پیغام پر وړاندې خنډ جوړیږي او د مخالفت او جګړې لاره غوره کوي. نو کله که اسلام او پیروان یې په داسې حالت کې واقع شي چې پرته له جنګ او مقابلې نه ورته بله لاره پاتې نشي، نوبه داسې حال کې اسلام مؤمنانو ته امر کوي. څو په پوره ځواك او میړانې سره د دښمنانو پر وړاندې ودریږي او د خپلو ځانونو او مالونو په لګولو سره د الله په لاره کې جهاد وکړي؛ ځکه د

جهاد فریضه سره له ټولو انواعو يې پر الله تعالی د ایمان او توکل وروسته د تاریخ په اوږدو کې له اسلام نه د دفاع تر ټولوغوره وسیله ده.
په داسې حال کې مسلمانان د الله په لاره کې جهاد کوي؛ چې دا جهاد يې باید نه د نفسي غوښتنو لپاره، نه د قوم، توکم، رنګ، ژبې، بشري شعارونو،ځمکنۍ پراختیا، نړۍ نیونې او د قدرت او دبدبې غوښتلو لپاره او نه هم د غرایزو د بشپړولو او مال او شتمنۍ د لاس ته راوړلو لپاره وي.
جهاد په اسلام کې یوازې د (الله په لار کې) او د الله د دین د سرلوړۍ لپاره روا شوی دی. لکه څرنګه چې قرآن کریم فرمایي: ﴿وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لاَ تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلّه﴾ [الانفال/۳۹]
ژباړه: اوجنګ وکړئ تاسې له هغوی (کفارو) سره، ترڅو فتنه او فساد له منځه ولاړ شي او یوازې د الله دین حاکم شي.
همدارنګه پیغمبرﷺ فرمایلي دي: «من قاتل لتكون كلمة الله هي العليا فهو في سبيل الله»[۱]
یعنې: څوک چې د الله په لاره کې جنګیږي ترڅو د الله کلمه یا دین حاکم او برلاسی شي نو دا کس د الله په لارکې په جهاد بوخت دی.
په اسلام کې جهاد زیات شروط،آداب او التزامات لري چې پرته د هغو له پابندۍ او مراعاتولو نشو کولای د جهاد نوم پرې کیږدو. د جهاد آداب، احکام او شروط د اسلامي فقهې په کتابونو کې په تفصیل سره څرګند او څېړل شوي دي چې د هر اړخیزو معلوماتو د لاس ته راوړلو لپاره کولای شو هغو ته مراجعه وکړو.

فعالیت
زده کوونکي دې د ښوونکي په لارښوونه په اسلام کې د جهاد د مفهوم په اړه او د جهاد او نورو مذهبي او بشري پرمختګونو لپاره د جګړو ترمنځ توپیر او د نظر څرګندونه وکړي.

د لوست ګټې او لارښوونې

❖ په مبارك آیت او همدارنګه نبوي احادیثو کې په مال او نفس سره د الله په لاره کې جهاد کول تر ټولو غوره عمل او ډېر زیات ګټور تجارت ګڼل شوی دی.
❖ غوره او ستر جهاد په ځان او نفس سره دی.
❖ پر الله جَلّ جَلالُه او پیغمبرﷺ باندې د ایمان لرلو او د الله په لاره کې د جهاد ثمره او پایله، د ګناهونو ښښنه، جنت ته داخلېدل او د الهي تلپاتې نعمتونو څخه ګټه اخیستنه ده.

۱ – صحيح البخارى، كتاب الجهاد، باب من قاتل لتكون كلمة الله هى العليا.

❖ په مبارك آيت كې پيغمبرﷺ او مؤمنانو ته د الله تعالى د ملاتړ او پر دښمنانو د هغوى د سوبې او برې زيرى دى چې دا الهي زيرى په ډېره لنډه موده كې د مكې او نورو فتحو په بڼه كې څرگند شو او د عمل جامه يې واغوستله.

❖ د جهاد كلمه په اسلام كې هر اړخيز مفهوم لري چې د مثبتو تغيراتو او انساني ښيگڼو لپاره ټولې هلې ځلې او منډې ترړې په هغې كې نغښتې دي.

❖ جهاد د اسلام له نظره له ټولو شخړو اوجنگونو سره، چې د بشري ټولنو په منځ كې په مختلفو نومونو او شعارونو، لكه د قوم، توكم، رنگ، ژبې،ځمكنۍ پراختيا، نړۍ نيونې او د قدرت او دبدبې غوښتلو لپاره په لار اچول كيږي، ټوليز او بنسټيز توپير لري.

❖ جهاد په اسلام كې يوازې د (الله په لار)، د الله د دين د لوړتيا، له مرييتوب نه د انسانانو د خلاصون او د ځمكې پر مخ له مظلومانو او بيوزلانو څخه د دفاع لپاره روا شوى دى.

❖ په جهاد كې د بيگناه خلكو وژل جواز نه لري. كه هغوى ښځې وي يا ماشومان، بوډاگان وي يا كمزوري خلك او كه ځاروي وي يا نور ساكښان. همدارنگه د عبادتځايونو د علمي او مدني ودانيو ړنگول او د ميوه لرونكو ونو، كښتونو او نورو انساني محصولاتو له منځه وړل حرام دي.

پوښتنې

١ـ لاندې كلمې شرح كړئ:

{هَلْ أَدُلُّكُمْ} { عَلَى تِجَارَةٍ} {تُنْجِيكُمْ}{عَذَابٍ أَلِيمٍ}{ مَسَاكِنَ طَيِّبَةً}.

٢ـ مبارك آيت د مؤمنانو لپاره څه شى تر ټولو غوره او گټور تجارت بللى دى؟ په خپل ځواب كې په قرآني آيت استشهاد وكړئ.

٣ـ په مبارك آيت كې په مال سره جهاد كول د بالنفس څخه مخكې ذكر شوى دى، دليل يې څرگندكړئ.

٤ـ ددې الهي وينا ﴿وَأُخْرَى تُحِبُّونَهَا نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ﴾ مراد او اعجازي وجه په لنډه توگه شرح كړئ.

٥ـ د جهاد د كلمې مفهوم څرگند كړئ او د اسلامي جهاد توپير له نورو جنگونو سره روښانه كړئ.

كورنۍ دنده

د جگړې په ډگر كې د مجاهد لپاره د جهاد د آدابو او اسلامي لارښوونو په هكله يوه مقاله وليكئ چې له دوو مخونو څخه كمه نه وي.

د ديني زده کړې ارزښت

الله فرمايي﴿وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُواْ كَآفَّةً فَلَوْلاَ نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَآئِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُواْ فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُواْ قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُواْ إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ﴾ التوبة/١٢٢.

د کلمو معنا

لِيَنفِرُواْ كَآفَّةً: ترڅو ټول د جهاد لپاره ووځي.

طَآئِفَةٌ: ټاکلې او معينه ډله.

لِّيَتَفَقَّهُواْ فِي الدِّينِ: ترڅو په دين کې پوهه تر لاسه کړي.

لِيُنذِرُواْ قَوْمَهُمْ: خو خپل قوم(ټبر) د الله له عذابه ووېروي.

لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ: ښايي هغوی ځانونه وژغوري.

ژباړه

له مؤمنانو سره نه ښايي چې له يوې مخې(جهاد ته) ووځي. ولې له هرې ډلې څخه ټاکلي خلک ونه وتل څو (پاتې خلک) په دين کې پوهه ترلاسه کړي او کله چې(وتلي خلک) د خپل قوم په لوري راوګرځيږي هغوی هم ترې خبر کړي، ترڅو هغوی هم ځانونه (له بديو) وژغوري.

د مبارک آيت د نزول سبب

مفسرينو د دې مبارک آيت د نازلېدو په هکله ويلي دي: کله چې قرآن کريم د تبوک د غزا له راستنيدو وروسته د منافقانو ناوړه نيتونه او عيبونه څرګند کړل او د دوی مخالفت او رسوايي يې په دې ستونزمنه غزا کې ښکاره کړه. مسلمانانو ژمنه وکړه چې له دې وروسته به له هيڅ سريې (يا جهادي ډلې) او غزوې څخه مخالفت نه کوي، نو له تبوک نه د نبی کريمﷺ له راستنيدو وروسته هغه وغوښتل چې ځينې سريې يا جهادي ډلې نورو سيمو ته ولېږي. هماغه و چې مسلمانانو غوښتل ټول په يو ځل حرکت وکړي، نو د دوی د دې کار له امله دا مبارک آيت نازل شو او دوی ته يې حکم وکړ چې مؤمنانو ته مناسبه نه ده ټول په يو ځلې جهاد ته ووځي او پيغمبرﷺ په مدينه منوره کې يوازې

پرېږدي، بلکې يوازې هغه مهال چې پيغمبرﷺ د نفيرعام اعلان وکړي، بيا پر دوی لازمه ده چې ټول د جهاد لپاره چمتو شي.

تفسير

د آيت شرح او څېړنه

په مبارك آيت کې د ﴿فَلَوْلَا﴾ کلمه د تشويق او ترغيب لپاره ده؛ يعنی د مؤمنانو لپاره غوره ده چې کله د پيغمبرﷺ له خوا عام جنګ نه وي اعلان شوې او يا ټول خلك نه وي راغوښتل شوي، نومسلمانان دې ټول په يو ځل جهاد ته نه ځي؛ بلکې په دوو ډلو دې وويشل شي. له هر قوم او قبيلې څخه دې يوه ټاکلی ډله د جهاد لپاره ووځي او بله ډله دې له پيغمبرﷺ سره پاتې شي او د پيغمبرﷺ څخه دې د دين حکمونه او د شريعت لارښوونې زده کړي څو خپلې زده کړې د راستنيدو څخه وروسته مجاهدينو ته ور وښيي، او دا د جمهورو مفسرينو رأيه ده، نو پردې اساس له ﴿لِّيَتَفَقَّهُواْ.... وَلِيُنذِرُواْ﴾ څخه مراده ډله هغه ډله ده، چې د پيغمبرﷺ سره پاتې وه او نصيحت منونکې ډله ﴿لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ﴾ د مجاهدينو ډله ده. خو د مفسرينو بله ډله د دين تعليم کوونکې ډلې څخه د مجاهدينو ډله مراد وي چې په خپل جهادي خوځښت سره د علم د خاوندانو برې، سوبه او مرسته د کافرانو او دښمنانو پر وړاندې په عملي بڼه ګوري. په ځانګړې توګه کله چې په جهادي سفر کې په خپله پيغمبرﷺ د جهاد لپاره وتلی وي او په دې توګه د اسلام حقيقت او د الله د خوښې کړي دين غوره والی او د سرکښانو او مشرکانو د پايلو په هکله چې د مسلمانانو په واسطه د الله عذاب دوی ته رسيږي، وروسته له راستنيدو يې چې څه زده کړي وي هغه خپل قوم ته ورښيي او د کافرانو له برخليك څخه يې ويروي.

د دې نظريې علما په دې آند دي چې د اسلام پر دين سمه پوهه د تحرك پر بنسټ ولاړه ده، نو پردې اساس هغه کسان د دې دين حقيقت او مقصدونه په ښه توګه پيژندلی شي چې د هغه د لاس ته راوړلو لپاره حرکت کوي او د هغه د لارښوونو او احکامو د پلي کېدو په خاطر د ځمکې پر مخ هلې ځلې کوي، نه دا چې د کتابونو او پاڼو(اوراقو) سره په يوه ګوښه کې له خلکو جلا ناسته غوره کړي؛ ځکه اسلامي فقه د اسلام له تحرك او خپرېدلو نه رامنځته شوې ده. د دين په لاره کې حرکت او د بشري ټولنو په ژوند کې د هغه عملي تطبيق فقه رامنځ ته کړې ده او هغې ته يې پراختيا ورکړې ده.

د آیت لنډ مفهوم

الله تعالی په دې مبارک آیت کې وفرمایل که د جهاد لپاره عمومي اعلان نه وي شوی، مناسبه نه ده چې ټول مسلمانان د جهاد لپاره ووځي؛ بلکې په دوو ډلو دې وویشل شي. یوه ډله دې د جنګ ډګر ته ولاړه شي او بله ډله دې د دین د علم زده کړې او د دنیا ګټورو علومو ته مخه کړي ترڅو یو او بل ته خپلې عملي تجربې ور زده کړي چې په دې توګه مسلمانان وکولای شي په دلیل او حجت سره او هم په توره او لیندۍ سره له دین څخه د دفاع ترمنځ یووالی راولي.

په اسلام کې د دیني زده کړې ارزښت

قرآن کریم په دې مبارک آیت کې د الله په لار کې د جهاد د فریضې او د علم حاصلولو ترمنځ یوه موازنه رامنځته کړې ده، ځکه که چیرې مسلمانان په جهاد مشغول شي، شریعت به په ټپه ودریږي. او که مسلمانان د علم حاصلولو په لټه کې شي، دښمنان به په اسلامي ملت برلاسي شي. په دې توګه الله تعالی په خپل بشپړ حکمت او مشیت سره د اسلام ساتنه د مجاهدینو او د شریعت ساتنه د علماوو او زده کوونکو په غاړه ایښې ده. قرآن کریم د علماوو د شان د ارزښت په هکله د حصر او ټینګار په صیغې سره له الله نه ویره د علماوو ځانګړتیا ګڼلې ده، او داسې فرمایي: ﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾ [فاطر/۲۸]. **ژباړه:** بېشکه د الله په بندګانو کې یوازې علماء او پوهان له هغه نه ویریږي.

الله تعالی علماء د ځمکې په مخ خپل خلفا او پر خپلو بندګانو دلیل او برهان ګرځولي دي او دوی یې د انبیاوو ورثه ټاکلي او د دوی شهادت او ګواهي یې د خپل شهادت او د پرښتو له شهادت سره یو ځای کړې ده، داسې فرمایي: ﴿شَهِدَ اللّهُ أَنَّهُ لاَ إِلَـهَ إِلاَّ هُوَ وَالْمَلاَئِكَةُ وَأُوْلُوا الْعِلْمِ﴾ [آل عمران/۱۸]. **ژباړه:** شاهدي ویلې ده الله چې پرته له هغه بل هېڅ معبود نشته. او ملایکو او د علم څښتنانو هم په همدې شاهدي ورکړې.

قرآن کریم د کافرانو د خراب حالت او بدو پایلو له بیانولو وروسته، د مؤمنانو او له الله نه ویریدونکو علماوو مقام او رتبه، چې د الله په نزد ډېره لوړه او الله ته ډېر نږدې ده، داسې ښودلې ده: ﴿أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ آنَاء اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةَ رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُوْلُوا الْأَلْبَابِ﴾ [الزمر/۹]. **ژباړه:** آیا هغه څوک چې غاړه یې ایښې، د شپې په اوږدو کې په سجده او ولاړه له آخرت نه په ډار او د خپل رب د مهربانیو هېله من وي؟ (او هغه سره برابر دي چې هېڅ پروا نه ساتي) ای

محمده، وواېه آيا هغه کسان چې پو هېږي له هغو کسانو سره چې نه پو هېږي برابر دي؟ بې شکه چې يوازې د عقل څښتنان پند اخلي.

په مبارك ايت کې د ﴿لِّيَتَفَقَّهُواْ﴾ جمله ژوره پوهه، استنباط(د احکامو را ايستل د قرآن او سنت نه) او د علم او پوهې په تر لاسه کولو کې ځيرنه افاده کوي.

مفسرينو په ﴿وَمَن يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا﴾ [البقره/۲۶۹]. **ژباړه:** چاته چې پوهه ورکړای شوه نو يقينا لوی خير ورته ورکړای شو. مبارك آيت کې حکمت په فقهې او پوهې سره تفسير کړی دی. د علم او پوهې حاصلول د (فقهې او حکمت) په مفهوم په اسلامی شريعت کې ډېره لوړه مرتبه لري. نبی کريمﷺ په يوه صحيح حديث کې فرمايلي دي: "مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ"[۱] يعنی: چاته چې الله د خير اراده وکړي، نو ده ته په دين کې پوهه ورپه برخه کوي.

پيغمبر عبد الله بن عباس ته د دين سمې زده کړې اوتاويل په هکله داسې دعا وکړه: «اللَّهُمَّ، فَقِّهْهُ فِي الدِّينِ، وَعَلِّمْهُ التَّأْوِيلَ»[۲] يعنی: ای الله هغه(عبدالله بن عباس) ته په دين کې پوهه ورکړې او تفسير او تأويل ور زده کړې.

د پيغمبرﷺ د همدې دعا په برکت حضرت عبدالله بن عباسؓ د صحابه وو له ډېرو لويو مفسرينو او فقهاوو څخه شو. او د (ترجمان القرآن) او فقيه او يا (د اسلامی امت حبر) په نامه ونومول شو او تر قيامته پورې د مسلمانانو د دعا او ستاينې وړ گرځيدلی دی.

په دې توگه د(فقه، فقيه، تفقه) کلمې د زده کړې، سمې او ژورې پوهې او ځيرکتيا او حقيقت او صواب ته د رسيدنې معنا افاده کوي. د گڼورو علومو زده کړه او بل ته د هغو ښودنه په ځانگړې توگه د ديني علومو زده کړه او په هغو کې تبحر د هغو انساني اړتياوو له جملې دي چې پيغمبرﷺ په گڼو احاديثو کې پرې زيات ټينگار کړی دی او په دين کې يې پوهه او ځيرکتيا د نفلي عباداتو څخه غوره او لوړه را په گوته کړې ده.

د لوست ګټې او لارښوونې

❖ په دې مبارك آيت کې د علم حاصلولو ارزښت او غوره والی د کفايي جهاد له ارزښت او غوره والی سره برابر ټاکل شوی په دې شرط چې د علم زده کړه او پوهه په خالص نيت سره وي.

❖ له دې مبارك آيت څخه دا څرگنديږي، لکه څومره چې اسلامي امت جهاد ته اړتيا لري په هماغه اندازه علم، پوهې، علماوو او پوهانو ته هم اړتيا لري.

---

[۱] المعجم الكبير للطبراني.

❖ د اسلام د دفاع لپاره علم او جهاد دوه مهمې وسيلې بلل شوې دي؛ ځکه علماء په دليل او حجت سره د الله د دين له حقانيت څخه دفاع کوي او مجاهدين په توره د الهي دين له حدودو څخه ساتنه کوي.

❖ د علم او پوهې رښتينى معيار دا دى چې څښتن يې د نورو په پرتله له الله نه زيات ويريږي او د الهي احکامو پابند وي؛ ځکه علماء او د پوهې خاوندان د نورو په پرتله د الله تعالى د قدرتونو په نښو او نښانو ډير ژر پوهيږي او لويي يې په کايناتو کې ګوري.

❖ په دين پوهيدنه د علم او پوهې د تر ټولو لوړې درجې افاده کوي؛ ځکه«تفقه» د علم، ژورې پوهې، استنباط او اجتهاد رامنځ ته کوونکى دى. له دې امله د «فقهې او فقيه» مرتبه په اسلامي شريعت کې ډيره لوړه ده.

پوښتنې

۱ـ دلاندينيو کلمو او عبارتونو معنا څرګنده کړئ:

{لِيَنْفِرُوا كَافَّةً } {طَائِفَةٌ} {لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ} {لِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ} {عَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ}.

۲ـ ددې مبارک آيت﴿وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُواْ كَآفَّةً﴾ د نازليدو سبب په لنډ ډول بيان کړئ.

۳ـ د﴿لِيَتفَقَّهُوا فِي الدِّينِ﴾ څخه کومه ډله کسان مراد دي؟ د علماوو او مفسرينو نظريې په دې هکله څرګندې کړئ.

۴ـ د﴿لِيَتَفَقَّهُوا﴾ جمله د علم او پوهې په اړوند څه مفهوم افاده کوي؟ په اسلامي شريعت کې د فقه، فقيه او حکمت د دلالتونو په هکله د آيتونو او حديثونو په رڼا کې توضيحات ورکړئ.

۵ـ د نبى کريمﷺ دعا د عبدالله بن عباس رضي الله عنه لپاره څه وه؟ او د هغه د دعا پايله په دې قدرمن صحابى کې څنګه رامنځ ته شوه ؟شرح يې کړئ.

کورنۍ دنده

په دين کې د پوهې د ارزښت په هکله يوه مقاله وليکئ چې له دوو مخونو څخه کمه نه وي.

د ديني شعائرو تعظيم او درناوی

قال تعالى: ﴿ذَلِكَ وَمَن يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَّهُ عِندَ رَبِّهِ وَأُحِلَّتْ لَكُمُ الْأَنْعَامُ إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ۝حُنَفَاء لِلَّهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ وَمَن يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاء فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ۝ذَلِكَ وَمَن يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِن تَقْوَى الْقُلُوبِ﴾ [الحج: ۳۰ – ۳۲]

د کلمو معنا

يُعَظِّمْ: درناوی وکړي.

حُرُمَاتِ اللَّهِ: (حرمات) د (حرمة) جمع ده او د الله حکمونو ته ويل کيږي چې سپکاوی يې روا نه دی.

الرِّجْسَ: پليتي.

الْأَوْثَانِ: بتان.

قَوْلَ الزُّورِ: دروغ وينا.

حُنَفَاء : له باطل څخه حق ته ميلان کوونکي.

خَرَّ: راوغورځيږي.

فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ: مرغان هغه وتښتوي.

تَهْوِي: وغورځوي.

مَكَانٍ سَحِيقٍ: لرې ځای.

شَعَائِرَ اللَّهِ: (شَعَائِرَ) د (شعيرة) جمع ده، نښو نښانو ته ويل کيږي او (الله) ته يې اضافت تشريفي دی.

ژباړه

دا (حکمونه ومنئ) او څوک چې د الله د حرماتو درناوی وکړي نو دا د هغه د رب په نزد پخپله د هماغه لپاره ډېره غوره ده او ستاسې لپاره څاروي حلال وګرځول شول پرته له هغو څخه چې پر تاسو لوستل کيږي، نو د بتانو له پليتی نه ځان وساتئ او دروغو له وينا نه ډډه وکړئ. د الله لپاره حق ته مخ اړونکي شئ، نه د هغه سره شريک ګرځوونکي، او څوک چې له الله سره شريک ونيسي نو داسې دی لکه له آسمانه چې راوغورځي او

مارغان يې وتښتوي او يا يې باد په يوه لرې ځای کې ورګوزار کړي، دا (حکمونه ومنئ)
او څوک چې د الله د شعائرو درناوی وکړي نو دا د زړونو له پرهېزګارۍ څخه ده.

تفسير

د آيتونو شرح او څېړنه

دا د (الحج) سورت آيتونه دي چې په مدينه منوره کې نازل شوي او د موضوع له اړخه د دې سورت له تېرو شوو آيتونو سره کلک تړاو لري. په تېرو آيتونو کې د توحيد د مرکز (کعبې شريفې) د ودانولو يادونه شوې ده چې خلک به ورته د نړۍ له ګوټ ګوټ څخه د حج د فريضې ادا کولو او د الله پاک د يادولو لپاره راځي، دلته به قرباني کوي، له کعبې مبارکې څخه به طواف کوي او د الله پاک له حکمونو سره سم به د حج نور مناسک ادا کوي.

په(ذَٰلِكَ) سره تېرو شويو احکامو ته اشاره ده او مسلمانانو ته ښيي چې د همدې حکمونو سرته رسول ستاسو دنده او بايد چې دا اوامر تاسو ومنئ.

له ﴿حُرُمَاتِ اللَّهِ﴾ څخه مقصد ټول هغه شيان دي چې الله پاک يې درناوی او احترام پر مسلمانانو واجب کړی، که هغه عبادتونه او د حج مناسک دي، که کعبه شريفه او د حرم سيمه ده، که د ډالۍ په توګه بيت الله ته وړل کېدونکي څاروي دي او که د الله پاک اوامر او نواهي دي.

د مؤمن لپاره د يادو شويو شيانو درناوی او احترام ساتل هغه غوره کار دی چې الله پاک پرې بنده ته اجر ورکوي.

د ﴿اللَّهِ﴾ لفظ ته د ﴿حُرُمَاتِ﴾ اضافت دې ته اشاره ده چې شيان او سيمه په خپل ذات کې کومه سپېڅلتيا او حرمت نه لري بلکې د حرمت اصلي لامل د الله حکم دی او بس. له همدې امله عمر (رضي الله عنه) به حجرالأسود ته ويل: زه پوهېږم چې ته له يوې تيږې پرته بل څه نه يې. نه چا ته زيان رسولای شې او نه ګټه، که ما رسول اللهﷺ ستا په ښکلولو نه وای ليدلای نو ما به ته ښکل کړې نه وای.

د حرماتو له يادونې وروسته الله پاک د مشرکانو هغه باطله عقيده رد کړه چې د يو لړ څارويو غوښې او شيدې يې د درناوي په توګه له کوم دليل پرته پر ځان حرامې کړې

وي. الله تعالی فرمايي: ﴿وَأُحِلَّتْ لَكُمُ الْأَنْعَامُ إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ﴾ د مسلمانانو لپاره د ټولو څارويو غوښې او شېدې خوړل روا دي مګر هغه چې په (الأنعام) او نورو سورتونو کې په تفصيل سره ذکر شوي دي. څرنګه چې د ځينو څارويو په اړه د مشرکانو تحريم او درناوي له شرکي عقيدې څخه سرچينه اخيستې وه نو الله پاك د شرك رد وکړ او ويې فرمايل: ﴿ فَٱجْتَنِبُواْ ٱلرِّجْسَ مِنَ ٱلْأَوْثَـٰنِ وَٱجْتَنِبُواْ قَوْلَ ٱلزُّورِ ﴾ په دې مبارکه جمله کې دوه اړخونه ډېر د پام وړ دي:

لومړی: دا چې الله پاك د شرك څخه يوازې د منع کېدو امر نه بلکې د (اجتناب) يعنې شرك څخه د لرې اوسېدو امر کوي.

دويم: دا چې شرك او بت پالنه يې د غليظ نجاست﴿ ٱلرِّجْسَ ﴾ په ټکي سره ياد کړل؛ ترڅو د شرك بدوالی مخاطب ته ښه روښانه شي.

﴿اوثان﴾ د (وثن) جمع ده او وثن بت ته ويل کيږي چې جسم لري.

څرنګه چې مشرکانو د څارويو په حرامولو کې په الله پاك باندې دروغ ويلي وو نو آيت له دروغجنې وينا څخه د ځان ساتلو امر وکړ او د زيات ټينګار په بنسټ د ﴿ وَٱجْتَنِبُواْ ﴾ ټکی بيا تکرار شو. رسول الله ﷺ په صحيح حديث کې د دروغو شاهدي له کبيره ګناهونو څخه شمېرلې. څرنګه چې شرك هم دروغجنه وينا او دعوه ده نو د ﴿ قَوْلَ ٱلزُّورِ ﴾ سره په يوه جمله کې ذکر شو.

د لغت له مخې (زُور) اوښتولو ته وايي او د دروغو په شاهدۍ کې هم انسان له حق او رېښتيني وينا څخه اوړي. ﴿حُنَفَاء لِلَّهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ﴾ (حنفاء) د (حنيف) جمع ده، حنيف هغه چا ته ويل کيږي چې له باطل څخه حق ته مايل وي. مومن حنيف د الله سره په ذات او صفتونو کې د هيچا شريکوونکی نه وي. د شرك د بدو پايلو بيانولو په موخه الله پاك د مشرك لپاره مثال بيان کړ او ويې فرمايل: ﴿وَمَن يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاء فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ﴾ يعنې: د مشرك حال د هغه چا په څېر دی چې له اسمانه راخوشې شي او ځمکې ته له رسېدو وړاندې يې مرغان په هوا کې ونيسي او ويې تښتوي. يا دا چې په ځمکه راوغورځيږي او باد يې له ځان سره يوې بلې خوا ته يوسي او په کوم لرې ځای کې يې وغورځوي. څرنګه چې له آسمانه راخوشې شوی تن په هيڅ

ډول له تباهۍ ژغورل کېدای نشي نو د مشرك پایله هم له هلاکت پرته بل څه نه ده. په دې مثال کې د تمثیلي تشبیه په توګه د مشرك حالات د تباه کېدونکي شخص له حالاتو سره ورته ښودل شوي. د ځینو مفسرینو په وینا په دې تشبیه کې اسلام د آسمان، شهوات د مرغانو او شیطان د باد په بڼه انځور شوی. یعنې له اسلامه تښتېدونکی مشرك شخص د شهواتو او شیطان لاسونو ته غورځېږي چې هغوی وربانديې لوبې کوي او په پای کې یې د هلاکت کندې ته سپاري.

په ﴿ ذَٰلِكَ ﴾ سره د تېرو حکمونو د عملي کولو غوښتنه ده چې تشریح یې لږ وړاندې تېره شوه.

په ﴿ذَلِكَ وَمَن يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِن تَقْوَى الْقُلُوبِ﴾ جمله کې د شعائرالله درناوی د هغو زړونو کار دی چې له الله څخه وېره لري. شعائر د شعیرة جمع ده، شعیرة نښې او علامې ته ویل کیږي. په آیت کې د شعائرالله څخه مقصد د دین نښې او په ځانګړې ډول هدایا (دقربانۍ څاروي) او د حج مناسك دي. له همدې امله به صحابه وو کعبې ته وړل کېدونکې څاروي څربول او د هغوی درناوی به یې کاوه. د شعائرو د تعظیم څخه مقصد درناوی او په ښه ډول د حکمونو ترسره کول دي. د تقوا اضافت زړه ته شوی ځکه د تقوا اصلي ځای د انسان زړه دی، له همدې کبله رسول اللهﷺ فرمایي: «التقوی ههنا و أشار بیده إلی صدره ثلاث مرات»[1].

د تقوا ځای دا دی او په لاس سره یې زړه ته درې ځله اشاره وکړه.

---

[1] – مسند احمد و السنن الکبری للبیهقی.

د ديني شعائرو تعظيم او درناوی

د آيتونو لنډ مفهوم

په لوستل شويو آيتونو کې الله پاک د خپلو اوامرو او نواهيو د منلو او درناوي غوښتنه کړې او د څارويو د حراموالي په اړه يې د مشرکانو باطله عقيده رد کړې چې له شرک څخه يې سرچينه اخيسته. پر دې سربېره يې له شرک او د دروغو له وينا څخه خلک منع کړل او د يوه مثال په بيانولو سره يې خلک د شرک له ناوړو پايلو څخه وويرول. په وروستي آيت کې د شعائرالله درناوی د زړه تقوا او د مخلص مسلمان کار ګڼل شوی.

د حرمات الله او شعائرالله درناوی

د دې لوست آيتونه د حرمات الله په تعظيم پيل او د شعائرالله په تعظيم پای ته رسېدلي دي. د آيتونو په تحليل کې مو ولوستل چې د (حرمات الله) او (شعائرالله) ټکي د الله تعالی حکمونو، د حج مناسکو او ټولو هغو ديني نښو او مقدساتو ته شامليږي چې الله پاک يې د درناوي حکم کړی. شعائرالله يا ديني مقدسات کله د سيمو په بڼه وي لکه کعبه شريفه، نبوي مسجد، د اقصی مسجد، د مشعرالحرام سيمه او د ځمکې په مخ ټول مسجدونه. د وخت او زماني په بڼه هم ديني مقدسات وجود لري لکه د رمضان مياشت، د عَرَفې او اخترونو ورځې، د عاشورا ورځ، د ذوالحجې د مياشتې لومړنی لس ورځې او داسې نور.

پر دې سربېره د الله حکمونه ټول په ديني مقدساتو کې شامل دي لکه لمونځ، روژه، زکات، حج، جهاد، حدود، قرآني آيتونه، د توحيد کلمه او داسې نور.

د خوږ پيغمبر حضرت محمدﷺ، اهل بيتو (کورنی)، صحابه وو، تابعينو او د امت د حق پالونکو عالمانو مقام ته درناوی او احترام د مسلمان دنده ده.

د ﴿ وَأُحِلَّتْ لَكُمُ ٱلْأَنْعَـٰمُ ﴾ جملې تفسير دا په ډاګه کوي چې د شعائرالله څخه د کوم شي د شمېرلو لپاره د شرعي دليل موجوديت ضروري دی. د شرعي دليل د نه موجوديت په صورت کې نه کوم شی د شعائرالله څخه شمېرل کيږي او نه يې مسلمانان په درناوي

مکلف دي. همدا راز هغه شيان چې د نورو دينونو پيروان يې مقدس ګڼي خو د اسلام له نظره له مقدساتو څخه نه وي، د مسلمانانو لپاره يې مقدس شمېرل روا نه دي.

الله پاک په (المائدة) سورت کې په څرګند ډول د شعائرالله له سپکاوي څخه منع کړې او فرمايي: ﴿يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تُحِلُّوا شَعائِرَ اللَّهِ﴾ [المائدة:۲] **ژباړه:** ای مومنانو! د شعائرالله بې حرمتي مه کوئ.

د (النساء) سورت د شعائرالله د سپکاوي يوه بېلګه بيانوي او فرمايي: ﴿وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ﴾ [النساء:۱٤۰] **ژباړه:** (الله) په (دې) کتاب کې په تاسو (دا امر) نازل کړی چې که (په هر ځای کې) واورئ چې د الله په آيتونو کفر کيږي او ټوکې ورپورې کيږي نو له هغوی سره مه کينئ تر هغه چې هغوی په بله خبره کې بوخت شي.

قرآني آيتونه د شعائرالله په سر کې ځای لري. قرآن کريم ته د نيمګړتيا نسبت کول او يا په هغه پورې ټوکې او مسخرې کول د کفر سبب کيږي. که چېرې د مومنانو په وړاندې د قرآن کريم او نورو ديني شعائرو پورې ټوکې يا سپکاوی وشي نو په مومنانوفرض دي چې ټوکې کوونکي له دې کار څخه منع کړي، که يې د ضعف له امله د منعې کولو وس نه درلود بايد چې له هغه مجلس څخه ووځي.

په قرآني آيتونو پورې ټوکې کول د يهودانو او منافقانو کار و چې په اړه يې پورتنی آيت نازل شو او مسلمانان ورسره د ټوکو په حال کې له ناستې څخه منع شول.

قرآني آيتونه او د توحيد کلمه په ځمکه غورځول او يا د پښو لاندې کول، صحابه وو ته کنځل کول، د لمانځه او روژې پورې ټوکې کول او سپکې سپورې ويل د ديني شعائرو سپکاوی دی چې په ټينګه ورڅخه ځان ساتل پکار دي.

لکه څنګه چې د ديني شعائرو سپکاوی د يهودو او منافقانو عمل دی په همدې توګه د ديني شعائرو احترام او درناوی د الله تعالی د هغو مخلصو بندګانو کار دی چې په زړه کې له الله څخه ويره لري او د هغه سره محبت کوي.

د شرک بدوالی

د الله تعالی سره شريک نيول تر ټولو ستره او نه بخښل کېدونکې ګناه ده. د قرآن کريم په خورا زياتو آيتونو کې په بېلابېلو ډولونو له شرک څخه منع شوې او انسانان د الله

تعالى د توحيد منلو ته رابلل شوي. د شركي عقيدې څخه پاكوالى د ايمان د صحت لپاره شرط دى.

په صحيحينو كې له ابو بكرة څخه روايت شوى چې رسول اللهﷺ وفرمايل: «ألا أُنبِّئكم بأكبر الكبائر قلنا : بلى يا رسولَ الله، قال: الإشراكُ بالله، وعقوقُ الوالدين، –وكان متَّكئا فجلس– ألا وشهادةُ الزور، وقولُ الزور فما زال يكرّرُها حتى قلنا: ليته سكتَ». [۱]

ژباړه: آيا تاسو ته تر ټولو ستره ګناه ونه ښيم؟ موږ وويل: ولې نه اى د الله رسوله. هغه وفرمايل: د الله تعالى سره شريك نيول او د مور او پلار خبره نه منل. رسول الله ﷺ تكيه كړې وه نو راپاڅېده او ويې ويل: خبر اوسئ! او د دروغو وينا، خبر اوسئ! او د دروغو شاهدي. رسول اللهﷺ دا جمله دومره تكراروله چې موږ وويل: كاش چې رسول الله چوپ شي (او دا جمله نوره تكرار نه كړي.)

فعاليت

زده كوونكي دې د شرك د حراموالي په اړه د قرآني آيتونو او نبوي احاديثو په رڼا كې بحث وكړي.

د لوست ګټې اولارښوونې

پورتنى لوست ډېرې ګټې او لارښوونې لري چې ځنې يې په لاندې ډول دي:

- ❖ د حرمات الله درناوى كول غوره كار او د اجر لامل كيږي.
- ❖ د څارويو د غوښو خوړل روا دي پرته له هغو چې په قرآن كريم او نبوي احاديثو كې بيان شوي.
- ❖ بتان نجس او پليت دي، عبادت كول يې شرك او لويه ګناه ده.
- ❖ له دروغو وينا څخه ډډه كول فرض دي ځكه چې الله تعالى ورڅخه په قرآن كريم كې منع كړې او په مبارك حديث كې لويه ګناه ګڼل شوې ده.
- ❖ مشرك د داسې هلاكت سره مخامخ دى چې هيڅوك يې ورڅخه ژغورلاى نشي.
- ❖ د ديني شعائرو درناوى او احترام واجب او څوك چې د ديني شعائرو درناوى كوي دا يې د زړه د تقوا نښه ده.

---

[۱] – متفق عليه.

پوښتنې

۱- لاندې ټکي معنا کړئ:

﴿ٱلرِّجۡسَ، ٱلۡأَوۡثَٰنِ، قَوۡلَ ٱلزُّورِ، خَرَّ، فَتَخۡطَفُهُ ٱلطَّيۡرُ﴾

۲ـ په آيت کې په ﴿ذَٰلِكَ﴾ سره کوم شي ته اشاره شوې؟ روښانه يې کړئ.

۳- له ﴿حُرُمَٰتِ ٱللَّهِ﴾ څخه مقصد کوم شيان دي؟

٤- د ﴿وَأُحِلَّتْ لَكُمُ الْأَنْعَامُ إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ﴾ په جملې سره د کومې عقيدې رد شوی دی؟

۵- د ﴿شَعَٰٓئِرَ ٱللَّهِ﴾ معنا بيان کړئ.

٦- د شرك او دروغ وينا د حراموالي په اړه يو نبوي حديث بيان کړئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د (ديني مقدساتو د سپکاوي څخه د مخنيوي لارې چارې) تر عنوان لاندې يوه مقاله وليکي چې له شلو کرښو کمه نه وي.

ټولنيز عدالت د قرآن په رڼا کې

قال تعالى: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ كُونُواْ قَوَّامِينَ لِلّهِ شُهَدَاء بِالْقِسْطِ وَلاَ يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ عَلَى أَلاَّ تَعْدِلُواْ اعْدِلُواْ هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى وَاتَّقُواْ اللّهَ إِنَّ اللّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ (المائدة: ٨)

د کلمو معنا

قَوَّٰمِينَ لِلَّهِ: (قوامين) د (قوام) جمع ده، په ښه توګه هميشه د کار ترسره کوونکي.

شُهَدَآءَ: ګواهي ورکوونکي.

بِٱلْقِسْطِ: په عدل سره.

وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ: تاسو دې نه اړباسي.

شَنَـَٔانُ: دښمني او کينه.

ژباړه

اې مومنانو، د الله ﷻ لپاره کلک ولاړ او د عدل شاهدان اوسئ. د کومې ډلې دښمني دې تاسې دې ته اړ نه باسي چې له عدالت څخه واوړئ. عدالت وکړئ. عدالت تقوا ته نږدې دی او له الله پاک نه وډار شئ. بېشکه الله پاک ستاسو په کړنو ښه خبر دی.

تفسير

د آيت شرحه او څيړنه

په پورتني مبارک آيت کې الله پاک مومنانو ته امر کوي چې د هغه د اوامرو په عملي کولو او حق ټينګ ودريږي. ﴿ قَوَّٰمِينَ ﴾ د (قوام) جمع او د مبالغې صيغه ده. (قوام) هغه چا ته ويل کيږي چې يو کار په تکرار او هميشه والي سره کوي، داسې چې نوموړی کار يې عادت او کسب وګرځي او په ډېر ښه او بشپړ ډول يې سرته رسوي. په مبارک آيت کې د (لِلَّهِ) ټکی راغلی او دا ترګندوي چې د اوامرو منل او د حق په ځای کول به يوازې د الله د رضا لاس ته راوړلو په خاطر وي نه د کوم دنيوي غرض او ځان ښودنې لپاره.

له مومنانو څخه د مبارك آيت دويمه غوښتنه﴿ شُهَدَآءَ بِٱلۡقِسۡطِ ﴾ په عدالت د ګواهۍ ورکول دي. مومنان بايد د قاضي، حاكم او هر چا په وړاندې ريښتيني ګواهي ووايي او واقعيتونه پټ نه كړي. د ګواهۍ ويلو په مهال د خپلوانو، ملګرو او مادي ګټو په خاطر حق پټ نه كړي او هم د چا د دښمنۍ، وېرې او بې وزلۍ له امله په حقايقو كې بدلون رانه وړي.

د دښمنانو په اړه انصاف كول او د هغوى حقونه پوره وركول د انساني طبيعت له مخې آسانه كار نه دى نو الله پاك يې په دې جمله ﴿ وَلَا يَجۡرِمَنَّكُمۡ شَنَـَٔانُ قَوۡمٍ عَلَىٰٓ أَلَّا تَعۡدِلُواْ ﴾ كې ځانګړې يادونه وكړه چې مومنان به د كافرانو سره هم له عدالت څخه كار اخلي او شوك دې دا ګمان نه كوي چې د كافر په معامله كې عدالت پرېښودل روا دي. مبارك آيت يوازې په ځانګړې يادونه بسيا ونه كړه بلكې د ﴿ ٱعۡدِلُواْ هُوَ أَقۡرَبُ لِلتَّقۡوَىٰ ﴾ په امريه جملې سره يې يو ځل بيا په عدالت كولو ټينګار وكړ او دا يې جوته كړه چې عدالت د ګناهونو او د الله پاك د عذاب څخه د ځان ساتلو لار ده. عدل په لغت كې برابروالي ته وايي او د ظلم ضد دى، د شرعي اصطلاح له مخې هر حقدار ته د هغه حق وركول عدل بلل كيږي. د دوست او دښمن دواړو سره يو رنګ عدالت او انصاف كول په حقيقت كې يو ستر مقام او غوره صفت دى، دا مقام او صفت هغه وخت انسان ته په برخه كيږي چې په ځان كې تقوا او د الله پاك څخه وېره پيدا كړي. الله ﷻ په دې آيت كې په تقوا امر كوي: ﴿وَاتَّقُواْ اللّهَ إِنَّ اللّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾ په خپلو زړونو كې د الله وېرې ته ځاى وركړئ (څو عدالت كول درته آسانه شي،) دا هم په ياد لرئ چې هغه ستاسو په پټو او ښكاره عملونو او ستاسو په نيتونو ښه خبر دى. (او تاسو ته به ستاسو د عملونو سزا او اجر دركوي.)

په دې آيت كې د ﴿ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ﴾ په عنوان سره خطاب شوى او مؤمنانو ته هغه ژمنه او تعهد يادوي چې د توحيد د كلمې په ويلو سره يې د الله پاك سره كړى. پر دې سربېره په آيت كې د (قوامين) او (القسط) ټكي راغلي او په بېلابېلو صيغو د عدالت كولوغوښتنه شوې، په دې هم بسيا نده شوې بلكې عدالت د تقوا سره تړل شوى او په پاى كې دا زياته شوې چې الله ستاسو په عدالت كولو او عدالت پرېښودلو باندې ښه خبر

دی. د دومره تاکیداتو وروسته د یوه مومن په وړاندې د عدالت د ارزښت او فرضیت په اړه هیڅ پوښتنه نه پاتې کیږي.

د آیتونو لنډ مفهوم

په مبارک آیت کې مومنانو ته د دنیا او آخرت د نیکمرغیو لاس ته راوړلو په اړه لارښوونې شوې، له مومنانو څخه غوښتنه شوې چې د الله پاک د رضا کولو لپاره دې تل پر حق ولاړ اوسي، په ګواهۍ ویلو کې دې له دروغو او ظلم څخه ځان وساتي، آن د دښمن او کافر قوم په وړاندې دې هم له انصاف څخه کار واخلي او د هغوی په حق کې دې له حد څخه تیری نه کوي ځکه بې عدالتي او ظلم د ټولنې سوکالي او امن له منځه وړي. تقوا چې د مومن خوی دی له عدالت سره ټینګې اړیکې لري او مومن عدالت کولو ته رابولي. د آیت په پای کې الله ﷻ مومنانو ته د تقوا غوره کولو سپارښتنه کوي او دا هم ورته یادوي چې که د عدالت ځای مو ظلم ته پریښود نو هغه متعال ذات ستاسو په عملونو ښه خبر دی.

اسلام د دنیا او آخرت دین دی

الله پاک انسان د توحید منلو لپاره پیدا کړی او د الله ﷻ پر عبادت سربېره یې هغه ته د ځمکې د ودانولو دنده هم سپارلې او فرمايي: ﴿إِنِّي جَاعِلٌ فِي الأَرْضِ خَلِيفَةً﴾ (البقرة: ۳۰)

ژباړه: زه په ځمکه کې د یوه خلیفه پیدا کوونکی یم.

د ځمکې د ودانولو، پرمختګ او سوکاله ټولنې د رامنځته کولو لپاره یې هغوی ته د عدالت او انصاف کولو امر کړی. که انسان د عادلانه نظام راوستلو په ترڅ کې د دنیا نېکمرغیو ته رسیږي، له بل پلوه په همدې کار سره د الله تعالی رضا لاس ته راوړي او په اخرت کې یې د بریالیتوب لامل کیږي.

د ﴿ قَوَّامِينَ لِلَّهِ ﴾ جمله د انسان دنیوي هلې ځلې او کوښښ د اخروي کامیابۍ سره تړي. انسانان یوازې هغه مهال یو بشپړ عادلانه نظام رامنځته کولای شي چې د الله څخه وېره او د آخرت تمه ولري.

په عدل ګواهي ورکول

ګواهي ورکول د حق د ښکاره کولو او عدالت د خوندي کولو وسیله ده. د اړتیا پر مهال په حقه شاهدي ویل د الله پاک د دې وینا په اساس واجب دي چې فرمايي: ﴿وَلا يَأْبَ الشُّهَداءُ إِذا ما دُعُوا﴾ (البقرة: ۲۸۲) **ژباړه:** کله چې له ګواهانو څخه د ګواهۍ ورکولو غوښتنه وشي، نو هغوی دې ډډه نه کوي. په بل ځای کې فرمايي: ﴿وَلا تَكْتُمُوا الشَّهادَةَ. وَمَنْ يَكْتُمْها فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ﴾ (البقرة: ۲۸۳) **ژباړه:** او شاهدي هيڅکله مه پټوئ، څوک چې شاهدي پټوي د هغه زړه په ګناه خيرن دی.

له مؤمن څخه د قرآن غوښتنه دا ده چې ګواهي به يوازې د الله لپاره وايي او د پوره ريښتينولی او امانت څخه به کار اخلي. په ګواهۍ کې به له حق پرته د بل هيڅ شي پروا نه کوي. قرآن کريم د النساء په سورت کې دا موضوع په لړ تفصيل سره روښانه کړې او فرمايي: ﴿يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَداءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلى أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ إِنْ يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيراً فَاللَّهُ أَوْلى بِهِما فَلا تَتَّبِعُوا الْهَوى أَنْ تَعْدِلُوا وَإِنْ تَلْوُوا أَوْ تُعْرِضُوا فَإِنَّ اللَّهَ كانَ بِما تَعْمَلُونَ خَبِيراً﴾ (النساء:۱۳۵) **ژباړه:** ای مومنانو، د عدالت علمبرداران او د الله لپاره شاهدان اوسئ که څه هم ستاسې د عدالت کولو او شاهدۍ زيان په خپله تاسې يا ستاسو مور او پلار يا ستاسې خپلو خپلوانو ته رسيږي. د معاملې لوری شتمن وي او که بېوزله، الله له تاسې نه زيات د هغه خير غوښتونکی دی، په دې اساس د خپلو نفسي غوښتنو د پيروۍ له امله عدالت مه پرېږدئ، او که تاسې ګډې وډې وواياست يا له ريښتيا ويلو نه ډډه وکړئ نو وپوهيږئ چې څه کوئ الله پرې خبر دی.

لنډه دا چې ريښتيا ويل او په حق ګواهي ورکول د الله امر دی، که ددې ګواهۍ زيان د انسان ډېرو نږدې خپلوانو يعني مور پلار او آن د انسان خپلو شخصي ګټو ته هم رسيږي نو له ريښتيا ويلو به نه تيريږي، د چا شتمني او بې وزلي هيڅکله د حقايقو د بدلولو لپاره دليل کېدلای نشي او نه څوک د الله له عذابه ژغورلای شي.

په مبارک آيت کې د شهيد جمع (شُهَداءَ) راغلی. (شهيد) دصفت مشبه صيغه ده او د عربي ژبې د پوهانو په وينا دغه صيغه د هغه چا لپاره کارول کيږي چې په تکراري او همېشنۍ توګه يو کار سرته رسوي.

د آیت غوښتنه دا ده چې مومنان به تل د الله لپاره ګواهي ورکوي او دا د هغوی یو نه جلا کېدونکی خوی دی.

همدا راز الله پاک د (الانعام) په سورت کې فرمايي: ﴿وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُواْ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى﴾ (الأنعام: ۱۵۲) **ژباړه:** او کله چې خبره کوئ په عدالت سره يي وکړئ که معامله د خپل خپلوان هم وي.

په مخکنیو آیتونو کې د (شهداء) ټکی راغلی و خو په دې آیت کې د (قلتم) ټکی راغلی، پايله دا راوځي چې که په محکمه او د قاضي په وړاندې ګواهي وي او که په عام ډول د چا په اړه خبره کول وي، په ټولو ځایونو کې له عدالت څخه کار اخیستل واجب دي، د خپلوۍ او پردیتوب، دوستۍ او دښمنۍ، سیمې، ژبې او قوم لپاره په ګواهۍ او قضاوت کې توپیر کول ناروا او د ریښتینو مومنانو له خويونو څخه نه دي.

ټولنیز عدالت د قرآن په رڼا کې

ټولنیز عدالت

عدل د شریعت اساس او د سوکالۍ ټولنې د رامنځته کولو وسیله ده. د خلکو حقونه یوازې د عدل په مټ خوندي کېدای شي. د قرآن کریم له مخې عدل د ژوند په یوه اړخ پورې محدود نه دی، بلکې د ژوند په ټولو اړخونو کې عدل واجب دی که هغه قانون وي، که سیاست وي، که اقتصاد وي او که د ژوند بل اړخ، آن دا چې قرآن کریم د پیغمبرانو د لیږلو موخه د عدالت پلي کول ښیي او فرمایي: ﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ﴾ (الحدید:۲۵) **ژباړه:** موږ خپل پیغمپران له څرګندو نښانو سره ولیږل او له هغوی سره مو کتاب او تله نازل کړل تر څو چې خلک پر عدل ولاړ وي.

څرنګه چې په بشري ټولنه کې له عدالت پرته نه نظم راځي او نه ګډوډي له منځه ځي، نو الله پاک د نورو ټولنیزو لارښوونو په سر کې د عدالت یادونه کوي او فرمایي: ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنكَرِ وَالْبَغْيِ﴾ (النحل:۹۰) **ژباړه:** الله پاک د عدل، ښېګڼې او خپلوی د پالنې حکم کوي او له بدۍ، بې حیایی او زور ظلم څخه منع کوي.

کله چې عدالت له ټولنې څخه کډه وکړي، نو سملاسي یې ځای ظلم نیسي. ظلم د ټولو بدمرغیو او د دنیوي او اخروي عذابونو ستر لامل دی. قرآن کریم په دې اړه فرمایي: ﴿فَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا﴾ (الحج:٤٥) **ژباړه:** خومره د ظالمانو سیمې دي چې موږ هغه تباه کړې دي او نن هغه په خپلو چتونو باندې نسکورې پرتې دي.

د عدالت د زیات اهمیت او اړتیا له کبله قرآن کریم په بېلابېلو صیغو او عبارتونو د عدل یادونه کړې؛ کله د پیغمبرانو د لیږلو موخه عدالت کول ښیي؛ کله مومنانو ته د عدل کولو امرکوي او کله بیا رسول اللهﷺ ته په عدل امر کوي. د (الشوری) په سورت کې راغلي: ﴿وَأُمِرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمُ﴾ (الشوری:۱۵) **ژباړه:** ما ته امر شوی چې ستاسو په منځ کې عدل

وکړم. په همدې ډول په بل ځای کې فرمايي: ﴿قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ﴾ (الأعراف: ۱۵)
ژباړه: زما رب ما ته د انصاف کولو امر کړی دی. په دې حکمونو سربېره قرآن کريم د ځانګړو موضوعاتو په اړه هم د عدالت په پام کې نيولو حکم کړی لکه:

۱ – په تله او پيمانه کې عدالت: قرآن کريم د بيعې په مهال په تللو او پيمانه کولو کې د عدل او برابرۍ امر کوي او فرمايي: ﴿وَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بالقسط﴾ (الأنعام:۱۵۲). يعنې: تله او پيمانه په عدل سره پوره تلئ.

۲ – په وينا کې عدالت: له مومنانو څخه د قرآن کريم غوښتنه دا ده چې د عامو خبرو کولو پر مهال به هم له عدالت څخه کار اخلي او د خلکو په اړه به هغه څه وايي چې رينتيا او واقعيت وي. د (الأنعام) سورت موږ ته داسې لارښوونه کوي: ﴿وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى﴾ (الأنعام: ۱۵۲) **ژباړه:** او کله چې خبره کوئ په عدالت سره يې وکړئ که معامله د خپل خپلوان هم وي.

۳ – په ګواهۍ کې عدالت

د قاضي او محکمې په وړاندې په ګواهۍ ويلو کې عدالت کول د قرآن غوښتنه ده چې څو ځلې تکرار شوې او لږ مخکې يې يادونه وشوه.

۴ – په پرېکړه کې عدالت

قرآن کريم مومنانو ته حکم کوي چې د پرېکړې او قضاوت کولو پر مهال له توپير پرته عدالت وکړي، فرمايي:﴿وَإِذَا حَكَمْتُم بَيْنَ النَّاسِ أَن تَحْكُمُواْ بِالْعَدْلِ﴾ (آل عمران:۵۸) **ژباړه:** او کله چې د خلکو په منځ کې پرېکړه کوئ نو په عدالت سره يې وکړئ.

په دې بنسټ د پرېکړې پر مهال د خپلوۍ، قوم، ژبې او سيمې لپاره عدالت قرباني کول د الله پاک له حکمونو څخه سرغړونه ده.

دا آيت په څرګند ډول له مسلمانانو څخه غواړي چې قانون بايد په شتمن او بې وزله، آمر او مامور او د ټولنې په واکمنو او بې وسو خلکو يو ډول پلی شي. د صحيح البخاري د روايت له مخې د رسول اللهﷺ په زمانه کې يوې ښځې غلا وکړه، د نوموړې ښځې د قبيلې خلکو د پيغمبرﷺ خوږ ملګری اسامه (رضي الله عنه) هغه ته واسطه کړ څو له سزا ورکولو تېر شي. رسول اللهﷺ د سپارښتنې او واسطې په دې کار سخت غوسه شو او خلکو ته يې وويل: له تاسو څخه پخواني امتونه له دې امله تباه شوي وو چې که شتمن

سړي به غلا وکړه نو له سزا پرته به يې پرېښودو خو که بې وزله به غلا وکړه لاس به يې ترې غوڅولو. په خدای قسم که د محمد لور فاطمې غلا کړې وای هم به مې لاس ترې غوڅ کړی و. عايشه رضی الله عنها فرمايي چې پيغمبرﷺ نوموړې ښځې ته سزا ورکړه او هغې هم توبه وويسته چې وروسته يوه پرهېزګاره ښځه ترې جوړه شوه.

۵ – د دښمنانو په اړه عدالت

قرآن کريم د دښمنانو او کافرانو په حق کې هم د عدالت د پرېښودلو اجازه نه ورکوي او داسې حکم کوي: ﴿وَلاَ يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ عَلَى أَلاَّ تَعْدِلُواْ﴾.

رسول اللهﷺ د هغو نامسلمانو معاهدو خلکو په اړه چې د اسلامي حکومت تر بيرغ لاندې اوسيږي، فرمايي: «أَلاَ مَنْ ظَلَمَ مُعَاهِدًا أَوِ انْتَقَصَهُ أَوْ كَلَّفَهُ فَوْقَ طَاقَتِهِ أَوْ أَخَذَ مِنْهُ شَيْئًا بِغَيْرِ طِيبِ نَفْسٍ فَأَنَا حَجِيجُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ»[1] **ژباړه:** چا چې پر معاهد ظلم وکړ، يا يې هغه ته زيان ورساوه، يا يې له توان څخه په پورته کار وګوماره او يا يې هم له هغه څخه د هغه له خوښې پرته څه شی واخيست نو د قيامت په ورځ به يې زه پخپله مدعي يم.

کله چې قرآن کريم د کافرانو په اړه د عدالت امر کوي نو د مومنانو او دوستانو سره ظلم کول خو په هيڅ ډول روا نه دي.

په عدالت د امر کولو سربېره قرآن کريم ظلم او ظالمان سخت غندلي، هغوی يې د الله پاک له رحمت څخه لرې ګڼلي او د دردناک عذاب ژمنه يې ورسره کړې چې فرمايي: ﴿أَلاَ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ﴾ (هود: ۱۸) **ژباړه:** خبر اوسئ! په ظالمانو د الله لعنت دی. همدا راز فرمايي: ﴿إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ (ابراهيم: ۲۲) **ژباړه:** بېشکه د ظالمانو لپاره دردناک عذاب دی.

رسول اللهﷺ هغه شخص هم د الله په عذاب اخته ګڼلی چې د ظالم مرسته کوي، فرمايي: «مَنْ أَعَانَ عَلَى خُصُومَةٍ بِظُلْمٍ، أَوْ يُعِينُ عَلَى ظُلْمٍ، لَمْ يَزَلْ فِي سَخَطِ اللهِ حَتَّى يَنْزِعَ»[2] چا چې په کومه شخړه کې د ظلم مرسته وکړه، تر هغې به د الله پاک په غضب اخته وي څو چې دا مرسته پرېږدي.

۱– سنن ابي داود

۲– رواه بن ماجه في سننه

پر عدالت د قرآني آيتونو او مباركو حديثونو دومره زيات ټينګار دا جوتوي چې مومن يوازې په فردي توګه په عدالت كولو مكلف نه دې بلكې له مومنانو څخه د شريعت غوښتنه دا ده چې دوى بايد په ټوله كې د عدالت د بيرغ پورته كوونكي او د ځمكې په مخ د يوه ټريوال عادل نظام راوستونكي وي.

پورتني آيتونه په ټوله كې د هر اړخيز او بشپړ عدالت غوښتنه كوي چې لاندې موارد يې د بېلګې په توګه وړاندې كيږي:

١ - په اسلامي ټولنه كې بايد قوانين له توپير پرته پر شتمن او بې وزله، آمر او مامور، ځواكمن او بې وسه يو ډول تطبيق شي او ټول د قانون په وړاندې په عملي توګه يو برابر وي.

٢ - چارواكي اود ټولنې واكمنان بايد دشمنى په وېش كې عدالت اوانصاف مراعات كړي، او ټولو افرادو ته به د هغوى د وړتياوو سره سم د كار يو ډول فرصتونه رامنځته كوي.

٣ - د زده كړو آسانتياوې به ټولو وګړو ته له توپير پرته چمتو كيږي څو ټولنه له طبقاتي نظام څخه وژغورل شي او وګړي له كوم تبعيض پرته د وروڼو په څېر ژوند وكړي.

له الله ﷻ څخه وېره

﴿اعْدِلُواْ هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى وَاتَّقُواْ اللّهَ إِنَّ اللّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾

د تقوا لغوي معنا ساتنه او دفع كول دي. د شرعې په اصطلاح كې د نېكيو په كولو او د بديو په پرېښودلو سره د الله پاك له عذاب څخه ځان ژغورلو ته تقوا ويل كيږي.

له ابوهريره رضى الله عنه څخه د تقوا د معنا په اړه پوښتنه وشوه. هغه وويل: آيا په ازغنه لاره تللى يې؟ پوښتونكي وويل: هو. ابوهريره رضى الله عنه وويل: په ازغنه لار څه ډول تيرېږې؟ پوښتونكي وويل: كله چې ازغي وينم لاره بدلوم او ځان ترې ساتم. ابوهريره رضى الله عنه وويل: همدا تقوا ده.

يعني د ګناه په لېدو سره له هغې څخه لاره بدلول او ورڅخه ځان ساتل تقوا ګڼل كيږي.

په قرآن كريم كې د تقوا په اړه خورا زيات آيتونه راغلي او مومنانو ته په تقوا خپلولو امر شوى., الله پاك فرمايي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ﴾ (آل عمران: ١٠٢) **ژباړه:** اى مومنانو! له الله نه داسې ووېرېږئ څنګه چې له هغه نه د وېرېدو حق دى. په مومن كې د عدالت خوى د تقوا په نتيجه كې رامنځته كيږي. مومنان يوازې هغه مهال بشپړ او هر اړخيز عدالت رامنځته كولاى شي چې په ځانونو كې تقوا پيدا كړي.

تقوا د ټولنې په سوکالۍ او پرمختګ کې زيات اغېز لري، کله چې په واقعي توګه د الله وېره د انسانانو په زړونو کې ځای ونيسي، دا وېره د دې لامل کيږي چې خلك په هر ځای کې له خيانت، غلا، ظلم، فحشا او ټولو ناوړو کارونو څخه ځانونه وژغوري او ټولنې ته امن راشي. همدا راز له الله څخه وېره انسانان د خالق او مخلوق حقونو ادا کولو ته اړباسي.

رسول الله ﷺ په دې اړه داسې امر کوي: «اتق الله حيث ما كنت، وأتبع السيئة الحسنة تمحها، وخالق الناس بخلق حسن» [1] **ژباړه:** هر چېرې چې ياست له الله نهووېرېږه! په بدۍ پسې نيکي کوه څو له منځه يې يوسي او د خلکو سره ښه چلن کوه.

د تقوا ګټې

تقوا زياتې دنيوي او اخروي ګټې لري چې ځينې يې په لنډ ډول داسې څرګندوو:

۱ - **د الله پاک مرسته او ملتيا:** الله پاک فرمايي: ﴿وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ﴾ (التوبه: ۳۶) **ژباړه:** وپوهيږئ چې الله د متقيانو ملګرى دى. بل ځای فرمايي: ﴿وَمَن يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقْهِ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ﴾ (النور: ۵۲) **ژباړه:** هغه کسان بريالي دي چې د الله پاك او د هغه د پيغمبر امر ومني او له الله څخه ووېرېږي.

۲ - **د ګناهونو بخښنه:** الله پاك فرمايي: ﴿وَمَن يَتَّقِ اللَّهَ يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيُعْظِمْ لَهُ أَجْرًا﴾ (الطلاق: ۵) **ژباړه:** څوك چې له الله نه ووېرېږي الله پاك به د هغه ګناهونه وبخښي او اجر به يې زيات کړي.

۳ - **جنت ته ننوتل:** متقيان به په جنت کې وي: ﴿إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ﴾ [الحجر:۴۵] **ژباړه:** متقيان به په جنتونو او چينو کې وي.

۴ - **د زړه ډاډ او د ستونزو هواريدل:** په دې اړه الله پاك فرمايلي: ﴿أَلا إِنَّ أَوْلِيَاء اللّهِ لاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ۝الَّذِينَ آمَنُواْ وَكَانُواْ يَتَّقُونَ﴾ [يونس: ۶۲-۶۳] **ژباړه:** خبر اوسئ! څوك چې د الله دوستان دي پر هغوی کومه وېره او کړاو نشته، هغوی چې ايمان يې راوړی او تقوا يې خپله کړې.

په بل آيت کې فرمايي: ﴿وَمَن يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَل لَّهُ مَخْرَجًا﴾ (الطلاق: ۲) **ژباړه:** څوك چې له الله نه ووېرېږي، الله به د هغه لپاره له ستونزو نه د وتلو لار پيدا کړي.

---

[1] - مسند البزار.

د لوست گټې او لارښوونې

- په هر وخت او هر ځای کې د الله اطاعت د مومن دنده ده.
- په گواهۍ ورکولو کې باید ریښتیا او واقعیت په پام کې ونیول شي. نه خپلوي، دوستي او یا کومه بله اړیکه.
- له چا سره دښمني باید د عدالت د پښو لاندې کولو لامل نه شي.
- په پټو او ښکاره ځایونو کې له الله پاك څخه وېره کول.
- تقوا غوره کول د عدالت لامل کیږي.
- په تقوا غوره کولو سره انسان ډېرې دنیوي او اخروي گټې ترلاسه کوي.
- عدالت یوازې په محکمه کې په پرېکړو پورې منحصر نه دی بلکې په عامو خبرو او هر ځای کې عدالت کول فرض دی.

فعالیت

زده کوونکي دې له یادو څخه د تقوا په اړه مبارك آیتونه او حدیثونه له ژباړې سره خپلو ملگرو ته ولولي.

پوښتنې

١- لاندې کلمې معنا کړئ:

(قَوَّٰمِينَ لِلَّهِ، شُهَدَآءَ، بِٱلۡقِسۡطِ، وَلَا يَجۡرِمَنَّكُمۡ).

١- د لوستل شویو آیتونو لنډ مفهوم روښانه کړئ.

٣- (قوامین) کومه صیغه ده او هم یې معنا روښانه کړئ.

٤- د عدل لغوي او اصطلاحي معنا ووایاست.

٥- د عدالت کولو په اړه دوه قرآني آیتونه ولولئ.

٦- د تقوا لغوي او اصطلاحي معنا بیان کړئ.

٧- د تقوا دنیوي او اخروي گټې کومې کومې دي؟

کورنۍ دنده

(پر ټولنې باندې د عدالت اغېزې) تر سرلیك لاندې یوه مقاله ولیکئ چې له شلو کرښو کمه نه وي.

د انسان د وینو تویولو حرمت

﴿وَلاَ تَقْتُلُواْ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللّهُ إِلاَّ بِالحَقِّ وَمَن قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهِ سُلْطَانًا فَلاَ يُسْرِف فِّي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا﴾ [سورة الإسراء: ٣٣]

د کلمو معنا

وَلاَ تَقْتُلُواْ:	او تاسې مه وژنئ.
النَّفْسَ الَّتِي:	هغه نفس چې.
إِلاَّ بِالحَقِّ:	مگر په حق سره (چې قصاص،رجم او ارتداد دی).
وَمَن قُتِلَ مَظْلُومًا:	او څوک چې مظلوم (په ظلم) ووژل شي.
لِوَلِيِّهِ:	د وژل شوي د وارث لپاره.
سُلْطَانًا:	زور او برلاسي.
فَلاَ يُسْرِف:	اسراف دې نه کوي، یعنی له وژونکي پرته دې بل څوک نه وژني.
مَنْصُورًا:	مرسته کړی شوی.

ژباړه: او مه وژنئ تاسې هغه نفس چې الله يې وژل حرام کړي دي مگر په حق سره يې وژلی شئ او څوک چې مظلوم ووژل شو نو موږ يې وارث ته د غچ (بدل) اخیستلو قوت او توان ورکړی دی، نو په وژنه کې دې تېری او اسراف نه کوی، بیشکه له وارث سره کومک شوی دی.

تفسیر

۱ـ د آیت شرح او څېړنه

دا مبارک آیت چې د (اسراء) سورت ۳۳ آیت دی د یو لړ الهي منهیاتو په ترخ کې راغلی دی چې د هغو له جملې څخه له الله تعالی سره شریک نیول، د مور او پلار آزارول، د اسراف او تبذیر څخه ځان ژغورل، د بیوزلی او تنگ لاسی له ویرې د اولادونو وژنه، له زنا او بی حیایئ څخه لرې والی، د یتیم د مال خوړل او په پای کې د تکبر، غرور او ځان ښودلو څخه ځان ساتل.

اما د پاملرنې وړ ټکی دا دی چې د نفس له وژلو څخه دوه ځله او په بیلابېلو بڼو منع راغلې ده.

د لوست له آیت څخه دوه آیته وړاندې داسې راغلي دي: ﴿وَلاَ تَقْتُلُواْ أَوْلادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلاقٍ﴾ یعنې: خپل اولاد د فقر او بیوزلۍ له ویرې مه وژنئ، یعنې د بی ګناه نفس وژنه مه کوئ، بیا وروسته له زنا او بې حیايئ څخه منع راغلې ده او بیا په هغه پسې سمدلاسه د نفس د وژنې مسئله او د هغه حرمت وروسته له خاصې یادونې دویم ځل په عام ډول یادونه شوې ده چې دویم ځلي ټینګار په خپله دا څرګندوی چې د انسان وژنه ډېره لویه ګناه ده، ځکه اسلام د انسان وجود ته داسې ګوري چې ګواکې دا یوه بنا(تعمیر) ده چې د الله تعالی له خوا جوړه شوې ده نو هیڅوا ته اجازه نشته چې دا تعمیر ونړوي او ړنګ یې کړي مګر دا چې د هغه اجازه یې لاس ته راوړې وي.

﴿وَلاَ تَقْتُلُواْ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللّهُ إِلاَّ بِالحَقِّ﴾ په دې مبارک آیت کې له نهی څخه سربیره د بی ګناه نفس د وژنې په حرمت هم تصریح شوې ده، نو هر کله چې نهی هم حراموالی دی او ښکاره حرمت هم راغلی نو ګواکې دوه ځلې یې په حرمت ټینګار او تاکید شوی دی په دې وجه په هغه حدیث کې چې بیهقي او نسايي او نورو محدثینو له پیغمبرﷺ څخه نقل کړي: چې د مسلمان د وژنې ګناه د ټولې نړۍ له نړولو څخه لویه ګڼل شویده.

د الله رسولﷺ وفرمایل: "لَزَوَالُ الدُّنيا أَهْوَنُ على الله مِن قتلِ رجل مسلم"[١]. **ژباړه:** د ټولې نړۍ له منځه تلل د الله په وړاندې د مسلمان له وژنې څخه ډېره بی ارزښته ده؛ یعنی که یو تن ټوله نړۍ ونړوي او خرابه یې کړي دا د یو مسلمان له وژنې څخه ډېره کمه ده.

نو د همدې ټینګار پر اساس و چې حضرت ابن عباسرضي الله عنه به پر دې فتوی ورکوله چې د مسلمان د قصدي او عمدي وژونکي توبه هیڅکله هم نه قبلیږي او هغه به د تل لپاره په اور کې سوځیږي.

(إلا بالحق) په (لا تقتلوا) پورې اړه لري او دا له عامو حالتونو څخه استثناء ده، یعنی په هیڅ حالت د حالتونو کې هغه مسلمان نفس چې الله تعالی یې وژنه حرامه کړې ده مه وژنئ مګر دا چې د داسې څه مرتکب شوی وي چې د ده وژنه مباح کوي، د "إلا بالحق" توضیح او تفسیر په هغه حدیث کې چې بخاري او مسلم نقل کړی راغلی دی چې رسول

---

[١] – سنن نسائی.

الله ﷺ فرمايلي دي: "لا يَحِلُّ دَمُ امرئ مسلم يشهدُ أَن لا إِله إِلا الله وأني رسول الله، إِلا باحدى ثلاث: الثَّيِّبُ الزَّاني، والنّفْسُ بالنَّفْسِ، والتَّارِكُ لدينِهِ، المفارقُ للجمَاعَةِ"[١]. يعني: د هغه مسلمان د وينې تويېدنه چې د الله په وحدانيت او د رسول عليه السلام په رسالت ګواهي ورکوي روا نده مګر په ارتکاب د يو له دريو شيانو: د نفس وژنه(چې په قصدي توګه وي)، زنا کول د محصنتوب په حالت کې، يعنی چې زاني نکاح کړې وي اوبل د دين پرېښودونکی(مرتد)کوم چې د مسلمانانو له ډلې څخه جلا شوی وي.

دلته دا خبره د يادولو وړ ده چې د کافر وژنه هم په هغه صورت کې، چې محارب نه وي، يعنی د مسلمانانو پر ضد د جنګ په صف کې ولاړ نه وي، د همدې مبارک آيت په حکم سره روا نه ده، ځکه په آيت کې د اسلام قيد نه دی ياد شوی بلکې نفس مطلق ذکرشوی دی، نو هغه کافران چې له مسلمانانو سره ژمن(معاهد) دي يا هغه کافران چې د مسلمانانو په سيمو کې ژوند کوي (ذميين) يا هغه کسان چې د ويزې او پاسپورټ د اجازې له لارې اسلامي هيوادونو ته سفر کوي، د دې ډول خلکو وژنه روا نه ده. اسلام د وينو بهولو او وژلو دين نه دی، بلکې د امن او رحمت دين دی او يوازې د هغو کافرانو د وژلو اجازه ورکوي چې د اسلام د دين د دعوت د خپرېدو مخه نيسي او جنګ ته پرسولې ترجيح ورکوي.

﴿وَمَن قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهِ سُلْطَانًا﴾ د دې مبارک آيت دا برخه مونږ ته دا را په ګوته کوي چې د اسلام سپېڅلی دين د خلکو له وينو څخه په ټوله معنا داسې ساتنه کوي لکه څنګه چې د خلکو د مالونو عزت او حيثيت څخه ساتنه کوي. اسلام له يوې خوا د خلکو په زړونو کې د اخروي جزا ويره پيدا کوي او فرمايي: ﴿مَن قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا﴾ (المائده/٣٢). **ژباړه:** څوک چې يو نفس پرته له بدل يا فساد نه په ځمکه کې وژني نو لکه چې ټول خلک يې وژلي وي.

ترڅو خلک د وينو تويېدو د اخروي جزا په لويوالی وپوهيږي او د داسې جرم له ارتکاب څخه لاس واخلي، له بلې خوا يې قاتل ته سخته دنيوی سزا وټاکله چې هغه قصاص دی، ځکه که چيرې شيطان هغه تېر باسي او له آخرت څخه يې غافله کړي نو له دنيوي سزا څخه به وويرېږي او د خلکو وينې به و نه بهوي، او د مبارک آيت دا برخه همدې دنيوی

---

[١] – صحيح البخاری، کتاب الديات باب قول الله تعالى أن النفس بالنفس.

سزا ته اشاره کوي، فرمايي څوک چې په مظلومه توګه ووژل شي يعنی پرته له داسې عمل کولو چې د ده د وژلو لامل وي نو مونږ د ده د ولي او د ده د وينو وارث ته برلاسي او قدرت ورکړی دی. له ولي څخه هغه څوک مراد دی چې د وژل شوي د وينو بدله غواړي لکه پلار يی زوی يا ورور يی او يا د نږدې خپلوانو څخه يی کومٍ بل تن. او په هغه صورت کې چې وژل شوی کس هيڅ ولي ونه لري، نومسلمان حاکم د هغه ولي ګڼل کيږي او د سلطان څخه هغه قوت مراد دی چې اسلامي شريعت د وژل شوي ولي ته وربښلی دی په داسې توګه چې هغه ته يی په يو له دريو شيانو عام او تام اختيار ورکړی دی: يا له وژونکي څخه بدل (قصاص) يا د وينې بيه(ديت) يا عفو او ببښنه. څرنګه چې شريعت د وژل شوي لورې ته زياته پاملرنه لري نو ځکه څوک د ده د مطلقی آزادی او خپلواکی مخه نشي نيولی، البته داسې نصيحت ورته کولای شي چې د قصاص په ځای عفوه غوره کړي يا ديت واخلي خو زور پرې نشي کولای.

﴿فَلاَ يُسْرِف فِّي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا﴾ د مبارك آيت دا وروستنۍ برخه د وژل شوي وارث او ولي ته داسې ارشاد کوي چې هرکله اسلامي شريعت ده ته دا قوت ورکړی او د ده په څنګ کې د ده د حق ورکولو لپاره دريدلی دی نو په وارث هم لازمه ده چې د ټاکلو پولو څخه تيری ونه کړي مثلاً دوه تنه د يو تن په بدل کې مړه نه کړي يا له قاتل پرته بل کوم خپلوان يی د قصاص لپاره غوره نه کړي يا وژونکی له قصاصه وروسته مثله نه کړي يعنی د بدن غړي يی پرې نه کړي. له اسلام نه مخکې د جاهليت له عادتونو څخه دا هم و چې په وژونکي سربيره به يې د هغه د کورنۍ نورغړي هم وژل او يا دا چې وژونکی به د لوړې او شريفې کورنۍ څخه نه و نو دوی به دا وژونکی پريښود، د هغه له قوم او ټبر څخه به يی بل تن چې د وژل شوي سره به په رتبه کې مساوي و هغه به يی واژه، خو په اسلام کې دا ټول په وژنه کې اسراف او تيری ګڼل شوی او منع دی.

د ﴿ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا﴾ جمله په حقيقت کې په وژنه کې له اسراف څخه په منع تعليل او استدلال دی. او د (إنه) ضمير د وژل شوي ولي ته راجع دی، يعنی په وژنه کې دې دا ولي اسراف او تيری نه کوي ځکه الله تعالی د هغه سره د خپل شريعت له لارې مرسته کړيده او د مسلمانانو حاکم يی ورته د مرستندوی په توګه ټاکلی دی.

د انسان د وینو تویولو حرمت

په مبارک آیت کې غور او سوچ

د لوست مبارک آیت لکه څنګه چې یو شمیر مفسرین فرمايي، لومړنی آیت دی چې د قتل په هکله نازل شوی دی. هرکله چې انسان په هغه کې ژور فکر او نظر واچوي، نو ډیرې لویې چارې به پکې ومومي. په لومړي قدم کې د هغه عمل له ترسره کولو نه په ډیرشدت او ټینګار سره منع راغلې ده چې د لویو ګناهونو له جملې څخه ګڼل کیږي او د الله د قهر او غوسې لامل ګرځي چې هغه د بې ګناه نفس وژنه ده او په صراحت سره یې په اړه په بل آیت داسې فرمایلي دي: ﴿وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا﴾ [النساء/۹۳].

ژباړه: او هغه څوک چې ووژني مؤمن په قصد سره نو د هغه جزا جهنم دی، همیش به وي په دې کې او غضب کړی دی الله پر هغه او لعنت یې کړی پر هغه او تیار کړی یې دی د هغه لپاره عذاب لوی.

او په بل ځای کې د نفس له وژنې څخه ممانعت د شرك نه د نهې سره یوځای ذکرشوی دی الله تعالی فرمايي: ﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا﴾ [الفرقان/۶۸].

ژباړه: او(د الله نیک بندګان) هغه کسان دي چې د الله ترڅنګ نور خدایان نه بلي او نه وژني هغه نفس چې پرته له حق نه یې وژل الله تعالی حرام کړي دي.

همدارنګه په دې هکله د رسول اللهﷺ په احادیثو کې هم منع راغلې ده، په هغه حدیث کې چې بخاري او مسلم دواړو بیان کړی دی د الله رسولﷺ د قیامت په ورځ د خلکو په منځ کې لومړنی الهي فیصله او پریکړه د وژنې او وینې تویونې ټاکلې ده او داسې فرمايي: "أَوَّل مَا يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ يَوْمَ القِيَامَةِ فِي الدِّمَاءِ" [1]. یعنې: د قیامت په ورځ لومړنی شی چې د هغه په هکله فیصله کیږي هغه د وینې تویونې فیصله ده.

[1] – صحيح البخارى، كتاب الديات.

په بل حدیث کې راځي: "لَوْ أَنَّ أَهْلَ السَّمَاءِ وَأَهْلَ الأَرْضِ اشْتَرَكُوا فِي دَمِ مُؤْمِنٍ لَأَكَبَّهُمُ اللهُ فِي النَّارِ"[۱]. یعنی: که چیرې د آسمانونو او ځمکې خلك د یوه مسلمان په وژنه کې راټول او شریك شي نو پاك الله به ټول په دوزخ کې واچوي. په دې شدیده منع کې اصلي لامل دا دی چې وژنه د ټولنې د وګړو ترمنځ د کینو، دښمنیو او جګړو خپریدو لامل ګرځي.

دلوست مبارك آیت په دویم قدم کې د وژل شوي د اولیاوو لپاره داسې لارښوونې کوي چې د هغوی نفس آراموي، قهر او غوسه یې کموي او د غچ اخیستلو جذبه یې له منځه وړي، ځکه دوی په ډاډمن زړه په قصاص برلاسي کوي، حکومت او قوت ټول د دوی په واك کې ورکوي.

دا حقیقت دی چې انساني فطرت د خپلوانو د وژلو په صورت کې په ډیره تیزۍ سره د غچ اخیستلو غوښتونکي دي او که داخلي آرامتیا او هوساینه ونه مومي، نو هر ډول ناسمو کړنو ته لاس اچوي، خو کله چې پوه شي چې الله او د الله شریعت او د مسلمانانو حاکم ټول د ده په طرف دي او په آسانۍ سره خپل مقصد ترلاسه کولی شي، نو په خپل سر او خپله خوښه څه کار ته لاس نه اچوي.

د آیت لنډ مفهوم

په لنډه توګه ویلای شو چې د دې لوست مبارك آیت په ډیر ټینګار سره د نفس له وژلو او وینو تویولو څخه منع کوي، برابره ده چې مسلمان وي یا غیر مسلم خو چې محارب نه وي، البته د مسلمان د وژلو ګناه د نورو په پرتله ډیره زیاته ده، همدا لامل دی چې ډیر فقهاء (پرته له احنافو) په دې آند دي چې مسلمان د اهل ذمه په وړاندې نه قصاص کیږي خو د هغو وژنه روا نده او وژونکی ډیره لویه ګناه ترسره کوي نوځکه د تعزیر او سزا وړ دی، د تاکید او ټینګار قوت له دوو شیانو څخه څرګندیږي یو تعمیم ورروسته له تخصیص، یعنی ورروسته له ځانګړې منعې څخه چې د اولاد له وژلو څخه په مخکینې آیت کې راغلې ده او په دې دویم آیت کې په عمومي توګه د مطلق نفس له وژلو څخه منع راغلې ده او هم یې په حرمت تصریح شوې ده، البته د عمومي نهې څخه ځینې ځایونه استثناء شوي دي چې د نبي کریمﷺ مبارکو احادیثو هغه معین کړي دي، د دې تر څنګ د ناحقه وژنې په صورت کې اسلامي شریعت د مقتول ورثه پر قاتل برلاسې کوي

---

۱ – سنن ترمذی، باب الحکم فی الدماء

چې که وغواړي له هغه شخه قصاص یا د خپل وژل شوي د وينو ديت واخلي يا وروسته له بشپړې برلاسي يې معاف کړي چې دا کار د شريعت ترغيب او تشويق هم له ځانه سره لري، د آيت په وروستۍ برخه کې دې ته اشاره شويده چې هرکله له قاتل شخه د مقتول د غچ اخيستلو په هکله محمدي شريعت د مقتول د ولي مرستندوی دی، نو بايد هغه د اسلام له چوکاټ شخه ونه وځي او په داسې کارونو لاس پورې نه کړي چې ناروا او د قرآن په تعبير سره اسراف او تيری بلل کيږي.

فعاليت

زده کوونکي دې په دريو ډلو وويشل شي او د لاندينيو دريو موضوعګانو په هکله دې بحث او شيړنه وکړي:

۱ـ د اسلامي قوانينو او احکامو ټولنيزوالی ۲ـ د اسلامي احکامو او قوانينو فطري والی ۳ـ د امن او جګړو په له منځه وړلو کې د اسلام نقش.

د لوست ګټې او لارښوونې

په دې لوست کې ډېر درسونه او عبرتونه نغښتي دي چې يوې ګوښې ته يې اشاره کيږي:

- ❖ د بيوزلۍ يا د شرم او ننګ له ويرې د اولاد وژلو حراموالی لکه چې د جاهليت په وخت کې به يې خپلې لورګانې وژلې.
- ❖ پرته له حقه د نفس د وژلو حرمت.
- ❖ په دغو صورتونو کې د نفس د وژلو جواز: کله چې څوک قصداً ووژني، دا چې محصن زنا وکړي او يا دا چې له دين شخه وګرځي او د مسلمانانو ډله پريږدي په دې شرط چې په خپله خوښه يې ايمان منلی وي.
- ❖ د دې خبرې اثبات چې اسلامي احکام په بشپړه توګه د انساني فطرت سره برابر دي.
- ❖ حکومتي چارواکو ته دنده سپارل که هغوی قاضيان وي يا حاکمان ترڅو د مقتول له ورثې سره مرسته وکړي.
- ❖ د مقتول د قوم او ټبر د بيځايه تيريو مخه نيول.

پوښتنې

۱ـ لاندې کلمې وژباړئ:

{وَلَا تَقْتُلُوا} {إِلَّا بِالْحَقِّ} {مَظْلُومًا} {لِوَلِيِّهِ} {سُلْطَانًا} {مَنْصُورًا}

۲ـ د منهیاتو په هکله چې د لوست د مبارک آیت څخه معلومیږي خپل معلومات ولیکئ؟

۳ـ هغه دوه اړخونه چې د نفس د وژنې پر ممانعت دلالت او ټینگار کوي، څرگند کړئ؟

۴ـ د نفس وژنه په کومو حالاتو کې جواز لري؟

۵ـ له قصاص، دیت او عفوې څخه څه مراد دي او کوم یوغوره دی؟

۶ـ دا جمله: ﴿فَلاَ يُسْرِف فِّي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا﴾ تفسیر کړئ؟

۷ـ په مبارک آیت کې له «سلطان» څخه څه مراد دی؟

۸ـ د جاهلیت د خلکو عکس العمل د وژنې په هکله څه و؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د لاندې دوو موضوع گانو څخه یوه موضوع غوره کړي او د هغې په هکله دې یو مخ لنډ تفسیر ولیکي.

۱ـ د قرآن کریم په آیتونوکې د نفس د وژنې گناه.

۲ـ د نبي کریمﷺ په احادیثو کې د نفس د وژنې گناه.

د خلکو پر شتمنیو د تیري حرمت

قال الله تعالی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَأْكُلُواْ أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلاَّ أَن تَكُونَ تِجَارَةً عَن تَرَاضٍ مِّنكُمْ وَلاَ تَقْتُلُواْ أَنفُسَكُمْ إِنَّ اللّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾ [النساء ۲۹]

د کلمو معنا

آمَنُواْ: ایمان مو راوړی، یعنی الله او د هغه رسول رښتینی ګڼئ.

بِالْبَاطِلِ: په ناحقه او ناروا توګه.

تِجَارَةً: پېرودل او پلورل، اخیستل او خرخول، سوداګري.

عَن تَرَاضٍ: د دواړو خواوو په خوښه.

وَلاَ تَقْتُلُواْ أَنفُسَكُمْ: او خپل ځانونه مه وژنئ، د یو او بل د نفسونو او ارواحو د له منځه وړلو لامل نه شئ.

ژباړه

ای مؤمنانو، مالونه مو په خپلو منځونو کې په ناروا مه خورئ، مګر هغه چې د طرفینو د خوښې په رڼا کې د راکړې ورکړې له لیارې وي. او مه وژنئ ځانونه مو، بیشکه الله پاک پر تاسې ډیر مهربان دی.

تفسیر

د آیت شرح او څیړنه

دا مبارك آیت د قرآني آیتونو څخه یو ډیر عظیم آیت دی چې د بشر لپاره د ژوند کولو اصول او قواعد بیانوي او هغوی ته د دې لارښوونه کوي چې په ټولنه کې باید د ځنګل قانون حاکم نه وي او نه هم خلك د خپلو مالونو په ساتنې کې د ظلم اوتیري ښکارشي او یا په چل او دوکې سره د هغوی مالونه او پانګې لوټ شي. همدارنګه باید د خلکو په نفسونو حمله ونشي او یا یې بیځایه وینې ونه بهیږي. ټول شیان باید محفوظ او ساتلي واوسي، خو یوازې د اړتیاوو او ستونزو د له منځه وړلو لپاره یو شی د تجارت په

نامه(پلورل او پیرودل) چې په هغه کې د خلکو مصلحت دی روا او مباح دی هغه هم په دې شرط چې د دواړو خواوو په رضایت او خوښۍ سره وي.

د یادولو وړ ټکی دا دی دا مبارك آیت د هغو آیتونو په لړ کې ځای لري چې د ژوندانه چارې تنظیموي، لکه د کورنۍ تشکیل، د محرماتو بیانول، د میراث ویشل او داسې نورمسایل. له دې آیت څخه وړاندې د احکامو آسانی، د شرعي قوانینو تخفیف او د انساني فطرت سره د دې احکامو مطابقت او برابرۍ ته اشاره شوې ده چې زموږ د همدې لوست آیت له فطرت سره د اسلام د دین دمطابقت او برابري لپاره یوه غوره بېلګه ده. ځکه انسان فطرتاً هیچا ته اجازه نه ورکوي چې پرته د هغه له رضا او اجازې د هغه په اړوندو مالونو کې تصرف وکړي. بناء قرآن کریم داسې فرمايي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَأْكُلُواْ أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ﴾ مفسرین وايي: د محرماتو یا هغو ښځو یادونه چې نکاح یې پر انسان حرامه ده په مخکني آیت کې او ورپسې آیت کې په ناحقه توګه د خلکو د مالونو د خوړلو د حرمت یادول، پر دې دلالت کوي چې په کومه اندازه د انسان مور، خور او داسې نور پر هغه حرام دي د نورو کسانو مالونه هم په هماغه اندازه پرانسان حرام او ناروا دي. له دې امله که انسان فکر وکړي دا مسئله ډېره حساسه او دقیقه ده. له ﴿ لاَ تَأْكُلُواْ﴾ څخه مراد یوازې خوراك نه دی، بلکې موخه یې ټول ناروا تصرفات دي. هرکله چې په غالبه توګه د یوه شي اخیستل د هغه د خوړلو لپاره وي نو دلته هم د اکل په کلمې سره ورځنې تعبیر شوی دی. له ﴿بِالْبَاطِلِ﴾ څخه مراد هر هغه طریقه او لاره ده چې د اسلامي شرعې خلاف وي، لکه سود، جواري، خیانت، ظلم او داسې نور. د مبارك آیت د دې جملې معنا داسې ده چې یو د بل په مالونو کې د شرعې پر خلاف هیڅ ډول بېځایه تصرفات مه کوئ، ځکه تاسو ایمان غوره کړی دی او هغه د خلکو د حقوقو د مراعاتولو غوښتونکی دی.

﴿إِلاَّ أَن تَكُونَ تِجَارَةً عَن تَرَاضٍ مِّنكُمْ﴾ دا استثناء منقطع استثناء ده، په دې معنا چې تجارت د باطلو مواردو لاندې نه راځي، نو باید داسې تعبیر ونشي چې مه خورئ خپل مالونه په خپلو منځو کې په باطله توګه مګر دا چې د تجارت او یو د بل په رضایت سره وي، بلکې دا جمله په ځانګړې توګه د یو د بل د مالونو په خوړلو سره په حقه او صحیح توګه ښوونه کوي. یعنی که د تجارت په طریقه او د دواړو خواوو د بشپړ رضایت په شرط یو د

بل مالونه وخورئ. دا جواز لري. البته د نورو د مالونو خوړل یا یې تر لاسه کول څه نورې جایزې طریقې هم لري لکه صدقه او خیرات ورکول، میراث وړل، د کار په مقابل کې مزدوري اخیستل او داسې نور، خو کله چې تجارت تر ټولو زیاته دودیزه او پراخه لاره ده، نو ځکه په آیت کې هغه ته اشاره شوې ده.

﴿وَلاَ تَقْتُلُواْ أَنفُسَكُمْ إِنَّ اللّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾ د(**انفسكم**) کلمه په دوو معناوو اخیستلای شو:

یو دا چې په خپله د هماغه کس (شخص) نفس مراد دی یعنی خپل ځانونه مه وژنئ او خپل نفسونه مه هلاکوئ.

دویم دا چې له نفس څخه د مسلمان ورورنفس مراد دی چې په منعې او رټنې کې د مبالغې له امله ورڅخه په نفس تعبیر شوی دی، ګواکې د یوه مسلمان وژنه داسې ده لکه چې یو انسان خپل نفس وژلی وي.

مفسرینو د دې مبارک آیت د تفسیرپه ترڅ کې دا هم څرګند کړي دي د دې وروستی جملې څخه کولای شو دا ومومو، کومو محرماتو ته چې په دې مبارک آیت او مخکنیو آیتونو کې اشاره شوې ده او د دغو ګناهونو ترسره کول، د نفس د قتل سره د ګناه له حیثه برابره ده. یعنی که چیرې تاسې په خپلو کې د یو او بل مالونه په ناحقه وخورئ او د فطرت خلاف نور ګناهونه ترسره کړئ نو ګواکې ځانونه مو هلاک کړي او له منځه مو وړي دي.

د پیغمبرﷺ له صحابه وو څخه یو صحابي د دې مبارک آیت څخه ځانګړی مطلب اخیستی چې د دې آیت د تفسیریوه برخه ګڼل کیږي او د اسلام د مقدس دین آساني څرګندوي. دا پیښه ډیرو مفسرینو او محدثینو نقل کړې ده.

ابن کثیر رحمه الله وایي: امام احمد له عمرو بن العاصؓ څخه روایت کوي چې هغه وایي: رسولﷺ زما په مشرۍ یوه ډله صحابه یو ځای ته ولیږل، نوتقدیر یوه شپه چې ډیره سړه وه، زه احتلام شوم او د مرګ له ویرې مې غسل ونه کړ، تیمم مې وکړ او صحابه وو ته مې د سهار د لمانځه امامت هم ورکړ او کله چې رسولﷺ ته حاضر شوم، قصه مې ورته وکړه. دوې وفرمایل: ای عمرو! په داسې حال کې چې جنب وې یارانو ته دې لمونځ هم ورکړ؟ عمرو وایي ومې ویل، ای د الله رسوله شپه ډیره سړه وه او زه له مرګه وویریدم، نو د الله دا وینا مې را په یاده کړه چې فرمایي: ﴿وَلاَ تَقْتُلُواْ أَنفُسَكُمْ إِنَّ اللّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾ د الله رسولﷺ وخندل او څه یې ونه ویل.

نو د الله د رسول سکوت د دې نښانه وه چې د عمرو پوهه او مرام له مبارك آيت څخه صحيح و.کولای شو چې دا پيښه د دې آيت د تفسيري مواردو برخه وګڼو. او د ﴿إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾ جمله دلالت په دې کوي چې کومه سلسله احکام په دې آيت کې راغلي دي ټول د الهي حکمتونو پر بنسټ او زموږ په ګټه دي، بايد دا په خپلو ځانونو کوم بوج و نه ګڼو، ځکه چې الله تعالی پر خپلو بندګانو بی حده مهربانه دی، نو خپل بندګان د دنيا او آخرت له ښيګڼو څخه پرته په بل څه نه مأموروي.

د نبي کريمﷺ د حديث په رنا کې د مالونو حرمت

په هغه حديث کې چې صحيح مسلم او يوه ډله لويو محدثينو نقل کړی راغلي دي رسولﷺ په **حجة الوداع** يعنی د ده په وروستني حج کې تر ټولو غوره او شامله خطبه وړاندې کړه او د څو زرو نفرو په لويه ټولنه کې يې په لوړ آواز پوښتنه وکړه ای خلکو تاسې په کومه مياشت کې ياستئ؟ آيا دا مياشت د ذوالحجې مياشت نه ده؟ صحابه کرامو ځواب ورکړ: هو، ده ای د الله رسوله، آيا دا دحرمت ښار(مکه مکرمه) نه دی؟ صحابه کرامو ځواب ورکړ، ولې نه، دی. دريم ځل يې پوښتنه وکړه، تاسو په کومه ورځ کې ياستئ؟ آيا دا د اختر ورځ نه ده؟ صحابه وو ځواب ورکړ، ولې نه ده، ای د الله رسوله، بيا وروسته په داسې حال کې چې له دې پوښتنو مخکې يې د دريو شيانو د حرمت او عظمت اندازې ته اشاره کړې وه، ويې ويل: «إِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ حَرَامٌ عَلَيْكُمْ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكُمْ هَذَا فِي بَلَدِكُمْ هَذَا»[1] يعنی: پوه شئ او خبر اوسئ چې ستاسو وينې او ستاسو مالونه پر تاسې حرام دي، لکه د ستاسو د نن ورځې، د دې مياشتې او د دې ځای حرمت، يعنی لکه څنګه چې له يوې خوا د دې مياشې احترام، د دې ورځې احترام او د دې مقدس ځای احترام پر تاسو لازم او اړين دی، په همدغه اندازه د يو او بل د مال او نفس احترام پر تاسو واجب او لازم دی. له بله اړخه لکه څنګه چې له قوانينو څخه تيری او ماتول يې په ځانګړې توګه په دې دری ګونو څيزونو کې حرام او ناروا دي، په هماغه اندازه ستاسو په مالونو او نفسونو کې تيری هم حرام او ناروا دی. رسول الله ﷺ د دې مثال په وړاندې کيدو غوښتل څو د ګناه لويوالی يعنی د مسلمانانو په مالونو او نفسونو تيری د دوی په ذهنونو کې ښه ځای ونيسي او خپل امت دې مهم کار ته متوجه کړي،

[1] – صحيح البخاری، کتاب الفتن

خو هیڅکله د یو او بل پانګو او یا نفسونو او یا د یو د بل آبرو او عزت ته(لکه څنګه چې په ځنو روایتونو کې د(اعراضکم) یعنی د عزت او آبرو کلمه هم راغلې ده) د تېري او لاس اوږدولو جرات ونه کړي.

د آیت لنډ مفهوم

ذکر شوی آیت د لیکنې د ترتیب په اعتبار د قرآن مجید له سورتونو څخه د څلورم سورت یعنی د نساء د سورت آیت دی. دا سورت مدني سورت دی چې په هغه کې ډېر احکام او ټولنیزې مسئلې بیانیږي. لکه څرنګه چې د دې مبارك آیت اسلوب او طریقه د کورني ژوند د نظم او ترتیب، حل او حرمت په هکله ده او تر ټولو ارزښتناکه یې هغه موضوع ده چې په دې آیت کې ورته اشاره شوې ده، یعنی د مالونو او نفسونو حرمت.

دا مبارك آیت د ایمان څښتنانو ته خطاب کوي چې ای مؤمنانو، آسماني حکم ستاسو لپاره دا دی چې خپل مالونه په خپلو کې په ناروا طریقو لکه سود، جواري، رشوت، غلا، ظلم، دوکو او داسې نورو طریقو مه خورئ، البته که غواړئ چې د مالونو د حاصلولو سمه لاره او طریقه ومومئ نوتاسو ته د داسې تجارت لارښوونه کوم چې له چل او دوکې څخه پاك وي او هغه داسې تجارت دی چې د دواړو خواوو په عام او تام رضایت ترسره شوی وي.

د دې تر څنګ تاسو ته الهي امر دا دی چې نفس په ناحقه مه وژنئ، که ستاسو خپل نفسونه وي او یا د نورو مسلمانانو نفسونه. ځکه د مسلمان وینه، د مسلمان مال، د مسلمان عزت او آبرو ټول په اسلامي ټولنه کې باید ساتلی او محفوظ وي او که کوم سړی له دې اوامرو څخه سرغړونه وکړي نو سزا به یې هغه وي چې ورپسې آیت یې څرګندونه کړې ده: ﴿وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ عُدْوَانًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًا وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللّهِ يَسِيرًا﴾ (النساء/۳۰).

ژباړه: او هر څوك چې د تیري او تجاوز له مخې دا ناوړه کار وکړي نو ډېر ژر به یې اور ته ننباسو او دا کار الله پاك ته ډېر آسان دی.

فعالیت

زده کوونکي دې د هغو ستونزو او کړاوونو په هکله، چې زموږ ټولنه ورسره د دې لوست د آیتونو او نبوي احادیثو د لارښوونو د نه عملي کولو له امله مخامخ شوې ده، له یو بل سره د محترم استاد په مرسته بحث او خبرې وکړي.

د لوست ګټې او لارښوونې

په دې لوست کې ډېر درسونه او عبرتونه نغښتي دي چې يوې ګوښې ته يې اشاره کيږي:

- ❖ د مسلمانانو د مالونو ښخه په ناسمه توګه د ګټې اخيستلو حرمت چې په هرې طريقې سره وي.
- ❖ د تجارت اباحت، روا والی او هغه ته د خلکو هڅول او تشويقول.
- ❖ پر هغو کسانو باندې رد کول چې د ناپوهۍ او توکل په پلمه کسب او کار منع ګڼي.
- ❖ په بيع او تجارت کې د رضايت او خيار د مسئلې ثابتول.
- ❖ د مسلمان لپاره د نفس د وژنې حرمت، که هغه خپل نفس وژنه يا په ناحقه د بل نفس وژنه وي؛ ځکه مسلمانان ټول د يوه بدن په څير دي.
- ❖ د قاتلانو او مال لوټوونکو لپاره د شديد او دردناک عذاب وعيد.

پوښتنې

۱ـ لاندې کلمې وژباړئ:

{بالباطل} {تجارة} {عن تراض} {و لا تقتلوا أنفسكم}

۲ـ د مالونو د خوړلو د څو بيلګو چې د باطلو په مفهوم کې داخلې دي د نومونو يادونه وکړئ.

۳ـ د﴿إِلاَّ أَن تَكُونَ تِجَارَةً عَن تَرَاضٍ مِّنكُمْ﴾ جمله تفسير او تشريح کړئ.

۴ـ د دې مبارک آيت مخکينی او وروستنی آيت څه مسئلې بيانوي؟

۵ـ د ښځو د حرمت، د احکامو د آسانی او فطرت په اړوند د آيت د ربط په هکله څه پوهيږئ؟

۶ـ له ﴿أَنفُسَكُمْ﴾ څخه څه مراد دی او توجيه يې څرنګه ده؟

۷ـ د نفس او مال د حرمت لويوالی په حديث شريف کې څرنګه بيان شوی دی؟

۸ـ په معامله کې د اسلام علماء د بشپړ رضايت نښه څه شی ګڼي؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د دې لوست لنډيز په يو مخ کې د آيتونو او احاديثو په رڼا کې وليکي او په مختصره توګه دې وژباړي.

ګډ ژوندون او خواخوږي

قال الله تعالى: ﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ...﴾ [الفتح: ٢٩]

د كلمو معنا

{وَالَّذِينَ مَعَهُ}	او كوم كسان چې له هغه سره ملګري دي.
{أَشِدَّاءُ}	ډېر سخت.
{رُحَمَاءُ}	رحم كوونكي او خواخوږي.
{تَرَاهُمْ}	ته هغوى وينې.
{رُكَّعًا سُجَّدًا }	دركوع او سجدې په حالت كې.
{يَبْتَغُونَ}	غواړي، په لټه او هڅه كې دي.
{فَضْلًا}	مهرباني، اجر او ثواب.
{وَرِضْوَانًا}	او رضا، خوښي.
{سِيمَاهُمْ}	نښې او علامې د هغوى.

ژباړه

محمد ﷺ د الله ﷻ رسول دى ، او كوم كسان چې له هغه سره ملګري دي هغوى پر كافرانو سخت او په خپلو مينځو كې خواخوږي دي. ته چې كله هغوى ګورې په ركوع او سجده، او د الله د فضل او د هغه د رضا په طلب كې يې بوخت مومې. د سجدو نښې نښانې د هغو پر وچوليو موجودې دي چې په هغې سره هغوى بيل پيژندل كيږي.

تفسير

د آيت شرح او څيړنه

﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ﴾ دا مبارك آيت د (الفتح) د سورت وروستنى مبارك آيت دى چې په ټوليزه توګه او بيا په ځانګړې ډول وروستى نيمايي

برخه يې د مؤمنانو د حالاتو او صفاتو بيانوونکې ده. له دې آيت څخه په وړاندې آيتونو کې د رسول اللهﷺ نه د مسلمانانو د بې ساري اطاعت او فرمانبردارۍ، کوم چې د بيعت الرضوان پر مهال څرګند شو او له دې مطيع امت نه د رضايت اعلان او يادونه شوې ده. وروسته بيا د مسلمانانو د ځلاندې راتلونکې وړاندوينه داسې شوې چې ډېر ژر به دوی سره له وياړه مکې مکرمې ته ننوځي او څرنګه چې د دوی دين د هدايت دين دی نو پر ټولو اديانو به غالب شي.

په پای کې دغه مبارک آيت د مؤمنانو اوصاف بيانوي چې دوی څه ډول کسان دي او په تورات، انجيل او قرآن کې څرنګه تعريف شوي دي، الله تعالی فرمايي: ﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ﴾ لومړۍ جمله د الله تعالی د پيغمبرﷺ لپاره چې د دې امت قائد او لارښود دی جميل وصف بلل کيږي. له دې څخه به بل لوی وصف څه شی وي چې د عالميانو باچا په بشپړ ټينګار سره دا فرمايي: محمد د الله رسول دی، يعنې داسې ونه ګڼئ چې محمد يوازې يو نابغه او يا کوم پوه او عالم دی، بلکې د هغه مقام(له دې صفاتوسربېره) له دوی څخه ډېر لوړ او اوچت دی. هغه د الله تعالی رالېږل شوی او په ځمکه کې د هغه ځانګړی استازی دی. او د جميل وصف دويمه جمله د پيغمبرﷺامت دی چې دوی د کفر، الحاد او طغيان په مقابل کې ډېر سخت او شديد دي، خو د مؤمنانو پر وړاندې که هغوی له هر قوم، قبيلې، توکم، ژبې او رنګ څخه وي ډېر خواخوږي، نرم او مهربانه وي، ابن عباس رضي الله عنه فرمايلي دي: له ﴿وَالَّذِينَ مَعَهُ﴾ څخه مراد هغه کسان دي چې په حديبيې کې حاضر وو، خو د جمهورو مفسرينو نظر دا دی چې مراد ترې ټول اصحاب کرام دي، دلته د مسلمانانو د لومړني نسل نه د نمونې په ډول يادونه شوې ده ځکه ټول امت له هغوی څخه پېروي کړې ده او د هغوی پر پله روان دي نو دا صفات لومړی په دوی کې او بيا په ټول امت کې څرګندېږي.

﴿تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا﴾ د مبارک آيت دا برخه د پيغمبرﷺ د رېښتينو يارانو د مواصفاتو بل اړخ ته اشاره کوي، يعنې سره له دې چې دوی د کفر، الحاد او طغيان په وړاندې ډېر سخت او شديد دي او د مؤمنانو پر وړاندې نرم او مهربانه دي، دوی هر وخت د الله تعالی په عبادت کې بوخت او مشغول وي د رکوع او سجدې له حالت نه مراد د لمونځ ادا کول دي، د عربي ژبې قواعدو ته په کتلو سره د(تراهم) صيغه د مضارع صيغه ده چې په دوام او استمرار دلالت کوي او پر لمانځه د مداومت او پابندۍ پايله ترې اخيستل

کیږي په دې معنا چې خپل لمونځونه په پابندۍ سره ادا کوي او له فرایضو سربېره نوافل هم ادا کوي. دلته یوه پوښتنه پیدا کیږي چې له دې نرمۍ، خواخوږۍ، شدت، رکوع او سجدې نه موخه او هدف څه شی دی او دوی ولې دغه کارونه ترسره کوي؟ نو د دې پوښتنې ځواب په همدې آیت کې راغلی دی او هغه دا دی چې ﴿يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا﴾ هغوی په خپلو ټولو کړنو او تحرکاتو سره د الله د فضل، ثواب، رضا او خوښۍ غوښتونکي دي.

﴿سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ﴾ سیما د یو شي نښې او علامې ته ویل کیږي. له وجوه څخه مراد وچولي او یا مطلق مخونه دي. کله چې یوانسان ډېرزیات لمونځونه ادا کوي نو الله تعالی یې څېرې ته یوه ځانګړې رڼا ورپه برخه کوي او کله هم د لمونځ کوونکي په وچولي کې د د زیاتو سجدو له امله یوه ځانګړې نښه څرګندیږي، نو مفسرین کرام وایي چې کېدای شي له دې دوو رایو څخه یوه مراد وي، خو که څوک وغواړي چې په خپل وچولي کې قصدا داسې نښه راپیداکړي چې د هغه د سجدو پر کثرت دلالت وکړي نو له دې کار څخه په شریعت کې منع راغلې ده، ځکه دا کار د ریا او ځان ښودنې څرګندونه کوي چې په دې سره د انسان د اعمالو اجر او ثواب له منځه ځي، په هر حال که د مبارک آیت اشاره د اصحاب کرامو په وچولي کې هماغې ظاهري نښې ته وي نو بیاهم مخکینۍ جملې دا څرګنده کړه چې د هغوی موخه او مقصد په خپلو ټولو کړنو سره د الله تعالی د ثواب، رضا او خوښۍ تر لاسه کول و.

ښېګڼه او خواخوږي د آیتونو په رڼا کې

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ...﴾ (المائده: ۵۴).

ژباړه: ای مؤمنانو که له تاسې نه څوک له خپل دین نه واوړي (نو وادې وړي) الله به نور ډېر داسې خلک پیداکړي چې الله ته ګران وي او الله هغوی ته ګران وي چې له مؤمنانو سره به نرمي کوي او پرکافرانو سختی، د الله په لاره کې به هلې ځلې وکړي اود هیڅ ملامتوونکي له پېغور اچولو څخه به نه ویریږي. په دې مبارک آیت کې الله تعالی په څرګند ډول رانښیي چې څوک د مسلمانانو پر وړاندې له نرمۍ او مهربانۍ او د کافرانو پر وړاندې له سختۍ او غوسې څخه کار اخلي نو دوی د الله سره رښتینی محبت لري او د دغه محبت نښه دا ده چې الله هم

دوی خوښوي، څکه بنده که هر څومره د الله تعالی د محبت دعوا وکړي خو که دغه دعوی د الله له لوري تایید نشي او هغه ورسره د محبت څرګندونه ونکړی نو دعوا یې بې بنسټه ده.
که څه هم د مفسرینو په وینا د دې آیت د نازلیدو لومړی لامل او مصداق حضرت ابوبکر صدیق رضي الله عنه او هغه کسان دي چې د ده ترمشرۍ لاندې د مرتدینو سره وجنګیدل او دا مبارك آیت د قرآن د غیبي خبرونو او معجزو څخه ګڼل کیږي څکه د کوم شي خبریې چې ورکړی ؤ همغه پیښ شو او د رسول اللهﷺ له رحلت وروسته یوه ډله خلك له دین څخه وګرځیدل او مرتد شول. د مسلمانانو لومړي خلیفه د خپلو یارانو په مرسته له دوی سره جهاد وکړ خو په قرآني الفاظو کې د لفظ عمومیت ته اعتبار او ارزښت ورکول کیږي، نو دا مبارك آیت پر دې دلالت کوي چې الله تعالی د خپلو بندګانو په وجود کې درې صفتونه خوښوي، یو دا چې د مومنانو پر وړاندې نرم خویه او مهربانه وي او د کافرانو په مقابل کې ډیر کلك او شدید. دویم دا چې د الله په لاره کې جهاد وکړي. دریم دا چې د حق په پیروۍ کې د هیڅ ملامتوونکي له ملامتیا څخه ونه ویریږي.
﴿وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ ...﴾ (الحشر: ۹).
دا مبارك آیت د نبي کریمﷺ د انصارو یعني د مدینې منورې د خلکو په ستاینه کې راغلی دی او د هغوی د دوستۍ او مهربانۍ وصف، بلکې د هغوی سربښندنې او ځان تیریدنې د تعظیم او تمجید وړ ګرځوي او فرمايي: او هرڅه چې هغو ته ورکړل شي د هغو څه اړتیا قدرې هم دوی په خپلو زړونو کې نه احساسوي او پرخپل ځان باندې نوروته ترجیح ورکوي اګر که په خپله محتاج هم وي.
قرآنکریم داسې صفتونو ته په درنه سترګه ګوري او ټول دې ته ترغیب او تشویقوي څو په خپله او هم د اسلامي ټولنې په نورو غړیو کې دا صفتونه ژوندي او پیدا کړي او خلك سوله ایز ژوند، نرمۍ او ښو اخلاقو ته راوبولي، پرته له شکه د الله د رسولﷺ له خوا یوه روزله شوې ډله داسې وه چې قرآنکریم یې کیسه داسې کوي: دوی له حده زیات په خپلو منځونو کې مهربانه وو په هره نوې لیدنه کې به یې یو او بل په غیږ کې نیول سره له دې چې په ځینو چارو کې دوی د نظر او رأیې اختلاف هم درلود خو یو او بل ته په احترام قایل وو حاکمانو په رعیت رحم او شفقت درلود او رعیت حکومت ته تابع او فرمان برداره ؤ، نومسلمانان باید په هر وخت او زمانه کې همداسې وي.

د آیت لنډ مفهوم

په ذکر شوي مبارك آيت كې د رسول اللهﷺ ستاينه او همدارنګه د ده د رښتينو پيروانو تعريف او ستاينه شوې ده. په لومړي پړاو كې د پيغمبرانو د سردار حضرت محمدﷺ رسالت ثابتوي او په دويم پړاو كې څو شيانو ته اشاره كوي: لومړی دا چې د محمدﷺ پيروان او صحابه د كافرانو پر وړاندې د دوی د كفر پر اساس ډير غليظ، شديد او سخت خويه وو، نه د ذاتي او شخصي دښمنۍ پر اساس، خو د مؤمنو او ديندارو وروڼو پر وړاندې مهربانه او نرم خويه وو. دويم دا چې دوی په داسې شي التزام او پابندي لري چې دوی دې نيكو صفتونو ته هڅوي او هغه د لمانځه اداء كول دي، د پاك قرآن د وينا پربنسټ ﴿إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنكَرِ﴾ [العنكبوت: ۴۵] لمونځ انسان له ټولو بې حياييو او ناوړتياوو څخه منع كوي او پرته له شكه بدخويي او سختي د مسلمانانو په وړاندې يو ناوړه او بد عمل دی چې د حقيقي لمانځه په واسطه مسلمان ورځنې ژغورل كيږي.

دريم دا چې دوی د اخلاص خاوندان دي، يعنې په خپلو كړو وړو سره د الله له رضا پرته بل هيڅ موخه او هدف نه لري. څلورم دا چې د پاكۍ او ايمان نښې د دوی له سر او مخ څخه روښانه څرګنديږي چې خلك يې په سمه توګه پيژندلی شي او د دوی له لوري امن او ډاډ احساسوي.

دا مبارك آيت د لومړنيو مسلمانانو د صفتونو په بيانولو او د مسلمانانو پر وړاندې د دوی په نرمۍ او مهربانۍ باندې د آسماني تاييد سره په اسلامي ټولنه كې د خواخوږۍ، ګډ ژوند او نرمۍ بنسټونه ږدي او پر دې اساس چې اسلامي امت د حقيقت د لارې د مخكښانو په پيروۍ مكلف دی ګواكي ټول دې نرمۍ ته رابلي او دا د هغوی ديني وجيبه ګڼي نو مسلمانان بايد په خپلو كې سوله ايز ژوند ولري، جغرافيوي پولې د مذهبونو او نظريو اختلاف اويا د ژبو، قوم او رنګ اختلاف بايد د مينې او ايماني محبت او ښه نيت او په خپل منځ كې د نيكې معاملې خنډ ونه ګرځي.

فعاليت

زده كوونكي دې په ټولګي كې د مسلمانانو تر منځ د نرمۍ او ګډ ژوند ګټې او د بې ځايه سختۍ او تشدد زيانونه په خپلو كې تر بحث او څيړنې لاندې ونيسي.

د لوست ګټې او لارښوونې

په پورتني آيت کې ډېرې ګټې او لارښوونې شتون لري چې ځينې يې په لاندې ډول دي.

- ❖ د حضرت محمدﷺ د نبوت او رسالت اثبات او تاييد.
- ❖ د رسول اللهﷺ او د هغه د يارانو د دې صفت بيانول چې هغه د مسلمانانو پر وړاندې نرمي کول او د کفارو پر وړاندې شدت کول دي.
- ❖ د ګډ ژوند، ښېګڼې او خواخوږۍ د روحيې په لور د مسلمانانو ترغيب او تشويق کول.
- ❖ په خشوع، خضوع، رکوع او سجود سره د لمانځه د فضيلت بيانول.
- ❖ په کړنو، اعمالو او د الله د رضا په حاصلولو کې د اخلاص فضيلت.
- ❖ د اصحاب کرامو د مقام او مرتبې لوړوالی او په تورات او انجيل کې د هغوی د اوصافو يادونه.

پوښتنې

۱- لاندې کلمات وژباړئ.

{ أَشِدَّاءُ }، { رُحَمَاءُ }، { رُكَّعًا سُجَّدًا }، { يَبْتَغُونَ }، { فَضْلًا }، { رِضْوَانًا }، { سِيمَاهُمْ }.

۲- د ﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ﴾ مبارک آيت د کوم سورت برخه ده؟

۳- په دې آيت کې د صحابه ؤ کرامو څو صفاتو ته اشاره شوې ده؟

۴- قرآن مجيد د رسول اللهﷺ د يارانو د صفاتو په بيانولو سره له مؤمنانو څخه څه غوښتنه کوي؟

۵- د ﴿سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ﴾ جمله تفسير کړئ.

۶- د مسلمانانو دښمنی د کفارو له ذات سره ده که دهغوی له کفري صفاتو سره؟

۷- د دې لوست له ګټو اولارښوونو څخه څلور ګټې بيان کړئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په خپله خوښه د لاندينيو دوو موضوعګانو په هکله يوه لنډه مقاله وليکي:

۱- په اوسني عصر کې تفاهم او ګډ ژوند ته د اسلامي امت اړتيا.

۲- د قرآن مجيد د آيتونو په رڼا کې د تفاهم او ګډ ژوندون فضيلت او ارزښت.

په قران کریم کې نمونه ځوانان

قال الله تعالی: ﴿نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُمْ بِالْحَقِّ إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى۝ وَرَبَطْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ إِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَنْ نَدْعُوَ مِنْ دُونِهِ إِلَهًا لَقَدْ قُلْنَا إِذًا شَطَطًا﴾ [الکهف: ۱۳- ۱٤]

د کلمو معنا

{نَبَأَهُم}	د دوی عجیبه خبر
{بِالْحَقِّ}	په رښتینولی او باور سره
{فِتْيَةٌ}	ځوانان وو
{زِدْنَاهُمْ هُدًى}	دوی ته مو هدایت زیات کړ
{وَرَبَطْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ}	محکم مو کړ زړونه د دوی
{لَنْ نَدْعُوَ}	هیڅکله نه راغواړو او عبادت نکوو
{شَطَطًا}	بیکاره او دروغ خبره

ژباړه

موږ د هغو اصلی قصه تاته (ای محمده) اوروو هغوی ځوتنه زلمیان وو چې پرخپل پروردګار یې ایمان راوړی ؤ او موږ هغو ته په هدایت کې زیاتوالی ورپه برخه کړ. موږ د هغو زړونه په هغه وخت کې محکم کړل چې کله هغوی پاڅیدل او اعلان یې وکړ چې زموږ رب فقط همغه ذات دی چې د آسمانونو او ځمکې رب دی موږ به له هغه پرته نور کوم معبودان ونه بلو که موږ دغسې وکړو نو بیخي بابیزه خبره به مو کړې وي.

تفسير

د آیتونو شرح او څېړنه

یاد شوي مبارك آیتونه د (الکهف) له سورت څخه دي چې څلور ډیرې لویې پیښې رانغاړي:
لومړی د کهف د اصحابو کیسه . دویم د هغو خلکو کیسه چې الله ورته دوه سمسور بڼونه

وربښلي وو. دريم د حضرت موسی عليه السلام کيسه د الله دنيک بنده سره او څلورم د ذوالقرنين کيسه. خو د دې سورت ډېر آيتونه د کهف د ملګرو په کيسې پورې تړاو لري، چې د ايمان د پياوړتيا يوه بيلګه ده او د دنيا پر مال او ښايست آخرت ته ترجيح ورکوي. د دې کيسې په اتلانو کې د هغو ځوانانو لپاره غوره لاربووونه او اقتداء ده چې د خپلې عقيدې او ايمان لپاره د ظلم او زياتي پر وړاندې دريږي او له يو الله پرته د بل هيچا څخه ويره نه لري.

﴿نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُمْ بِالْحَقِّ إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى﴾ وروسته له دې چې په شو وړانديني آيتونو کې د کهف د ملګرو کيسې ته لنډه اشاره کيږي او له دې پيښې څخه د الله د يوې عجيبې نښې په عنوان يادونه کيږي، دادې په دې مبارک آيت کې په مفصله توګه د کهف د ملګرو کيسه پيليږي او فرمايي: ﴿نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُمْ بِالْحَقِّ﴾ موږ د دوی زړه وړونکی خبر په رښتيني او حقيقي توګه تا ته ای محمده، بيانوو.

(نبأ) په عربي ژبه کې هغه خبر ته ويل کيږي چې د ستر ارزښت لرونکی وي.

﴿إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى﴾ (فتية) د (فتی) جمع ده، فتی هغه ځوان ته ويل کيږي چې تر او تازه وي يا د ځوانی په اوصافو بشپړ وي، نو د مبارک آيت تفسير داسې کيږي: هغوی تنکي ځوانان وو د ځوانی په صفتونو ستايل شوي چې په خپل پالونکي الله يې ايمان راوړ او موږ د دوی په ايمان کې زياتوالی راوست، د ايمان له زياتوالي څخه مراد په ايمان ثابت قدم پاتې کيدل او د الله له لوري د نيک عمل په توفيق مشرف کيدل دي.

﴿وَرَبَطْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ إِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَنْ نَدْعُوَ مِنْ دُونِهِ إِلَهًا لَقَدْ قُلْنَا إِذًا شَطَطًا﴾ (ربط)په عربي کې د يوه شي تړلو ته وايي او په مجازي توګه په مبارک آيت کې د صبر او زغم ورکولو ته ويل کيږي، په دې معنا چې د دوی زړو ته مو د داسې استقامت څخه ډک کړل چې هيڅکله د ظالم پادشاه ويرې اود ښځې، زامنو او ټاټوبې په پريښودلو د دوی قدمونه ونه لړزيدل، البته دا د زړونو تړل او استقامت هغه وخت د دوی په برخه شو چې کله په خپلو پښو ودريدل يعني ټينګ هوډ يې وکړ او چيغې يې کړې چې ﴿رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ يعنی زموږ پروردګار همغه د اسمانونو او ځمکې پروردګار دی او موږ پرته له هغه بل الله نه پيژنو او له هغه پرته د بل هيڅ معبود لمانځنه نه کوو، ځکه که داسې وکړو نو په حقيقت کې به مو د حق نه لرې خبره ويلې وي ﴿لَقَدْ قُلْنَا إِذًا شَطَطًا﴾ (شطط) اصلا هغه څه ته

ويل کیږي چې لرې او ناممکنه وي، په دروغو، دوکې او ظلم یې هم اطلاق کیږي او دا ټولې معنا ګانې د مبارک آیت له لفظ څخه مرادیږي.

د آیتونو د نزول سبب

د کهف د ملګرو د کیسې په اړوند د آیتونو د رالیږلو لامل دا ؤ چې د مکې مشرکانو د یثرب (مدینې) له یهودیانو څخه وغوښتل چې څو دوی ته د داسې شیزونو لاربنونه وکړي چې په هغه سره د الله رسول و ارزوي او په دې توګه یې د رسالت صحت او عدم صحت څرګند کړي. یهودو خبر ورکړ چې د دریو شیانو په اړه له ده څخه پوښتنه وکړئ: لومړی دا چې د کهف د ملګرو کیسه څرنګه وه. دویم د ذوالقرنین او دریم د روح په باره کې، که چیرې هغه دوه لومړنیو پوښتنو ته ځواب وویل اود دریمې په هکله یې چُپتیا غوره کړه نو هغه د الله استازی دی. کله چې مشرکانو دا پوښتنې وکړې نو الله تعالی ورته د اصحاب کهف او ذوالقرنین دواړه پیښې د کهف په سورت کې مفصلا بیان کړې. او د روح په هکله آیت نازل شو چې ﴿قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا﴾ [الاسراء : ۸۵] **ژباړه:** ووایه روح یو امردی چې زما الله پورې اړه لري او تاسې ته علم نه دی درکړې شوي مګر ډیرلږ.

د اصحاب کهف کیسه

د اصحاب کهف کیسه په لنډه توګه لکه څرنګه چې په کابلي تفسیر کې ټوټه ټوټه راغلې ده داسې بیانوو:

وایي چې دا څو رومي تنکي ځوانان وو چې د کوم ظالم او زورور باچا په وخت کې یې ژوند کاوه چې نوم یې ځینو «د قیانوس»یاد کړی دی. دا باچا په بوت لمانځنه کې ډیر غرق ؤ او په ظلم او زیاتي سره یې بوت لمانځنه خوروله، خلکو د ده د جبر او عذاب له ویرې او یا د څو ورځو دنیوي ګټو په خاطر خپل مذهبونه پریښودل اود بوت په عبادت مشغول شول په دې وخت کې څو ځوانان چې د حکومت د لویو کورنیو او چارواکو پورې یې تړاو درلود په دې فکر شول چې د مخلوق د خوشحالۍ په وجه د خالق رضا له لاسه ورکول مناسب کار نه دی نو څرنګه چې د دوی زړونه د ایمان او تقوی اود الله د ویرې څخه ډک وو او الله تعالی دوی ته د صبر، ثبات، توکل او له مجازي خدایانو څخه د بې زارۍ وسه او توان ورکړې وه نو د باچا پر وړاندې یې هم یوه مستانه چیغه وکړه چې ﴿لَنْ نَدْعُوَ مِنْ دُونِهِ إِلَهًا لَقَدْ قُلْنَا إِذًا

شَطَطًا﴾ او په دې توګه يې خپله زړه ورتيا، خپلواکي او عقيده څرګنده کړه او ټول خلک يې حيران کړل، باچا له يوې خوا د دوی پر ځوانی رحم وکړ او له بلې خوا څه چارې او مصلحتونه د دې مانع شول چې دوی سمدستي ووژني نو په دې وجه يې هغوی ته څو ورځې مهلت ورکړ څو په خپلو کارونو کې فکر او غور وکړي، دوی له مشورې وروسته پريکړه وکړه چې په هر حال خطر خو راته متوجه دی او ارومرو د هغه د ظلم او زياتي څخه عاجز او قدمونه مو ښوييږي نو مصلحت دا دی چې د ښار په شا او خوا د کوم غره په غارکې پټ شو او ښارته د راستنيدو لپاره يوه مناسبه موقع ولټوو د خپل ورانديز په ټينګار يې دعا وکړه چې يا الله ستا په ځانګړي رحمت زموږ کارونه سم کړه او موږ ته د کاميابۍ او هدايت لاره وښيه او په پای کې زموږ واړه کارونه سم کړه! همغه وه چې له ښاره ووتل او ښار ته نږدې د يوه غره په يو غار کې پټ شول او په خپلو کې يې يوتن وټاکه چې خپل حالت بدلوي او کله ناکله ښار ته ځي څو خپلې اړتياوې او ضرورتونه له بازاره واخلي اود ښار له حال احوال څخه هم ځان خبر کړي کوم کس چې د دوی له ډلې څخه د دې کار لپاره ټاکل شوی ؤ يوه ورځ يې خبر راوړ چې نن د حکومت جاسوسان په ښار کې زموږ پلټنه کوي او زموږ خپل او خپلوان دې ته اړ باسي چې زموږ پټ ځای هغوته وښيي، په همدې يادونه کې وو چې ناڅا په الهی قدرت پردوی د خوب غلبه راغله او پلټونکو چې هر څومره پلټنه وکړه د دوی پته يې ونه لګوله، ناهيلي شول او له پلټنې څخه لاس په سر شول باچا امر وکړ چې د سرپو(فلز) په تخته د دې ځوانانو نومونه د دوی د کيفيت او احوالو سره يو ځای وليکي او په خزانه کې يې وساتي تر څو راتلونکي نسلونه وپوهيږي چې څو تنه په حيرانوونکي توګه ورک شوي دي ښايي په راتلونکې کې له دوی څخه څه اثر ظاهر شي او کومې عجيبې پيښې ورځنې څرګندې شي. دوی په لمريز حساب پوره درې سوه کاله په همغه غار کې ويده وو چې د سپوږمۍ په حساب نه کاله وربانديې زياتيږي ـ له يوې اوږدې مودې څخه وروسته راجګ شول او په خپلو کې يې يادونه وکړه چې موږ به څومره موده ويده شوي يو؟ څنو وويل چې يوه يا نيمه ورځ (يعنې ډير لږ) نورو وويل چې په دې هکله خبرې کول فايده نه لري الله پوهيږي چې موږ به څومره وخت ويده شوي وو ـ اوس غوره داده کار وکړو يو تن دې دغه روپۍ له ځانه سره واخلي او ښار ته دې لاړ شي اوله يوه دوکان څخه دې حلال او پاک خواړه راوړي، يو تن روپۍ واخستې، ښار ته ولاړ خو دغه ښار هر څه يې متغير او نوي وموندل ـ ښاريانو چې کله هغه سکه وليده حيران شول چې د کوم باچا نوم په هغې ليکل شوی او دا به کوم وخت وي.

خلکو وپتیله چې دې سړي کوم ځای خزانه موندلې ده، پلټنې په دې هکله دوام وموند تردې چې پیښه د باچا حضورته ورسیده، باچا خبر شو او هغه پخوانۍ تخته چې د څو ځوانانو هویت او د دوی د ورکې تاریخ وربانديې لیکل شوی ؤ او ډیره زمانه ساتل شوې وه نو خپل حضور ته یې وغوښتل او پلټنه یې پیل کړه او بالآخره وپوهیده چې دا هماغه ورکه ډله ده. په هغه وخت کې په ښار کې د ﴿بعث بعد الموت﴾ په هکله بحثونه او مناظرې روانې وې ځینو ویل له مرګه وروسته څوک بیرته نه راژوندي کیږي، ځینو به ویل بعث یوازې روحاني وي نه جسماني، ځینو دواړه منل ـ د وخت باچا چې یو حق پرست او انصاف کوونکی سړی ؤ غوښتل یې چې کومه بیلګه له کومې لورې نه په دې هکله لاس ته راوړي تر څو د خلکو عقل یې په آسانۍ سره ومني نو الله تعالی دا بیلګه دوی ته راولیږله اودا کار ددې لامل شو چې د آخرت څخه انکار کوونکي هم د دې حیرانوونکې پیښې له لیدلو او اوریدلو وروسته د قیامت د ورځې په راتلو ایمان راوړ.

د آیتونو لنډ مفهوم

دواړه مبارک آیتونه د هغو ځوانانو په هکله دي چې د بشریت په تاریخ کې د اصحاب کهف په نامه مشهور دي، الله تعالی هغوی د بیلګې په توګه د ټولو مسلمانانو او په ځانګړې توګه د ځوانې طبقې لپاره په خپل سپیڅلي کتاب کې ذکر کړي که چیرې تاسې غواړئ چې په خپل دین ټینګ واوسی، که غواړئ چې حق ته پر باطل ترجیح او غوره والی ورکړئ، که غواړئ د آخرت د لاس ته راوړلو لپاره د ظالمانو او متکبرانو له رټنې او تهدید څخه ونه ویریږئ نو په دې ډله پیاوړو ځوانانو پسې اقتداء وکړئ او پوه شئ چې د عالمیانو د خالق او پالونکي غیبي مرسته به ستاسو سره مل او ملګرې وي بلکې تاسوته به ډیرې لویې ویاړنې در په برخه کړي لکه څرنګه چې د اصحاب کهف ملګروته وربښل شوې وې.

له بلې خوا دا آیتونه اودا کیسه په ټولیزه توګه له مرګ وروسته د ژوندانه واقعي بیلګه وړاندې کوي، د روایتونو پر بنسټ په هغه زمانه کې چې دا پیښه رامنځ ته شوې وه وروسته له مرګه د بیا ژوندي کیدو پدیدې د آخرت څخه انکار کوونکي د شک او شبهې سره مخ کړي وو او یوه ډله خلک یا مطلقاً د ژوندي کیدو څخه منکرو و یا یې د دې دعوه کوله چې یوازې روح ژوندی کیږي نه جسم، خو د اصحاب کهف په ویښیدلو سره وروسته له ۳۰۹ کلونو

څخه دا شك او شبهه له منځه ولاړه او خلکو د سر په سترګو ولیدل چې پرته له شکه الله تعالی کولای شي مړ بدن ته دویم ځلي روح وروبښي او په حرکت يې راولي.
دریم شی چې مبارك آیتونه ورته اشاره کوي دا دی چې د مومنانو لپاره هیڅکله له الله سره شریك راوړل د زغملو وړنه دی او واقعي مسلمان نشي کولای د مشرکانو سره هم نظره او هم عقیده واوسي، شرك کاملا باطل دی او په قرآني تعبیر سره (شطط) دروغ، ظلم او له حق او حقیقت څخه لرې ته ویل کیږي.

په قرآن کریم کې څو نور نمونه ځوانان

ابراهیم خلیل الله ﷺ

حضرت ابراهیم ﷺ د الله پیغمبر ؤ چې د الله په لارکې د سترو ځان ښندنو په خاطر د خلیل الله یعني د الله د ځانګړي دوست لقب ورکړل شو، هغه د ځوانۍ په منګ کې په بشپړې میړانې سره داسې کارو ته وکړل، چې د نمونه(مثالي)ځوانانو په ډله کې شمیرل کیږي. د اتلولۍ له کارونو څخه يې يو دا ؤ چې په کوڅه او بازار کې به د ظالم نمرود له ویرې پرته ګرځیده او بتان چې د نمرود او نمرودیانو معبودان وو هغه يې باطل او بې بنسټه بلل. او په دې يې هم بسنه ونکړه او کله چې يې مناسبه موقع ومونده، تبرېې راواخست او د باطل پرستو يو يو بت يې مات او له منځه یوړ. هرکله چې د بتانو عبادت کوونکي د ظالم باچا په ملتیا راوګرځیدل له داسې عجیبه کار سره مخامخ شول چې هیڅکله يې په ذهن کې هم نه ؤ انځور شوی. کله يې چې د دې کار له کوونکي څخه پلټنه وکړه یوې ډلې وویل: ﴿سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُ إِبْرَاهِيمُ﴾ [الانبیاء :۶۰] یعنی له یوه ځوان څخه چې ابراهیم نومیږي اوریدلي مو دي چې د دې بوتانو بدي یادوي نو دا لوی جرم او ګناه له ده څخه پرته بل چا نه ده کړې. د ابرهیم خلیل اود نمرود د اور بلیدنه مشهوره ده.
موخه دا ده څو وپوهیږو چې پاك قرآن هغه د نمونه ځوان په توګه یادوي ځکه چې هغه د باطل په ماتولو او ځپولو کې د ځوانانو لارښود او مقتدا دی.

اسماعیل ذبیح ﷺ

دا د ابراهیم خلیل زوی دی چې وروسته هغه هم پیغمبر شو، خو مخکې له پیغمبرۍ څخه يې د تنکۍ ځوانۍ په منګ کې داسې لویه سرښندنه د الله حضورته وړاندې کړې ده چې د ذبیح

الله (د الله لپاره حلال شوي) لقب ورکړی شوی دی دا پیښبه داسې وه چې پلار یې په خوب کې ولیدل چې یوازنی ګران زوی د قربانولو ځای ته وړي اود الله لپاره یې حلالوي. څرنګه چې د پیغمبر خوب حق دی، هغه باید دا خوب عملي کړی وای، خو اندیښنه دا وه چې آیا دا تنکی ځوان سرښندنې ته تیاریږي او یا د زور له مخې دې کار ته لاس واچوي، نو ځکه یې لومړی د ده سره د مشورې لپاره مسئله شریکه کړه. ابراهیم علیه السلام له داسې ځواب سره مخ شو چې د دې ځوان تر ټولو د لوړ ایماني قوت ښکارندوی ؤ. قرآنکریم له دې پیښې څخه داسې یادونه کوي ﴿فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَى فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرَى قَالَ يَاأَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ﴾ [الصفات: ۱۰۲]. **ژباړه :** کله چې هغه(اسماعیل علیه السلام) د هلوځلو(مرستې کولو) مرحلې ته ورسیده نو ابراهیم علیه السلام ورته وویل:زوی جانه، زه په خوب کې ګورم چې تا حلالوم، ته ووایه چې ستا نظر څه دی؟ زوی یې وویل : پلار جانه، څه چې درته حکم کیږي هغه وکړه. ان شاء الله ما به صابر ومومې.

همغه وه چې دا پاك فطرته ځوان تر هغه شیبې پورې چې چاړه یې پرمرۍ راښکل کېده د غره په څیر مستحکم ولاړ و او نوره کیسه یې مشهوره ده. دلته موخه دا ده ترڅو ویوهیږو چې اسماعیل ذبیح الله د قرآني نمونه ځوانانو څخه هغه ځوان دی چې په صبر، زغم اود الله په عبادت او فرمان منلو کې د ټولو مقتدا او لارښود دی.

یوسف عليه السلام

یوسف عليه السلام د یعقوب عليه السلام زوی اود اسحق عليه السلام لمسی اود ابراهیم عليه السلام کړوسی دی چې د پیغمبرۍ نعمت په مسلسله توګه د دې کورنۍ په برخه شوی دی. د حضرت یوسف د ځوانۍ د وخت کیسه چې الله تعالی ورته بې اندازې حسن او ښایست ورکړی ؤ په هغه اندازه زړه راښکونکې او له عبرته ډکه ده چې په قرآنکریم کې په احسن القصص یعنې بهترینه کیسه یاده شویده . د دې کیسې د تفصیل ځای دغه لنډ لوست نه دی یوازې باید دومره ویوهیږو چې هغه د ځوانانو لپاره ډیره غوره بیلګه ده چې غوښتل یې خپل ځان د اخلاقي مفاسدو له لومو څخه وژغوري. هغه د خپلې ځوانۍ په ډیرو ښایسته ورځو کې ؤ او په ډیر غوره ناز او نعمت کې یې ژوند کاوه او د هغه زماني تر ټولو ښې او لوړې طبقې ښځې ورڅخه وغوښتل چې د زړه مرام یې پوره کړي، خو هغه د بند تنګه او تیاره ګوښه په هغه ټولو نعمتونو او

خوندونو غوره کړه او ویې فرمایل: ﴿ مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ﴾ [یوسف: ۲۳] **ژباړه:** په الله له دې بدۍ نه پنا غواړم او بر سېره پر دې زما رب زه ډېر ښه ساتلی یم او ظالمان هېڅکله خلاصېدلی نشي.

که اوسني ځوانان په دې نیکه نمونه پسې اقتداء وکړي پرته له شکه الله تعالی به یې د دنیا او آخرت پایله داسې نیکه کړي او هغو ته به داسې عزت ورپه برخه کړي لکه څرنګه چې یې یوسف علیه السلام ته وربښلی ؤ.

فعالیت

زده کوونکې دې په دوه ډلو وویشل شي او په خپلو کې دې د هغو حکمتونو او عبرتونو په هکله بحث او څېړنه وکړي کوم چې د اصحاب کهف له کیسې څخه څرګندېږي.

د لوست ګټې او لارښونې

په پورتنیو آیتونو کې ځینې ګټې او لارښوونې شته چې عبارت دي له:

- ❖ د کهف د کیسې په نازلیدو سره د حضرت محمدﷺ د رسالت اثبات.
- ❖ د حق خبرې د څرګندولو غوره والی که څه هم په هغه کې د وژلو یا د وهلو او ټکولو او بندي کولو ویره وی.
- ❖ د توحید د عقیدې او د سپیڅلې کلمې(لااله الاالله) د بیانولو ارزښت، لکه څرنګه چې د اصحاب کهف ځوانانو وویله.
- ❖ له الله پرته د نورو مخلوقاتو د عبادت او لمانځنې بطلان او پر هغه د عقلي او نقلي دلیل نشتوالی.
- ❖ د دین او عقیدې د ساتنې په خاطر د الله په لار کې د هجرت د فرضیت او ارزښت ثبوت.
- ❖ د ځوانی اود هغه د منګ ارزښت، ځکه انسان په دې دوران کې لوی لوی کارونه په آسانی سره تر سره کولای شي.

❖ د الله په غيبي مرستې سره د ربښتينو مؤمنانو د برلاسی ثبوت، لکه څرنګه چې يې د اصحاب کهف ځوانانو ته په هدايت کې زيادت وکړ او د دوی زړونه يې ټينګ او ثابت کړل.

پوښتنې

۱- لاندې کلمې وژباړئ:

{نَبَأَهُم} ، {بِالْحَقِّ }،{ فِتْيَةٌ }، {وَرَبَطْنَا} ،{شَطَطًا}.

۱- د کهف په مبارك سورت کې څو کيسوته اشاره شوې ده؟

۲- د اصحاب کهف په کيسې پورې د اړوندو آيتونو د نازليدو سبب څه ؤ؟

۳- د ربط قلوب لفظی معنا او مراد په ذکر شوي آيت کې بيان کړئ؟

۴- د اصحاب کهف کيسه په لنډه توګه بيان کړئ؟

۵- د اصحاب کهف د ويده کيدو موده څو کاله وه؟

۶- د دې لوست د آيتونو له ګټو او لار ښوونو څخه څلور ګټې بيان کړئ؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په قرآن کريم کې د نمونه ځوانانو د سيرت نه په استفادې سره د (دځان، کورنۍ او ټولنې په اصلاح کې د ځوانانو ونډه)ترسرليك لاندې يوه مقاله وليکي، چې له شلو کرښو څخه کمه نه وي.